

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1949

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 14

21—27 april.

Debatter m. m.

Torsdagen den 21 april.

Sid.

Interpellationer:

av herr Sundvik ang. reviderad praxis beträffande kommunal indelning	5
av herr Björck om skärpta bestämmelser ang. granskning av film	7

Lördagen den 23 april.

Interpellation av herr Mannerskantz om ersättning till jordbrukare i anledning av inträffad sandstorm	10
---	----

Tisdagen den 26 april.

Svar på interpellation av herr Pålsson ang. deposition hos skogs- vårdsstyrelse av medel för skogsvård	13
---	----

Onsdagen den 27 april.

Mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval ..	20
Anslag under riksstatens elfte huvudtitel:	
Inrikesdepartementet	27
Sexualhygienisk upplysningsverksamhet	36
Överståthållarämbetet	38
Bidrag till kommuner för uppförande av brandstationer	41
Bidrag till den halvöppna barnavården m. m.	43
Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp	54
Garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning	57
Anslag till de allmänna läroverken m. m.	60
Minimavståndet mellan halmstack och byggnad	75
Upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän	80
Effektivisering av den statliga priskontrollen	85
Interpellationer:	
av herr Ericsson, Carl Eric, ang. vissa förhållanden i de polska hamnarna	87
av herr Anderberg ang. folkskollärarnas tjänstebostäder	88

Samtliga avgjorda ärenden m. m.

Torsdagen den 21 april.

Gemensamma omröstningar:

Anslag till frivilliga skytteväsendets främjande	3
Avsättning till fonden för idrottens främjande	3

Onsdagen den 27 april.

Inbjudan från Danmarks riksdag till deltagande i minnesfest å 100-årsdagen av junigrundlovens tillkomst	19
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, ang. viss ändring av bestämmelserna om utfärdande av röstlängdsutdrag	20
— nr 18, ang. ändrade grunder för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagen	20
Statsutskottets utlåtande nr 11, ang. utgifterna under elfte huvudtiteln (inrikesdepartementet)	27
— nr 68, ang. anslag till understöd för utomprocessuell rättshjälp	43
— nr 69, ang. anslag till bidrag till den halvöppna barnavården m. m.	43
— nr 70, ang. anslag till uppförande av nya kökslokaler m. m. vid alkoholistanstalten Asbrohemmet	54
— nr 71, ang. målsmanskapet för vårdhem för kroniskt sjuka m. m.	54
— nr 72, ang. anslag till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp	54
— nr 73, ang. garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning ..	57
— nr 74, ang. förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga	60
— nr 75, ang. anslag till byggnadsforskning och standardiseringsverksamhet	60
— nr 76, ang. frågor om befrielse från betalningsskyldighet till kronan	60
— nr 77, ang. anslag till Flygtekniska försöksanstalten: Projektierungs- och konstruktionskostnader	60
— nr 78, ang. anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka ..	60
— nr 79, ang. anslag till anskaffning av matematikmaskinutrustning m. m.	60
— nr 80, ang. anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.	60
— nr 81, ang. anslag till folkskolinspektionen	75
— nr 82, ang. vissa anslag till vanförestalter	75
— nr 83, ang. anslag till barnmorskeläroanstalterna	75
— nr 84, ang. anslag till anordnande av lokaler för statens rättsläkarstation i Lund m. m.	75
— nr 85, ang. vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare, som drabbats av silikos (stendammslunga)	75
— nr 86, ang. ersättning till Erik Ask	75
— nr 87, ang. ersättning till makarna Sally och K.-E. Sundström för förlust på grund av oriktigt förfarande av vederbörande prövningsnämnd vid 1944 års taxering	75
— nr 88, ang. ändrade bestämmelser rörande rese-, traktaments- och flyttningkostnadsersättning åt vissa barnmorskor	75

	Sid.
Bevillningsutskottets betänkande nr 26, ang. beräkningen av dröjsmålsränta enligt förordningen om kupongskatt	75
Bankoutskottets utlåtande nr 25, ang. ändring i lagen om sparbanker	75
— nr 26, ang. understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer	75
— nr 27, ang. pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.	75
— nr 28, ang. ersättning i vissa fall enligt 1909 och 1927 års militärsättningsförordningar m. m.	75
Första lagutskottets utlåtande nr 22, ang. fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret	75
— nr 23, ang. ändring i förordningen om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m.	75
— nr 24, ang. fortsatt giltighet av lagen om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.	75
— nr 25, ang. upphävande av gällande bestämmelser angående visst avstånd mellan halmstack och byggnad	75
— nr 26, ang. bestämmelser till förhindrande av vissa skenäkten-skap	79
Andra lagutskottets utlåtande nr 16, ang. ändrad lydelse av 3 § förordningen om moderskapspenning	79
— nr 17, ang. utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen	80
— nr 18, ang. viss komplettering av lagen om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet	80
Jordbruksutskottets utlåtande nr 15, ang. viss ersättning av statsmedel åt delägare i »Svartbyns dikningsföretag av år 1941» i Överluleå socken	80
— nr 16, ang. åtgärder för en mera produktiv fiskodling i Kalix älv	80
— nr 17, om vissa ändringar i kungörelsen ang. statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.	80
— nr 18, ang. statlig kreditgaranti för lån till förvärv av fiskefartyg	80
Första tillfälliga utskottets utlåtande nr 7, ang. vissa åtgärder för att avskilja svårhanterliga och störande element från de kommunala ålderdomshemmen	80
Andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 6 ang. upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän	80
— nr 7, ang. effektivisering av den statliga priskontrollen	85

Torsdagen den 21 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrift:

Till riksdagens första kammare.

Med åberopande av min höga ålder får undertecknad härmed vördsamt avsäga mig ledamotskapet av riksdagens första kammare.

Stockholm den 9 april 1949.

Ernst Hage.

Kammaren godkände det hinder, som herr Hage åberopat till stöd för sin avsägelse av riksdagsmannabefattningen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 45 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 75 och II: 32, till Armén: Frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 1 724 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 75 och II: 32, till Armén: Frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 1 440 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästes, verkställdes omröstningen medelst omröstnings-

apparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 66.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 298, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 103 ja och 104 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 163 ja och 170 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 56 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 23 och II: 23, till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 3 500 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 23 och II: 23, till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 4 000 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästes, verkställdes omröstningen medelst omröstnings-

apparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 61.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 299, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 93 ja och 118 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 158 ja och 179 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Justerades protokollen för den 5 och den 6 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till bifogade läkarbetyg anhåller jag om ytterligare ledighet från riksdagsgörömlen för den tid läkarbetyget omfattar.

Gävle lasarett den 12 april 1949.

Rickard Sandler.

Landshövding *Rickard Sandler* är på grund av sjukdom oförmögen till arbete under tiden 15 april till den 31 maj 1949, vilket härmed intygas.

Gävle den 12 april 1949.

G. Brun.

Med. dr,
lasarettsläkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 181, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1949/50, m. m., hänvisades propositionen till statsutskottet, varjämte densamma remitterades dels, såvitt angick det procenttal varmed statlig inkomstskatt för skattskyldiga, som avses i 10 § 1

mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall avgå å preliminär skatt för hela budgetåret 1949/50, till bevillningsutskottet, dels ock, i vad propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 182, med förslag till lag om förbud mot spridning av vissa kartor m. m.;

nr 183, med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 kap. 4 § rättegångsbalken, m. m.; samt

nr 185, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 291, av herr *Gränebo* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen för budgetåret 1949/50 m. m.;

nr 292, av herr *Gränebo* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.; samt

nr 293, av herrar *Björkman* och *Nordenson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till teckning av aktier i Aktiebolaget Aerotransport m. m.

Herr talmannen anmälde, att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogos och lades på bordet:

nr 81, angående godkännande av handelsöverenskommelse mellan Sverige och Frankrike;

nr 180, med förslag till förordning om explosiva varor;

nr 184, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.;

nr 188, med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av tilläggsskatt å

Interpellation ang. reviderad praxis beträffande kommunal indelning.

bensin, som användes vid jordbrukets drift;

nr 189, med förslag till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 36 § första stycket arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1);

nr 190, angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar;

nr 191, med förslag till lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningens reformens ikraftträdande, m. m.;

nr 192, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 27 § förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor;

nr 193, med förslag till ändring i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente, m. m.;

nr 194, med förslag till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949 m. m.;

nr 195, angående reglering av socker näringen i riket m. m.;

nr 196, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Storbritannien för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstkatter;

nr 197, angående fortsatt förstärkning av flygvapnet;

nr 198, med förslag till lag om ändring i strafflagen;

nr 199, angående nya grunder för kyrkomusikerorganisationen m. m.;

nr 200, med förslag rörande pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, m. m.;

nr 201, med förslag till lag om pantlånerörelse;

nr 202, med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 6 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 203, angående fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva visst undantag från gällande villkor för åtnjutande av rätt till varvsindustrirestitution;

nr 204, angående nya grunder för avlöningen av präster m. m.;

nr 205, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 206, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), m. m.;

nr 207, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

nr 208, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning, m. m.;

nr 209, med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel;

nr 210, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 15 och 27 §§ allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av samma lag; och

nr 211, angående statligt stöd åt aluminiumindustrien.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 294, av herr *Domö* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen för budgetåret 1949/50 m. m.;

nr 295, av herr *Wehtje*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen för budgetåret 1949/50 m. m.;

nr 296, av herr *Ericsson, Carl Eric*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen för budgetåret 1949/50 m. m.; samt

nr 297, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.

Interpellation ang. reviderad praxis beträffande kommunal indelning.

Herr SUNDVIK erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Vid de senaste årens riksdagar har kommunindelningsproblemet i olika sammanhang varit föremål för uppmärksamhet.

Interpellation ang. reviderad praxis beträffande kommunal indelning.

Fjölårets riksdag t. ex. avslög med knapp röstövertikt den i denna kammarväckta motionen nr 147, vari hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning rörande sådana ändringar i 1919 års indelningslag, som betingas av det efter kommunindelningsreformen inträdda läget. I samband därmed borde behövligen riktlinjer för kommande indelningspraxis uppdragas. Konstitutionsutskottet framhöll i sitt yttrande över denna motion bl. a. att vissa under senare tid av statsmakterna fattade beslut borde kunna förväntas komma att påverka indelningspraxis i av motionärerna åsyftad riktning. Det nuvarande övergångsskedet ansågs dock föga lämpat för en allmän översyn av bestämmelserna om försättningsarna för indelningsändringar.

Grundtemat i nyssnämnda motion var, att den hittillsvarande indelningspolitiken alltför ensidigt gynnat stadskommunerna. Också i andra sammanhang, t. ex. när frågan om den stora indelningsreformen behandlades av riksdagen för ett par år sedan, ha uttalats betänkligheter mot att stora landsbygdsområden läggas till stad.

Helt fristående från, men likväl i regel föranledda av den pågående kommunindelningsreformen torde nu ett betydande antal indelningsärenden vara anhängiggjorda. Det rör sig i icke så få fall om utbrytningar av tätorter inom landskommuner till självständiga köpingskommuner, och det är i andra fall fråga om del- eller totalinkorporeringar av landskommuner med städer. Praktiskt taget varje stad torde ha mer eller mindre utvecklade funderingar på inkorporeringar; det hela verkar något av psykos. Den ena staden vill inte vara sämre än den andra. Man vill inte flyttas ned i statistiken över städernas invånarantal, och så börjar man att kasta sina blickar på de angränsande landskommunerna.

Nu är det nog med viss undran som man konstaterar, att kammarkollegiets utredningsmän under det senaste året föreslagit köpingsutbrytningar, varigenom skulle tillskapas nya kommuner, som i fråga om invånarantal knappast skulle

uppgå till vad som betecknats som normalt i fråga om de genom indelningsreformen nybildade kommunerna. Då syftet med den pågående mycket genomgripande indelningsreformen är att tillskapa större och ekonomiskt mera bärkraftiga enheter, framstår det som egendomligt, om man i ungefär samma andetag skall genom styckning av redan bestående enheter åstadkomma kommuner, som för handhavande av mera betydande kommunala verksamhetsgrenar äro i minsta laget eller alltför små.

I icke få fall torde för övrigt den situationen vara för handen, att en större landskommun genom den allmänna indelningsreformen nu tvingas att taga hand om en mindre, angränsande landskommun med svagt skatteunderlag och att utredning samtidigt pågår om att lägga de ur skatteunderlagssynpunkt bästa delarna av den större kommunen till angränsande närbelägna stad eller att åstadkomma en köpingsutbrytning.

Det är givet, att man i av sådana förhållanden berörda landskommuner med viss ängslan ser på utvecklingen. Komma dessa utarmningsprocesser slag i slag, kan det komma att innebära en rasering av en välordnad kommunalförvaltning och sönderbrytning av ett i socialekonomiskt avseende homogent område. Först kommer den procedur, som innebär, att man sammanslås med en kommun, som inte har det särskilt gott ställt. Skatteunderlaget per capita blir uttunnat. Och innan sammanslagningen har trätt i kraft, får man kanske finna sig i en mycket kännsbar åderlåtning genom en exkorporering, som också nedbryter den uråldriga men likväl fortfarande lämpliga socialekonomiska enheten.

Rent allmänt måste man ju tycka det vara naturligt, att olika på senare år fattade beslut av statsmakterna böra på ett tämligen radikalt sätt påverka hittillsvarande indelningspraxis och ge den en annan inriktning. Därvid har man i första hand pekat på 1947 års byggnadslag, som ju gör det möjligt också för egentliga landskommuner att på ett helt annat sätt än förr aktivt reglera bebyggelsen. För lösandet av övriga tätortsproblem in-

Interpellation om skärpta bestämmelser ang. granskning av film.

om den egentliga landskommunens ram har också den av 1948 års riksdag beslutade kompetensutvidgningen för de borgerliga primärkommunerna varit av stor betydelse. För min del vill jag därtill peka på en sådan sak som den projekterade skolreformen. Menar man allvar med den, kan det inte vara riktigt att i oträngt mål tillåta en styckning av landskommuner. I ett par av de fall, där kammarkollegiets utredningsmän föreslagit köpingsutbrytning, skulle ett bifall till förslagen i hög grad försvåra en ändamålsenlig organisation av den nya skolan. För framtidens skolväsen torde det över huvud taget vara önskvärt med förvaltningsenheter, som äro betydligt större än de kommuner, som i allmänhet åstadkommas genom kommunsammanslagningen. Men också på de flesta håll, där delinkorporeringar med städer eller andra primärkommuner äro aktuella, måste detta för de därav berörda landskommunerna innebära ett vanskligt äventyr. En aktiv och progressiv kommunalpolitik kan inte föras, om man skall ha ett ständigt inkorporeringshot över sig.

I den mån landskommunerna mera allmänt förskaffa sig en effektiv förvaltningsapparat och bli lika funktionsdugliga som de administrativa tätorterna, borde den prioritetsrätt till nya områden, som indelningslagen och praxis hittills givit stadskommunerna, inte längre vara lika motiverad. Är det traditionella motivet för städernas inkorporeringskrav — nya markområden för bebyggelse och industri — numera lika bärande som förr? Är det förenligt med vår tids strävanden mot ett differentierat näringsliv att utan vidare ge städerna förtursrätt?

Jag vet mycket väl, att det här rör sig om ett mycket invecklat problem, på vilket inte kan finnas någon entydig lösning. Vad som ur det allmännas synpunkt på en ort framstår som ändamålsenligt, kan på en annan ort och under något ändrade förutsättningar kräva något helt annat. Jag vill ändå fråga statsrådet och chefen för inrikesdepartementet, huruvida han för sin del anser, att här antydde förhållanden motivera en reviderad indelningspraxis.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spørsmål finge framställas.

Interpellation om skärpta bestämmelser ang. granskning av film.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr BJÖRCK, som yttrade: Herr talmän! Av såväl offentliga uttalanden som av notiser i pressen de senaste månaderna synes framgå, att ett flertal av de filmer som visats på Stockholms biograf den senaste tiden varit av den art, att man kan sätta i fråga, om ej den statliga filmcensuren bort ingripa mot dessa. Ett talande exempel på hur en rafflande äventyrsfilm kan inverka på unga sinnen fick man vid den rättegång mot den s. k. »pälsligan», som pågått och ännu ej är avslutad vid Stockholms rådhusrätt. Det framgick nämligen vid förhöret, att huvudpersonen i filmen »Gatan utan namn», den skrottande gangstern, tjänat som förebild för flertalet av ligans medlemmar och särskilt för dess ledare. Denne uppgav sig ha sett filmen inte mindre än *sju gånger* och därvid lärt sig replikerna utantill. Gangstern och dagdrivaren i filmen, som alltid hade gott om pengar, hade blivit hans idol, som han på allt sätt sökte efterlikna. Även flera andra filmer nämndes under förhören med ligans medlemmar, filmer som visat sig ha tjänat som förebild för de unga brottslingarna vid utförandet av de brott, för vilka de nu voro åtalade.

Med kännedom om den omfattning, som ungdomsbrottsligheten nått, måste man beklaga, att även ett flertal andra filmer visa sig spela en mindre önskvärd roll, när det gäller att locka ungdomen in på farliga vägar. Det ligger då nära till hands att ställa frågan: Borde det inte vara ett samhällsintresse att i den mån det är möjligt söka förhindra, att filmer av den art som här nämnts visas offentligt?

Med anledning av vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesia-

Interpellation om skärpta bestämmelser ang. granskning av film.

stikdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig medverka till att bestämmelserna för statens biografbyrå angående granskning av film skärpas, så att filmer av den art jag här omnämmt antingen förbjudas eller i varje fall beskäras så, att man ej behöver befara, att de skola utöva ett skadligt och neddragande inflytande på den ungdom, som besöker biograferna?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.32 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 23 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 190, angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 81, angående godkännande av handelsöversenskommelse mellan Sverige och Frankrike.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 191, med förslag till lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 180, med förslag till förordning om explosiva varor; och

nr 184, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 192, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 27 § förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 188, med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av tilläggsskatt å bensin, som användes vid jordbrukets drift.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 193, med förslag till ändring i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 189, med förslag till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 36 § första stycket arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1).

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 194, med förslag till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949 m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 195, angående reglering av socker-
näringen i riket m. m.; samt

nr 196, angående godkännande av av-
tal mellan Sverige och Storbritannien för
undvikande av dubbelbeskattning och
förhindrande av skatteflykt beträffande
inkomstskatter.

Föredrogos och hänvisades till statsut-
skottet Kungl. Maj:ts proposition nr 197,
angående fortsatt förstärkning av flyg-
vapnet.

Föredrogos och hänvisades till behand-
ling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposi-
tioner:

nr 198, med förslag till lag om ändring
i strafflagen; och

nr 199, angående nya grunder för kyr-
komusikerorganisationen m. m.

Föredrogos och hänvisades till bankout-
skottet Kungl. Maj:ts proposition nr 200,
med förslag rörande pensionering genom
statens pensionsanstalt av vissa icke-stat-
liga befattningshavare, m. m.

Föredrogos och hänvisades till behand-
ling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposi-
tion nr 201, med förslag till lag om pant-
lånerörelse.

Föredrogos och hänvisades till bevill-
ningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 202, med förslag till lag om ändrad
lydelse av punkt 6 av anvisningarna till
32 § kommunalskattelagen den 28 sep-
tember 1928 (nr 370); och

nr 203, angående fortsatt bemyndigan-
de för Kungl. Maj:t att medgiva visst
undantag från gällande villkor för åtnju-
tande av rätt till varvsindustrirestituti-
on.

Föredrogos och hänvisades till behand-
ling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposi-
tion nr 204, angående nya grunder för
avlöningen av präster m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevill-
ningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition
nr 205, med förslag till förordning om
ändring i förordningen den 19 november
1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Föredrogos och hänvisades till banko-
utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr
206, med förslag till lag om fortsatt gilt-
ighet av valutalagen den 22 juni 1939
(nr 350), m. m.

Föredrogos och hänvisades till behand-
ling av lagutskott Kungl. Maj:ts propo-
sition nr 207, med förslag till lag om
fortsatt giltighet av prisregleringslagen
den 30 juni 1947 (nr 303).

Föredrogos och hänvisades till banko-
utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr
208, med förslag till lag om fortsatt till-
lämpning av lagen den 20 december 1946
(nr 766) med särskilda bestämmelser an-
gående bankaktiebolags inlåning, m. m.

Föredrogos och hänvisades till behand-
ling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposi-
tioner:

nr 209, med förslag till lag angående
fortsatt tillämpning av lagen den 23 april
1948 (nr 175) med särskilda bestämmel-
ser om dispositionen av aktiebolags
vinstmedel; och

nr 210, med förslag till lag om ändrad
lydelse av 1, 15 och 27 §§ allmänna för-
fogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293)
samt om fortsatt giltighet av samma lag.

Föredrogos och hänvisades till stats-
utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr
211, angående statligt stöd åt alumi-
niumindustrin.

Föredrogos och hänvisades till stats-
utskottet nedannämnda motioner:

nr 294, av herr *Domö* m. fl.,
nr 295, av herr *Wehtje*, och
nr 296, av herr *Ericsson*, *Carl Eric*,
m. fl.,

Interpellation om ersättning till jordbrukare i anledning av inträffad sandstorm.
 alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen för budgetåret 1949/50 m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Mannerskantz* m. fl. väckta motionen, nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.

Interpellation om ersättning till jordbrukare i anledning av inträffad sandstorm.

Herr *MANNERSKANTZ* erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I en motion i andra kammaren, nr 353, år 1948 föreslogo herrar Sveningsson och Dickson inrättandet av en statlig fond för reglering av skador å privat eller kommunal egendom genom naturkatastrofer.

Ersättning för skador av ifrågavarande slag har hittills huvudsakligen lämnats från allmänna nödhjälpsfonden och undsättningsfonden samt i vissa fall genom anslag å riksstaten. Den förstnämnda fonden är nu i det närmaste tömd på tillgångar, och även den senare, vars maximala årliga utdelning kan uppgå till 50 000 kronor, kommer inom en nära framtid att vara uttömd. Motionärerna funno det därför angeläget att omedelbara åtgärder vidtogos för lösandet av frågan om ersättning från statens sida vid naturkatastrofer. Inrättandet av en fond, ställd under domänstyrelsens förvaltning, föreslogs.

Jordbruksutskottet framhöll i sitt yttrande, att frågor om ersättning vid större naturkatastrofskador liksom hittills borde i varje särskilt fall underställas riksdagens prövning. Beträffande ersättning för skador av mindre omfattning fann utskottet det lämpligt, att dylika ärenden liksom hittills skulle avgöras av Kungl. Maj:t. Emellertid torde det inom en nära framtid bli fråga om att anvisa medel till Kungl. Maj:ts förfogande för utbetalande av med ovannämnda fonder avsedda lån och bidrag. Utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t hade sin upp-

märksamhet riktad på detta förhållande och hade för avsikt att i sinom tid hos riksdagen äska medel för ändamålet. Något anslagsäskande i här berörda fråga har riksdagen ännu icke mottagit.

Emellertid ha nyligen händelser inträffat, vilka aktualisera frågeställningen i ovannämnda motion. Jag syftar här på den förödande sandstorm, som onsdagen den 20 april drog fram över stora delar av Skåne och Halland. Den sandflykt, som förorsakades av den kraftiga, 25 sekundmeter starka stormen, har åstadkommit allvarliga skador på bl. a. de skånska jordarna.

Värsådden hade lyckligtvis inte ännu påbörjats på allvar i vissa delar av området, där stormen härjade, men den utspridda konstgödseln fördes dock bort från åkrarna. I andra trakter hade jordbrukarna hunnit längre i vårarbetet, vilket innebär att skadegörelsen blev mycket kännbar. De direkta skadeverkningarna i form av sönderpiskad gröda, igenmyllade diken och översandade vägar uppskattas enligt uppgifter i pressen till hundratusentals kronor. De indirekta skadeverkningarna torde komma att te sig mångdubbelt katastrofala.

Detta innebär svåra ekonomiska förluster för berörda jordbrukare, i vissa fall kanske förluster som högst menligt komma att inverka på deras möjligheter till en fortsatt rationell skötsel av jordarna. Det torde därför bli nödvändigt att det allmänna lämnar ett visst stöd.

Under återopande av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande fråga:

Vilka åtgärder anser sig herr statsrådet kunna vidtaga — trots att något anslagsäskande för ovannämnda ändamål ännu icke förelagts riksdagen — i syfte att lindra de ekonomiska skadeverkningarna för jordbruket i de trakter, som berördes av sandstormen över Skåne och Halland den 20 april i år?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Ordet lämnades på begäran ånyo till herr MANNERSKANTZ, som nu yttrade: Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det med Kungl. Maj:ts proposition nr 184, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m., avsedda ärendet tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av sagda proposition till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från den 21 innevarande månad, då propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna om utfärdande av röstlängdsutdrag; samt

nr 18, i anledning av väckta motioner angående ändrade grunder för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1949/50 till understöd för utomprocessuell rättshjälp jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till bidrag till den halvöppna barnavården m. m.;

nr 70, i anledning av väckt motion om anslag till uppförande av nya kökslokaler m. m. vid alkoholistanstalten Asbrohemmet;

nr 71, i anledning av väckt motion angående målsmanskapet för vårdhem för kroniskt sjuka m. m.;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1949/50 till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp jämte i ämnet väckta motioner;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till byggnadsforskning och standardiseringsverksamhet;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från betalningsskyldighet till kronan;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till Flygtekniska försöksanstalten: Projekterings- och konstruktionskostnader;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till anskaffning av matematikmaskinutrustning m. m.;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till folkskolinspektionen;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1949/50 till vanförestalter;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till barnmorskeläroanstalterna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till anordnande av lokaler för statens rättsläkarstation i Lund m. m.;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ersättningar

av statsmedel till arbetstagare, som drabbats av silikos (stendammslunga);

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Erik Ask;

nr 87, i anledning av väckt motion om ersättning till makarna Sally och K.-E. Sundström för förlust på grund av oriktigt förfarande av vederbörande prövningsnämnd vid 1944 års taxering; samt

nr 88, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande rese-, traktaments- och flyttningkostnadsersättning åt vissa barnmorskor;

bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av väckta motioner angående beräkningen av dröjsmålsränta enligt förordningen om kupongskatt;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker;

nr 26, i anledning av framställningar angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 27, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; samt

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall enligt 1909 och 1927 års militärsättningsförordningar m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 20 juni 1935 (nr 395) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m.;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.;

nr 25, i anledning av väckta motioner om upphävande av gällande bestämmelser angående visst avstånd mellan halmstack och byggnad; samt

nr 26, i anledning av väckt motion angående bestämmelser till förhindrande av vissa skenäktenskap;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning;

nr 17, i anledning av väckt motion angående utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen; samt

nr 18, i anledning av väckta motioner angående viss komplettering av lagen om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner angående viss ersättning av statsmedel åt delägare i »Svartbyns dikningsföretag av år 1941» i Överluleå socken;

nr 16, i anledning av väckta motioner om åtgärder för en mera produktiv fiskodling i Kalix älv;

nr 17, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.; samt

nr 18, i anledning av väckta motioner angående statlig kreditgaranti för lån till förvärv av fiskefartyg;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om vissa åtgärder för att avskilja svårhanterliga och störande element från de kommunala ålderdomshemmen; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän; samt

nr 7, i anledning av väckt motion om en effektivisering av den statliga pris kontrollen.

Ang. deposition hos skogsvårdsstyrelse av medel för skogsvård.

Herr *Bergvall* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1949/50, m. m.

Motionen bordlades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.16 eftermiddagen.

In fidem

Eric Carlén.

Tisdagen den 26 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Ang. deposition hos skogsvårdsstyrelse av medel för skogsvård.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **WIGFORSS**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Pålssons interpellation angående deposition hos skogsvårdsstyrelse av medel för skogsvård, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Olof Pålsson till mig framställt följande fråga:

»Kan förslag väntas från regeringen angående beredande av möjlighet för skogsägare att hos vederbörande skogsvårdsstyrelse deponera medel för framtida användning till skogsvårdande åtgärder?»

I anledning härav får jag anföra följande.

Såsom interpellanten omnämnt har 1947 års bevillningsutskott vid behandlingen av det nämnda år framlagda förslaget till ny lagstiftning om investeringsfonder anför, att utskottet fann det önskvärt att denna lagstiftning såvitt möjligt utsträcktes att omfatta jämväl jordbruk och skogsbruk. Emellertid kunde utskottet icke förorda att så skedde förrän den ifrågasatta lagstiftningen om

bokföringsskyldighet för vissa jordbrukare blivit genomförd. Utskottet tillade emellertid att vad särskilt angår investeringsfond för skogsbruk borde enligt utskottets mening, oberoende av om en lagstiftning angående bokföringsskyldighet komme till stånd eller icke, undersökas huruvida skogsägare skulle kunna beredas möjlighet att hos vederbörande skogsvårdsstyrelse deponera viss del av inkomsten av skogsbruk för framtida användning till skogsvårdande åtgärder. Vad utskottet sålunda anfört godkändes av riksdagen.

Jag får i detta sammanhang vidare erinra om att jag i februari förra året i denna kammare besvarade en fråga av herr Näsgård angående den tidpunkt, då proposition om skattefria investeringsfonder för skogsbruket kunde förväntas bli framlagd. Jag yttrade därvid, att då den av 1947 års bevillningsutskott berörda frågan om bokföringsskyldighet för jordbrukare komme att upptagas till behandling inom finansdepartementet under år 1948, jag icke hade för avsikt att redan under våren 1948 framlägga förslag om investeringsfonder för skogsbruket.

1948 års bevillningsutskott behandlade därefter, i anledning av väckta motioner, frågan om inrättande av investeringsfonder för jordbruk och skogsbruk. Utskottet anförde därvid att utskottet — i likhet med 1947 års bevillningsutskott — ansåg frågan om investeringsfonder för jordbruket böra upp-

Ang. deposition hos skogsvårdsstyrelse av medel för skogsvård.

tagas till förnyat övervägande i anslutning till genomförandet av lagstiftningen om bokföringsmässig inkomstberäkning för jordbruk. Då utskottet fann angeläget, att alla tänkbara möjligheter till en lösning av frågan därvid bleve undersökta, ansåg sig utskottet böra förordna skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning i ämnet. Utskottet tillade att vid utredningen borde — i enlighet med vad 1947 års bevillningsutskott anfört — jämväl frågan om inrättande av investeringsfonder för skogsvårdsarbeten tagas under omprövning. Riksdagen fattade beslut i enlighet med vad utskottet hemställt.

Den av riksdagen sålunda begärda utredningen har ännu icke igångsatts. Såsom jag för någon tid sedan framhöll i andra kammaren i ett interpellations-svar till herr Hansson i Skegrie, anser jag nämligen att förutsättningar för en dylik utredning inte föreligga, förrän frågan om bokföringsmässig inkomstberäkning för jordbruket avancerat så långt att i direktiven för utredningen kunna angivas de huvudsakliga grunder, på vilka utredningen härutinnan bör bygga.

Det är min förhoppning att proposition angående den ifrågasatta lagstiftningen om bokföringskyldighet för jordbrukare skall kunna utarbetas under loppet av innevarande år, så att propositionen kan framläggas vid början av nästa års riksdag. I anslutning härtill bör, såsom bevillningsutskottet uttalat, frågan om investeringsfonder i jordbruk och skogsbruk upptagas till övervägande. Då sistnämnda fråga sålunda kan förväntas bli föremål för prövning inom en näraliggande framtid, är det enligt min mening icke lämpligt att dessförinnan söka forcera fram en lagstiftning angående rätt till avdrag vid beskattningen för medel, deponerade hos vederbörande skogsvårdsstyrelse för framtida användning till skogsvårdande åtgärder. Det torde så mycket mindre finnas anledning till ett dylikt förfarande som en lagstiftning av nyss angiven innebörd kan förväntas i väsentliga delar förlora sin betydelse i och

med att frågan om investeringsfonder för skogsbruk bringas till sin lösning.

Herr PALSSON: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för det svar, som herr statsrådet nu lämnat på min interpellation angående investeringsfonder för det enskilda skogsbruket. Då jag emellertid inte känner mig helt tillfredsställd med svaret, kan jag inte uraktlåta att knyta en del reflexioner till detsamma.

Finansministern anknuter möjligheterna för bildandet av dessa investeringsfonder till en tillämnad utredning rörande lagstiftning om bokföringskyldighet för jordbrukare samt uttalar den förhoppningen att proposition om en sådan lagstiftning skall kunna utarbetas under innevarande år. Bortsett ifrån den omständigheten att den av finansministern åsyftade utredningen har utgjort det formella hindret för denna frågas lösande under de drygt fem år som förflutit, sedan det enskilda skogsbruket först ifrågasatte och föreslog den här aktuella åtgärden, så är jag ej helt övertygad om att den tillämnade bokföringskyldigheten för jordbruket i någon som helst tillfredsställande omfattning kommer att tillgodose det önskemål, som jag med min interpellation åsyftade. Jag ber att få erinra om hurusom det enskilda skogsbruket består av en stor mängd små brukningsdelar. Det finns inom landet 168 000 brukningsdelar med mindre än 25 hektar skog, 56 000 brukningsdelar med mellan 25 och 50 hektar skog, 33 000 brukningsdelar med mellan 50 och 100 hektar skog, 15 000 brukningsdelar med mellan 100 och 200 hektar skog, men endast 6 000 brukningsdelar med över 200 hektar skog. Jag kan härtill lägga den omständigheten, att i ett tidigare föreliggande förslag om bokföringskyldighet för jordbruket har man räknat med att endast brukningsdelar med minst 60 000 kronors taxeringsvärde skulle medtagas i bokföringskyldigheten. Från dessa båda utgångspunkter — det stora antalet små brukningsdelar i vårt land

Ang. deposition hos skogsvårdsstyrelse av medel för skogsvård.

och gränsdragningen, när det gäller vilka brukningsdelar som skola omfattas av bokföringsskyldigheten — synes det mig fullt klart att en stor del av de enskilda jordbruken icke komma att via den av finansministern planerade lagstiftningen erhålla möjligheter att verkställa skattepliktiga avsättningar för skogsvårdsändamål.

Jag förstår självfallet att man kan resonera om en lägre gräns för den på taxeringsvärdet grundade bokföringsskyldigheten. Enligt min uppfattning är dock den tidigare föreslagna gränsen — av skäl som i detta sammanhang måhända äro ovidkommande och som jag därför inte här skall gå in på — redan så lågt satt, att man inte torde kunna gå längre. Jag förstår också att man måhända kan lägga upp ett resonemang om att de jordbrukare, som icke falla under bestämmelserna om bokföringsskyldighet, likväl skulle vara skyldiga att deklarerera efter bokföringsmässiga grunder och att man med utgångspunkt därifrån skulle kunna få fram en möjlighet till avsättning till investeringsfonder. Jag vill inte mera ingående diskutera den detaljen, men jag har mycket svårt att föreställa mig, att en sådan anordning ur det allmännas och skogsvårdens synpunkt skulle bli mera tillfredsställande än om som föreslagits avsättningen skedde till fonder, som stodo under respektive skogsvårdsstyrelsers tillsyn och kontroll.

Det är beklagligt, att denna fråga inte långt tidigare funnit sin lösning. Vi veta att konjunkturerna på våra skogsprodukter under den sista tioårsperioden kunnat betecknas såsom synnerligen gynnsamma; skogsinkomsterna ha varit relativt goda. Det hade väl under en sådan tid varit i särskild grad motiverat med en sådan avsättning, som jag här åsyftar. Därtill har kommit att tidsperioden i mycket hög grad kännetecknats av brist på arbetskraft, varför möjligheter saknats att ens i mycket liten omfattning utföra skogsvårdsåtgärder av olika slag. Resultatet har blivit, att vi nu ha en stor eftersläpning av utförda och trängande skogsvårdsåtgärder. Hade en sådan

här avsättning skett tidigare, skulle den väl också nu, då vi kanske stå inför en tid med mindre goda möjligheter till sysselsättning, ha kunnat verka på ett värdefullt sätt utjämnande, samtidigt som avsättningarna under perioden självfallet hade haft ett inte så ringa värde ur inflationsbekämpande synpunkt.

Jag har med dessa reflexioner velat motivera den känsla av otillfredsställelse med det erhållna svaret som jag känner. Det oaktat vill jag ännu en gång tacka för svaret och dristar mig till sist, herr talman, att vädja till finansministern om ett ytterligare övervägande av detta mycket viktiga spörsmål. Jag hoppas då att finansministern bland tidigare lämnade förslag skall finna något som, eventuellt efter omarbetning, bättre täcker den enskilda skogsvårdens berättigade önskemål i denna del. I förhoppning att så skall ske vågar jag försäkra, att finansministern *då* kan påräkna en mera oreserverad och helhjärtad tacksamhet.

Herr STEN: Herr talman! Som kammarens ledamöter torde ha lagt märke till ägde vid en viss tidpunkt under den gångna vintern överläggningar rum mellan skogsarbetarnas organisation och arbetsmarknadsstyrelsen om arbetsmarknadsläget i skogarna, vilket ju undergått en rätt stor förändring i den mån vedavverkningarna ha bortfallit. När man kunde befara arbetslöshet mellan avverkningssäsongen och flottningssäsongen var det ganska naturligt att skogskulturåtgärder först skulle komma i åtanke, i all synnerhet som riksdagen, både när den första tilläggsstaten antogs — jag vill minnas det var 1938 — och när riksdagen första gången behandlade propositionen om anslag för arbetsmarknadens reglering under krigstiden, har uttalat, att när arbetslöshet på dessa områden kommer att inträda skall anslag i erforderlig utsträckning ställas till förfogande för att bereda sysselsättning åt skogsbygdernas folk. Skogsstyrelsen har i sin framställning till regeringen i denna

Ang. deposition hos skogsvårdsstyrelse av medel för skogsvård.

fråga betonat vikten av jämn sysselsättning för skogsarbetarna, enär man eljest löper risken av en fortsatt övergång till andra yrken, vilket skulle kunna medföra svårbotliga skador för framtiden. Detta är den ena sidan av saken, och den är ju närmare redovisad i tilläggsstaten. Det är möjligt att vi, när vi komma till behandlingen av denna, kunna säga att det på detta område är ordnat på ett tillfredsställande sätt, i varje fall för detta budgetår. Det finns under alla omständigheter möjlighet att återkomma till saken, när vi komma dit.

Den andra sidan av saken är emellertid det allvarliga läget beträffande råvarutillgångarna i de norrländska skogarna, där ju förändringarna illustreras vid en jämförelse mellan de tvenne senaste riksskogstaxeringarna. Kammarens ledamöter ha väl — åtminstone de som äro intresserade av dessa saker — uppmärksammat professor Lindquists och länsjägmästare Perssons nyligen publicerade diskussionsinlägg i hithörande frågor. Jag kan också erinra om att statsrevisorerna under de två senaste åren agnat ett betydande intresse åt dessa.

Den fråga, som interpellanten fört fram, nämligen frågan om finansieringen av de skogsproduktiva åtgärderna på hemmansskogarna är synerligen betydelsefull. Jag framförde i 1936 års skogsutredning tanken, att man skulle kunna ta ut en större skogsvårdsavgift under sådana år, då rotvärdet är större, och på så sätt åstadkomma en fondering, som tillika med de anslag och de lån, som lämnas av staten, skulle kunna klara denna finansiering. Denna fråga har emellertid nu kommit i ett annat läge, då, såsom vi veta, den särskilda skogsaccisdeklarationen har slopats.

Jag har med dessa ord endast velat understryka den stora betydelsen av att alla vägar prövas, så att hemmansskogarna kunna komma med i full utsträckning, i den mån läget kräver igångsättande av åtgärder på detta område, dels för att motverka arbetslösheten för skogsarbetarnas vidkommande, dels för att inhämta eftersläpningen i fråga om sådana skogsvårdsåtgärder, som interpel-

lanten talar om. Jag behöver inte erinra denna kammare om att en av de största olyckor, som skulle kunna drabba den svenska nationen, vore om vi en gång skulle komma i det läget, att vi hade arbetskraft, efterfrågan på våra trävaruprodukter och en betydande industrikapacitet, men saknade den fjärde faktorn, nämligen tillräckligt stora råvarutillgångar. Det torde väl fortfarande, även om åtskilliga av vedavverkningarna ha tjänat jämväl skogsvårdsändamål, förhålla sig ungefär som det framgick av den utredning, som vi gjorde i mitten av 1930-talet, nämligen att omkring 10 miljoner kubikmeter årlig tillväxt går förlorad på grund av att den svenska skogen och skogsmarken inte blivit föremål för sådana åtgärder att produktionsförmågan till fullo utnyttjats. På den punkten har vår generation mycket stora förpliktelser. Det är av utomordentlig betydelse att också de svenska hemmansskogarna bli föremål för skogsvårdande åtgärder. Finansieringsproblemet är svårare att lösa för deras vidkommande. Även om man alltså i brådskande situationer får ställa större krav på industriskogarna och på domänskogarna, är det utomordentligt viktigt att hemmansskogarna också komma med och att man löser de mera invecklade finansieringsproblem, som därvidlag måste lösas.

Häri instämde herr *Grym*.

Herr **NÄSGÅRD**: Herr talman! Interpellanten har redan konstaterat, att även om bokföringsskyldighet införes för jordbruket enligt något av de förslag som framskymtat, komma ändock många tiotusental skogsägare att lämnas utanför möjligheten att bilda investeringsfonder. Jag skall dock inte uppehålla mig vid denna sida av saken, utan nöjer mig med att understryka interpellantens synpunkter.

Jag begärde, herr talman, ordet för att erinra om det stora behovet av kulturåtgärder på det skogliga området. För att belysa lägets allvar tillåter jag mig att citera en artikel av länsjägmästare

Ang. deposition hos skogsvårdsstyrelse av medel för skogsvård.

Eric Persson i senaste numret av Svenska Skogsvårdsföreningens Tidskrift. Han framhåller, att av äldre kalmarker, restskogar samt lågproducerande hagmarker, fäladsmarker m. m. finns det i hela landet inte mindre än 2—2,5 miljoner ha, eller i det närmaste 10 procent av den totala produktiva skogsmarksarealen. En ackumulering av kalmarker sker allttjämt. För att få de gamla kalmarkerna, restskogar, hagmarker och dylikt i produktivt skick inom rimlig tid (för norra Sverige har man räknat med 20 år och för södra Sverige 15 år) måste årligen kultiveras över 70 000 ha. Härtill skall fogas den nytillkommande förnygringsytan, som kräver årliga kulturer på omkring 35 000 ha och markberedning på över 20 000 ha. Totalt skola sålunda årligen kultiveras över 100 000 ha och markberedas minst 20 000 ha.

Vi ha under åtskilliga år haft högkonjunktur inom skogsnäringen. Samtidigt har det dock rått stor brist på arbetskraft, vilket medfört att erforderliga kulturarbeten i skogarna inte ha kunnat utföras. Vi ha därför med en viss energi föreslagit, att skogsägarna skola medivas rätt att skattefritt fondera en del av inkomsterna från skogen för att använda dessa pengar för framtida kulturåtgärder. Skogsstyrelsen ingav redan vid årsskiftet 1947/48 till Kungl. Maj:t en detaljerad framställning om uppläggning av investeringsfonder för skogsbruket, åtföljd av förslag till författningstext. Även länsjägmästare Persson framför i den av mig nyss citerade uppsatsen ett förslag om investeringsfonder. Han föreslår följande: »Skattskyldig, som är ägare av skogsmark, tillåtes att vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet göra avdrag för vad som insättes å särskilt konto i bank, s. k. skogskonto, för belopp, som den skattskyldige avser att använda till särskilda skogsvårdsarbeten. Avdrag för avsättning till skogskonto bör endast medgivas efter särskild prövning. Det torde därvid vara till fyllest med intyg från skogsvårdsstyrelsen om att vissa angivna och i möjligaste mån specificerade skogsvårdåtgärder behöva vidtagas på

fastigheten. — — — När uttag sker från banken, beskattas kapitalet såsom intäkt av skogsbruk i den mån de uttagna medlen icke använts till sådana arbeten, för vilka desamma insatts på skogskonto. Banken sänder efter varje års utgång utdrag av bankkontot för näst föregående beskattningsår dels till skogsvårdsstyrelsen och dels till vederbörande taxeringsnämnd.»

Jag har anledning tro att detta förslag framställdes redan för fyra år sedan i den då arbetande skattekommittén. Jag kan inte förstå, varför inte denna kommitté eller finansdepartementet velat ta upp frågan till övervägande. Det verkar, måste jag säga, skattebyråkrati i allra högsta grad. Enligt skattelagstiftningen föreligger ju avdragsrätt för bl. a. sådana arbeten som hyggesrensning, sådd, bränning, markberedning, dikesrensning och andra icke grundförbättrande åtgärder som ingå i den i lag reglerade reproduktionsplikten. Jag tillåter mig att fråga herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, vilka invändningar som kunna resas mot att skogsägarna skola få rätt att avsätta medel till investeringsfonder. Inom näringslivet i övrigt ha ju företagarna efter hand erhållit möjlighet att skattefritt avsätta medel, som icke behövas för tillfället, till investeringsfonder som längre fram kunna tas i bruk för visst ändamål. Varför skola skogsägarna icke kunna få samma förmån?

Såsom herr Sten redan påpekat, kan det bli sämre konjunkturer för skogsbruket med färre arbetstillfällen än vad vi nu under några år ha kunnat glädja oss åt. Tecken därpå ha redan visat sig. Om en dylik konjunktururomsvängning inträder, skulle det vara mycket värdefullt att ha tillgång till investeringsfonder av detta slag. Statsrådet Wigforss skulle säkerligen själv ha stort intresse härav med tanke på vad som inträffade på 1930-talet. Då måste ju staten bevilja ett särskilt anslag för tillfälliga skogsvårdsåtgärder, vilket i realiteten var ett arbetslöshetsanslag och som i huvudsak gick till skogsbolagen för att de skulle kunna bereda sina arbetare sysselsätt-

Ang. deposition hos skogsvårdsstyrelse av medel för skogsvård.

ning. Från detta anslag utbetalades under åren 1932—1939 inte mindre än 12 miljoner kronor av statsmedel.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 145, i anledning av väckt motion angående rätt för ämneslärarinnan Sigrid Heffermehl, född Hjorth, att uppbära pension från lärarinnornas pensionsanstalt utan hinder av att hon icke längre är svensk medborgare;

nr 146, angående användande av riksbankens vinst för år 1948 m. m.; och

nr 147, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1949/50 till avsättning till fonden för idrottens främjande; och

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1949/50 till frivilliga skytteväsendets befrämjande.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Bergvall* m. fl. väckta motionen, nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1949/50, m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 17 och 18, statsutskottets utlåtanden nr 11 och 68—88, bevillningsutskottets betänkande nr 26, bankoutskottets utlåtanden nr 25—28, första lagutskottets utlåtanden nr 22—26, andra lagutskottets utlåtanden nr 16—18, jordbruksutskottets utlåtanden nr 15—18, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 6 och 7.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,29 eftermiddagen.

In fidem
Eric Carlén.

Onsdagen den 27 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till bifogade läkarintyg anhåller jag vördsamt om ledighet från riksdagsarbetet till denna veckas slut.

Nävekvärn den 27 april 1949.

S. G. W. Wahlund.

Härmed intygas, att professor *Sten Wahlund* på grund av influensa + bronchopneumonia är i behov av sjukledighet minst t. o. m. den $\frac{1}{6}$ 1949.

Nävekvärn den $\frac{2}{4}$ 1949.

Arvid Wretling.

Den begärda ledigheten beviljades.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 4 nästkommande maj företaga val av valmän och suppleanter för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Ordet lämnades på begäran till herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde: I anslutning till det av kammaren fattade beslutet får jag föreslå, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skola utse fullmäktige i riksbanken och riks-

gäldskontoret jämte suppleanter för dem, bestämmas till tio.

Denna hemställan bifölles.

Upplästes följande till riksdagen inkomna handling:

Til Sveriges riksdag.

Danmarks rigsdag kan den 5. juni 1949 fejre 100 årsdagen for tillblivelsen af juni-grundloven, der blev givet på Christiansborg den 5. juni 1849.

I de 100 år, der er forløbet siden da, har det danske folk under gentagne voldelige anslag mod rigets sikkerhed og folkets åndelige frihed kunnet hente styrke og kraft i juni-grundloven og i de frihedsideal, der blev nedlagt i denne.

Den mindefest, der af rigsdagen agtes afholdt på 100 årsdagen, vil finde sted på Christiansborg, og vi har den ære på rigsdagens vegne at indbyde 5 repræsentanter for Sveriges riksdag til som Danmarks rigsdags gæster at deltage i festen, hvortil også Englands, Finlands, Islands og Norges folkerepræsentationer er inbudt til at lade sig repræsentere. Da de planlagte festligheder begynder tidligt på dagen, vil det være hensigtsmæssigt, om de delegerede kan ankomme allerede dagen før.

Efter mindehøjtideligheden inbydes de delegerede til at foretage udflugter i landet i de følgende dage.

Det er vort håb, at Sveriges riksdag vil modtage denne inbydelse og vi forventer i så fald nærmere oplysning om navnene på de delegerede, hvorefter program vil blive fremsendt.

Jul Bomholdt.

K. K. Steincke.

Folketingets formand

Landstingets formand

Herr **ANDERSSON, ELON**: Jag ber att få hemställa, herr talman, att kammaren måtte besluta att för sin del antaga den erhållna inbjudningen, under förut-

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval.

sättning att andra kammaren fattar samma beslut. Enligt den åsikt, som gjort sig gällande inom talmanskonferensen, får jag vidare — under angivna förutsättning — föreslå, att kammaren måtte besluta att utse sin talman och sin förste vice talman till kammarens representanter i den delegation, som vid ifrågavarande tillfälle skall företräda riksdagen.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Föredrogs och lades till handlingarna en av bankoutskottet gjord anmälan, att till utskottet den 25 april 1949 inkommit framställningar från

dels fullmäktige i riksbanken med förslag till vissa ändringar i lagen den 30 juni 1934 för Sveriges Riksbank samt i bankoreglementet;

dels ock fullmäktige i riksgäldskontoret med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna om utfärdande av röstlängsutdrag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående ändrade grunder för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagen.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 73 i första kammaren av herr *Tjällgren* och nr 91 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Dahl m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning av frågan om ändring av grunderna för fördelningen av mandaten mellan valkretsarna för val till riksdagens kamrar i enlighet med de riktlinjer, som angivits i motionerna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Jones Erik Andersson* och *Pettersson* i Norregård, som inom utskottet yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning i motionernas syfte.

Herr **ANDERSSON, JONES ERIK**: Herr talman! Ifrågavarande motioner avse en i någon mån minskad representation för valkretsarna i vissa koncentrerade höjdlägen, alltså en gradual fördelning av mandaten vid val till riksdagens andra kammare.

Frågan om ändrade grunder för mandatfördelningen vid val till riksdagen var, såsom kammarens ledamöter väl veta, föremål för en ganska grundlig överläggning här i fjol, med avslag å de då förevarande motionerna härom som följd. I år dyker frågan återigen upp, om också i något förändrad form så dock med samma syfte: utredning om en i viss grad beskuren representationsrätt för de större tätorternas valkretsar till förmån för mera glest befolkade valkretsar.

Vid debatten in fjol hävdades från visst håll i motståndareläget, att här förelåg ett veritabelt attentat mot »principer, som måste anses utgöra självklara och fundamentala grundvalar för hela vårt politiska liv». Det var herr *Herlitz* som då myntade just den satsen. Det framlagda förslaget var helt enkelt, sade man, ett försök till raserande av »människovärdet».

Men innebär ändå inte det anförda en överdimensionerad felbedömning? Får inte denna sak, sedd i sitt rätta sammanhang i det levande livet, en helt annan aspekt? Vad är det egentligen motionärerna syfta till? Ingenting annat än en välbefogad topphuggning av representationsrätten för de onaturligt, svampartat uppväxande mastodontskapelser, som storstäderna nu urarta till att bli! Her-

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval.

rarna le, men fråga styresmännen och vederbörande kapaciteter i dessa stora städer, om de själva äro särskilt glada och belättna åt denna utveckling. Måste det anses som en våldföring mot folkfriheten att i någon mån begränsa representationen för denna kompakta massa i storstäderna till förmån för de glesnande skarorna på svensk landsbygd? Vi tro det inte.

Det föreslagna tillvägagångssättet är alls icke något förfluget hugskott, utan en väl övertvägd tanke, som långt före detta tagit form i demokratiska institutioner på flerfaldiga områden, i våra närmaste grannland lika väl som i vårt eget land, såväl statligt som i våra fackliga och folkliga rörelser.

Enligt den norska vällagen sker fördelningen av mandaten mellan respektive valkretsar i Norge inte uteslutande efter folkmängden, utan lika mycket efter geografiska och näringsmässiga förhållanden för att tillgodose de mest glesbebyggda trakterna och hindra ett alltför dominerande inflytande från de tätbebyggda och folkrika områdena.

Enligt den danska grundlagen ha de glest befolkade delarna av Danmark — främst gäller detta Jylland — flera mandat per invånarantal än de tätbefolkade. Till följd härav har exempelvis Köpenhams mandatantal, trots väsentligt ökade folkmängdssiffror, ej stigit sedan år 1920.

Se vi på våra svenska folkrörelser, finna vi t. ex. att Landsorganisationen tillämpar ett representantskap, som innebär att förbunden få ett mandat för 10 000 medlemmar och att sedan erfordras ett betydligt större antal medlemmar för vart och ett av de följande mandaten. Ett liknande förfaringssätt tillämpas mycket allmänt i rörelser på såväl det ideella som det fackliga området.

Professor Herlitz ville under debatten i följd med bortseende från dessa klara fakta göra gällande, att det här är fråga om en helt annan sak, nämligen den *politiska* likställigheten. »Jag känner inte», sade herr Herlitz, »till några elektorsförsamlingar i vårt politiska eller kommunala liv, där det finns någon så-

dan uppdelning av medborgarna.» Jaja, — men var befann sig då herr Herlitz, när bara för några veckor sedan den nya kyrkomötesförordningen gick av stapeln här i riksdagen? I 7 § stipuleras där bland annat valordningen på det förberedande stadiet vid val av kyrkomötesombud. I denna paragraf förekommer i mom. 4 en reduceringstabell, som för övrigt står att läsa längst ned på s. 18 i konstitutionsutskottets utlåtande nr 3 för i år. Det heter där: »I distrikt, som består av två eller flera församlingar, väljas elektorerna av särskilda delegerade, utsedda församlingsvis av kyrkfullmäktige eller, där sådana ej finnas, å kyrkostämman i församlingen. Antalet delegerade utgör för församling med högst 500 invånare 1, med mer än 500 men högst 1 500 invånare 2, med mera än 1 500 men högst 3 000 invånare 3». Med samma beräkningsgrund för alla församlingar borde antalet delegerade inte vara 1, 2 och 3, utan i stället 1, 3 och 6. Hela reduceringstabellen har åtta etapper, och den innebär att församlingar med mer än 14 000 men högst 18 000 invånare få 8 delegerade, medan antalet enligt den första beräkningsgrunden borde vara hela 36. Församlingar med över 18 000 invånare få endast 9 delegerade, hur högt invånarantalet än blir. Här tillämpas alltså en graduell skala, som ger de små församlingarna en procentuellt betydligt större representationsrätt än storförsamlingarna.

Ja, med förlov sagt, var befann sig herr Herlitz med sina annars så vakande argusögon, när den paragrafen slank förbi? Kanske han då tänkte på någonting annat, eller kanske på ingenting alls — vilket må varda honom förlåtet — eller kanske han för tillfället tog sig en tupplur — vilket månne varit honom väl unt!

Det klara faktum, att vad motionärerna här begära redan äger sin tillämpning på en mångfald områden inom det offentliga livet både här hemma och utomlands, borde väl tillåta att samma princip kunde få komma till sin rätt också när det gäller mandatfördelningen vid val till den svenska riksdagen. In-

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval.

nebörden av den föreslagna reformen är ju helt enkelt en väl befogad vingklippning av storsamhällets expansion till förmån för de undanskjutna, av utvandringen försvagade och betryckta glesbygderna och deras hårt kämpande folk. De kunna behöva åtminstone någon återgåld för den utsugning, som storstadsmagneten utövar, med allt ohägn detta för i släptåg.

Till slut vill jag, herr talman, citera några yttranden i fjolårets debatt i ärendet av en ledamot av denna kammare, nämligen herr Hemming Sten, som i detta hänseende ställde sig på samma sida som vi. Hans ord föllo bland annat så här: »Jag vågar det påståendet, och ingen skall säga att jag därmed kränker varken rimligheten eller rättfärdigheten, att Stockholms stad skulle kunna tillgodose alla intressegrupper inom ramen av 20 mandat lika väl som inom ramen av 22 eller 24. Jag menar ju inte, att Stockholm skulle sättas i särklass, men jag menar, att om resultatet av min tankegång skulle bli, att de sista mandaten för Stockholm skulle göras betydligt mer dyrköpta än de för närvarande äro, skulle man därmed ingalunda kunna säga att någon mannamån hade förekommit eller att någon orättvisa hade blivit begången.» Och vidare: »Jag hyser den allra största tillförsikt till att denna tanke kommer att hävda sig genom egen tyngd både med hänsyn till det rättvisekrav, som den ger uttryck för, och på grund av den anslutning, som den kommer att få inom det svenska folket och den svenska riksdagen.»

På grundvalen av dessa mina kommentarer ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, inrymmande en begäran om utredning av mandatfördelningsgrunderna i motionernas syfte.

Herr **KARLSSON, GOTTFRID**: Herr talman! Redan vid några föregående riksdagar ha vi ju, såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet, haft att behandla motioner av om inte precis samma så åtminstone liknande art som

de i dag förevarande. Vid de tidigare tillfällena har man från den meningsriktning, som motionärerna tillhöra, föreslagit ändrade mandatfördelningsgrunder i syfte att, som man då har uttryckt det, mera tillgodose jordbruksbefolkningens intressen, under förmenande att befolkningen i tätorterna kunnat göra sig allt bredare och fått ett allt större antal representanter i Sveriges riksdag, medan jordbruksbefolkningens möjligheter att invälja representanter i riksdagen blivit allt mindre.

De i dag föreliggande motionerna skilja sig så till vida från motionerna vid de närmast föregående tillfällena, att man nu inte speciellt talar om jordbruksbefolkningens intressen. Ytterst syftar man väl till samma sak, men det säges nu att man vill beskära tätorternas representation i den svenska riksdagen för att bättre tillgodose, såsom också den ärade talesmannen för reservanterna uttryckte det, den glest befolkade landsbygdens intressen.

De nu gällande bestämmelserna för svenska folkets representation i riksdagen bygga på en kvotfördelning, så att befolkningen inom respektive valkretsar representeras i förhållande till folkmängden. Det är väl inte förmätet att föreställa sig, att den främsta anledningen till att motionärerna återupprepat sina framstötter har varit ansvällningen av antalet representanter för rikets huvudstad, vilken naturligtvis skett på bekostnad av valkretsarna ute i landet. I det hänseendet skulle jag inom parentes vilja göra den lilla reflexionen, att sedan bondeförbundet numera börjat uppsätta egna kandidatlistor i storstäderna, till och med i Stockholm, borde det inte vara ett så stort intresse för partiet att minska antalet representanter för huvudstaden, ty ett större antal representanter betyder ju ökade möjligheter också för det s. k. landsbygdspartiet att få en representant vald även i rikets huvudstad.

Inom konstitutionsutskottet ha vi intagit den ställningen till de vid olika tidpunkter framförda propåerna om ändring i representationsrätten, att det

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval.

inte finns anledning att gå in för någon ändrad ordning i fråga om det svenska folkets representation i riksdagen. Utskottet förmenar att det måste vara riktigt, att det svenska folket är representerat i riksdagen i förhållande till befolkningstalet i de olika valkretsarna än i förhållande till den areal de olika valkretsarna omfatta. Den föreslagna ändringen skulle rent ut sagt innebära ett steg tillbaka till en ordning, som fanns för länge sedan och som då bekämpades av alla dem som önskade en demokratisk representation för det svenska folket i riksdagen, en representation i förhållande till respektive valkretsars invånarantal.

Då det i motionerna föreliggande förslaget, som också utskottets ärade vice ordförande nu har gjort sig till tolk för, måste anses innebära ett klart avsteg från den för närvarande gällande, enligt min mening mycket riktiga principen, ha vi inom utskottet från majoritetens sida inte ens kunnat vara med om att föreslå någon utredning. Om förhållandena inom landet utvecklas på det sättet, att människorna i någon större utsträckning flytta till andra delar, så bör väl detta inverka på de olika valkretsarnas representation i den svenska riksdagen.

Jag har inte anledning att ytterligare fördjupa mig i detta ämne, herr talman, utan hemställer om bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr HERLITZ: Herr talman! Det hade inte varit min mening att deltaga i denna debatt. Jag yttrade mig om den föreliggande frågan i fjol, och uppriktigt talat har jag litet svårt att över huvud ta motionärernas förslag på allvar. Men då nu herr Jones Erik Andersson så direkt har uppfordrat mig till diskussion, skulle det kanske se litet illa ut, om jag inte yttrade mig.

Det var ett argument som herr Jones Erik Andersson tydligen fäste mycket stort avseende vid. Han hade på en punkt i vårt politiska liv upptäckt en sådan olikställighet medborgarna emel-

lan, som man syftar till i motionerna, och det gällde valen till kyrkomötet. Jag minns inte, hur jag uttryckte mig i fjol — jag har inte ordalagen presenta — men jag kan försäkra, att det verkligen inte i det ögonblicket föll mig in, att kyrkomötesvalen på allvar kunna tagas upp såsom en förebild för hur vi skola ordna representationen i Sveriges riksdag. Vid kyrkomötesvalen ha vi en särskild ordning av den enkla anledningen att vi respektera våra gamla församlingar och vilja att de allesammans, från den allra minsta, skola vara engagerade i valen till kyrkomötet. För att möjliggöra detta får man lov att tillämpa en på visst sätt graderad skala, men det föll mig som sagt inte in, att en sådan ordning kunde åberopas som argument i detta sammanhang.

Herr Gottfrid Karlsson har redan understrukit vad det är man syftar till. Man vill inom representationsrätten skapa vad som skulle kunna kallas en motsvarighet till den progressiva beskattningen. Liksom man drabbas av olägenheter i skattehänseende, då man får stor inkomst, skulle de röstande vid valen i ett stort län få sina röster lägre värderade. En annan parallell är den gamla kära graderade skalan. De, som bo i mindre län, skola få en större rösträtt än andra.

Nu vill jag säga att, så hårt jag än håller på den medborgerliga jämlikheten som grundval för vårt politiska system, skulle jag ändå kunna förstå den som resonerade till exempel på det sättet, att de mera förmögna borde betyda mera vid valen eller att städerna — såsom man ansåg förr i världen — borde ha en särskild gynnad ställning för att inte drunkna i det stora landsbygdshavet. Jag skulle också kunna förstå dem som nu för tiden säga, att det är så synd om landsbygden, att den bör gynnas på något särskilt sätt. Jag kan till och med förstå, om man på allvar vill vidta åtgärder för att tillgodose vad herr Jones Erik Andersson med brösttoner kallar för glesbygdernas intressen gent emot storstädernas.

Men har inte herr Jones Erik Anders-

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval.

son märkt, att motionärerna och reservanterna ha råkat ut för rena självbedrägeriet, då de tro, att de här kämpa för glesbygdernas intressen gent emot storstädernas? Vad finns det för sammanhang mellan valkretsarnas storlek och bebyggelsens täthet? Vad är det som hindrar oss — för att nu tänka på den särdeles stora hydran, Stockholms stad, som herr Jones Erik Andersson vill bekämpa — att dela upp Stockholms stad i flera valkretsar? Det lämnar oss vallagen full frihet till, och tänk, om en riksdagsmajoritet skulle vara så elak och göra det, så att vi få små valkretsar här i Stockholm! Då verkar ju inte alls detta förslag så, som herr Jones Erik Andersson har tänkt sig.

Vilka valkretsar är det nu som skulle beskäras i glesbygdsintressenas namn? Dit höra till exempel Kopparbergs län med 9 representanter, vidare Värmlands län, Gävleborgs län och Västernorrlands län med likaså 9 representanter var, o. s. v. Däremot skulle vi i glesbygdsintressenas namn kämpa för att stärka representationen i till exempel Uppsala län. Det betyder att medborgarna i en sådan stad som Uppsala tack vare herr Jones Erik Andersson skulle få ett större politiskt inflytande än de förut haft. Samma förhållande skulle gälla Blekinge län med Karlskrona och Älvsborgs läns södra valkrets med Borås o. s. v.

Nej, herr Jones Erik Andersson, det hela är fullkomligt meningslöst. Intentionerna kan jag förstå, men det finns inte något sammanhang mellan dem och yrkandet.

Jag förstår mycket väl att det, såsom man nu framhållit, kan vara svårt att i små valkretsar få en allsidig representation. Detta är en allvarlig fråga, men det finns ju två olika sorters remedier för detta, som herr Jones Erik Andersson och jag kanske ha haft anledning fundera på i sammanhang med det förslag angående vårt valsystem i allmänhet, som vi väl kunna vänta. Den ena möjligheten är naturligtvis, att vi liksom vid förstakammarvalen slå ihop mindre län till större valkretsar, och den andra möjligheten är att man går in

för något slags utjämningsförfarande. Men inte skola vi gå den väg, som motionärerna här föreslå.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STEN: Herr talman! Jag har liksom herr Herlitz infunnit mig här utan någon avsikt att delta i detta meningsutbyte, men har av herr Jones Erik Andersson blivit indragen i debatten. Jag vill inte påstå att detta har skett utan egen förskyllan, utan det har både när det gäller herr Herlitz och när det gäller mig sin grund i tidigare gärningar eller missgärningar.

Men jag föranleddes att begära ordet, då herr Gottfrid Karlsson ville låta påskina, att det här skulle gälla en fråga om demokratiskt eller icke demokratiskt. Den redogörelse, som lämnades i det första anförandet, ger mig anledning att fråga herr Gottfrid Karlsson, om man verkligen kan beteckna Norge och Danmark såsom odemokratiska länder i förhållande till Sverige. Eller avser herr Gottfrid Karlsson att beteckna Landsorganisationen i Sverige, som både han och jag tillhöra, såsom en icke demokratisk organisation, därför att den i sitt representationssystem har bestämmelser av här ifrågavarande slag?

Nej, denna sak rör icke på något sätt demokratiens princip, utan den gäller — som jag brukar uttrycka det, då man inom fackföreningsrörelsen diskuterar, huruvida avtalsförslag skola antagas genom omröstning eller genom representativa organ — uteslutande demokratiens teknik. Det ena är lika demokratiskt som det andra. Jag konstaterar endast, att de ärade talesmännen för konstitutionsutskottet icke tagit något intryck av den redogörelse beträffande de faktiska förhållandena på detta område i våra grannländer och våra folkrörelser, som lämnades av utskottets vice ordförande.

I pressen har såsom en särskild svaghet hos denna motion framhållits, att man där talar om att antalet mandat i valkretsarna borde medge en representation för de olika samhällsklasserna in-

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval.

om desamma eller att man skulle tillgodose de olika och från varandra avgränsade bygder, som kunna rymmas inom en och samma valkrets. Men jag vill fråga konstitutionsutskottet och kammaren, om det inte är precis detta problem som varje parti och varje valorganisation stå inför när det gäller att upprätta kandidatlistor i de olika valkretsarna. Det förefaller mig uppenbart vara av större värde för en liten valkrets, om den kan få disponera exempelvis sex mandat i stället för fem, än det kan vara för Stockholm, om man där, såsom jag förra året uttryckte saken, kan få välja 22 eller 24 riksdagsmän i stället för 20. Jag tror inte alls att denna reform, såsom herr Herlitz förmodligen sökte skrämja mig med, skulle bli till nackdel för Gävleborgs län, som ju redan förut till följd av befolkningsutvecklingen har fått sin representation nagad i kanterna. Vad beträffar Stockholm kan jag kort och gott säga, att andrakammarvalet 1948 ger fullt belägg för den mening jag utvecklade, då debatten i denna fråga senast ägde rum här i kammaren. Parlamentarisk takt och ton förbjuda mig att närmare ingå på detta tema.

När jag nu har läst detta utskottsutlåtande, har jag närmast kommit till den uppfattningen, att det inte tjänar mycket till att framföra sådana isolerade önskemål beträffande vår författning. Jag tycker att det anförande, som hölls av grundlagsväktaren på Stockholmslänsbänken här i kammaren för några veckor sedan, gav oss en ganska allvarlig erinran om att det drar ihop sig till någonting som man skulle kunna kalla för en författningsrevision i detta land. Jag har för min egen del i vinter gjort en erfarenhet, som på ett speciellt område — det gäller en detaljfråga — har givit mig en liknande erinran. Jag tänker på hur suppleantfrågan är ordnad här i riksdagen i jämförelse med det system, som tillämpas exempelvis i Norge. Jag vill säga att för mig var det en verklig prövning att under ett par månader på ett sjukhus tänka sig in i att ens plats här i kammaren skulle stå tom. Vad skall

det tjäna till, när vi ha möjlighet att ordna denna fråga praktiskt på sätt som man har gjort i andra länder, så att platsen under en sådan nödtvungen frånvaro från kammarens förhandlingar kan fyllas av någon annan lika väl kvalificerad medborgare?

Jag tror alltså att det är en oriktig princip, herr Herlitz, när konstitutionsutskottet betraktar sin uppgift såsom det grundlagsvårdande utskottet på det sättet, att man skall slå vakt om varje bokstav i grundlagen sådan den nu ser ut. Jag förmodar att jag inte behöver erinra herr Herlitz om ett av de allvarligare visdomsord som sagts i detta avseende av en av världens främsta filosofer på statskunskapens område, nämligen att revolutionerna uppstå därigenom, att nationerna röra sig framåt, under det att författningarna stå stilla. Jag tror att det är i den andan som vi måste gå till en revision av vår författning. Men den hållning, som har intagits av konstitutionsutskottets talesmän i den fråga som vi nu debattera, bådar icke gott för den goda viljan att gå till en sådan revision, utan den vittnar om den konservatism, varmed man slår vakt om varje bokstav i våra grundlagar.

Herr HERLITZ: Herr talman! Vad herr Sten sade i slutet av sitt anförande berörde en hjärtesak för mig. Han ville tolka min opposition här i dag mot ett enligt min tanke fullkomligt felriktat och icke genomtänkt uppslag så, att jag skulle ha en konservativ inställning i fråga om vår författning. Vid otaliga tillfällen har jag dock här stått och predikat just detta, som jag hade glädjen att höra herr Sten nu återropa, nämligen att vi leva i en dynamisk tid och att denna tid kräver omskapande av vår författning i varjehanda hänseenden. Detta är för mig alldeles självklart, och jag är glad över det intresse som herr Sten också visat för denna tanke.

Men låt mig bara påpeka att vad det här är fråga om är raka motsatsen. Herr Sten tog upp en sak, som jag tycker är belysande. Han sade, att ingen av tales-

Ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid riksdagsmannaval.

männen för konstitutionsutskottet förklarar, varför vi inte kunna göra likadant som man gör i andra länder, där inte mandatfördelningen mellan valkretsarna är så där strikt matematiskt rättvis som hos oss, t. ex. i Norge och Danmark. Ja, det är ju en erfarenhet från många länder, att man där har en mandatfördelning, som inte svarar mot invånarantalet. Har man det av något slags rationella skäl? Har man det därför att man anser det lämpligt, att en valkrets är litet starkare representerad och en annan litet mindre starkt representerad? Nej, man har det framför allt just på grund av denna konservativa tröghet som herr Sten påtalade. Man har det därför att man inte kommer sig för med att ändra gamla bestående förhållanden. Man låter tiden gå utan att företaga någonting. Det som herr Sten här framhåller såsom en förebild är i själva verket ett uttryck för den tröghetsanda i konstitutionellt hänseende som han påtalat.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! Då min ärade vän herr Sten frågar mig, om jag anser att det är ett mindre demokratiskt representations-system som finns i Danmark och Norge än det vi ha i Sverige, vill jag bara säga, att jag inte tror, att det finns någon anledning att ur den synpunkten ställa upp emot varandra representations-systemen i de berörda länderna. Jag har hävdad den uppfattningen, och det gör jag alltjämt, att det är mera demokratiskt att de olika valkretsarna äro representerade i den svenska riksdagen i förhållande till folkmängden i de olika valkretsarna. Det blir en gradering annars efter vissa grunder, varierande alltefter den uppfattning som olika representanter ha om de olika systemen. Vi hörde herr Herlitz i sitt första anförande säga, att han har en viss sympati för och kan förstå resonemanget om att vissa befolkningsgrupper skulle ha något mera att säga till om med hänsyn till det ekonomiska inflytande som de kunde utöva i samhället. Ja, det var herr

Herlitz' uppfattning. Det är ju i viss mån ett system som vi gått ifrån här i vårt land, och den tankegång, som ligger bakom motionärernas förslag, innebär också enligt mitt sätt att se att vi skulle gå tillbaka till någonting som vi tidigare ha haft här i landet — även om det inte var precis i den formen, så dock i sakens samma — och som den meningsriktning, som herr Sten och jag företråda, med all rätt ha bekämpat.

Sedan förstår jag inte riktigt herr Sten, när han sade att parlamentarisk takt och ton förbjöd honom att säga vad han tänkte om stockholmsvalet, ty det hör ju inte det bittersta till den sak som vi här diskutera, och lika litet hör det ju hit, hur man skall ordna det vid en ledamots temporära förfall på grund av sjukdom eller dylikt för att han skall kunna fylla sin uppgift som ledamot av riksdagen. Här är det ju fråga om någonting helt annat, och jag vidhåller nog, herr talman, att det är en riktig princip att det är invånarantalet som skall vara det avgörande för bestämmandet av antalet riksdagsledamöter inom respektive valkretsar. Om det för att tillgodose vissa intressen kan vara skäl i att ändra valkretsindelningen, kan man ju gå den väg, som herr Herlitz pekade på, men däremot inte den väg som motionärerna här föreslagit.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Jag vet inte, om jag skall säga det, men det ligger ganska nära till hands att i detta sammanhang påminna om hur herr Herlitz i sina repliker till mig har fått för vana att framhålla, att Jones Erik Andersson i »djupa brösttoner» säger det och det. Ja, herr talman, det må väl vara mig tillåtet, om jag sjunger ut på mitt dalamål, så det hörs i alla vinklar och vrår. Var fågel sjunger ju efter sin näbb. Herr Herlitz kan ju för övrigt ta sig ton han också. Även om han i dag var litet mera modest i tonen, tror jag nog att flera med mig kunna intyga, att det inte var så värst länge sedan — det var i debatten om riksdagens arbetsformer — som herr

Herlitz nog var eld och låga. Nåja, detta må ju vara en bisak, men jag är naturligtvis beredd att höra samma omdöme om mig i fortsättningen, då det som sagt har blivit en vana hos herr Herlitz.

I övrigt är det märkvärdigt, hur herr Herlitz försöker bagatellisera företeelser inom andra områden, liknande dem vi här diskutera. Det där med kyrkomötesförordningen var ju enligt herr Herlitz bara en bagatell. Vad var det att bry sig om? Det fick väl hasa igenom utan att man behövde ta det så förfärligt allvarligt. Jag däremot hävdar, att vi väl ändå inte kunna underlåta att dra paralleller med liknande typiska fall på det statliga området eller, såsom jag nämnde i mitt första anförande, med våra mycket viktiga ekonomiska, fackliga och folkliga rörelser i det levande livet.

Att göra en skillnad i fråga om tillämpning mellan å ena sidan de fackliga och ekonomiska representationsreglerna och å andra sidan enahanda å det politiska fältet kan väl ändå inte ha något fog för sig. Och att skjuta demokrati i förgrunden såsom ett hinder för åtgärder av här angivet slag är väl tämligen malplacerat. Eller finns det verkligen någon i detta rum som vill ifrågasätta vår svenska LO:s demokratiska prägel och karaktär, i trots av att det — av rena skälighets- och humanitetssynpunkter — tillämpar samma representationsgrunder, som vi i vår motion begära även på det politiska området? Det skall väl knappast någon kunna göra. Vad som ansetts vara ett utslag av billighet och rättvisa å den ena kanten bör väl i rimlighetens namn med samma fog få anses vara det även å den andra.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna pro-

Anslag till inrikesdepartementet.

position vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Jones Erik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Anslag till inrikesdepartementet.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels besluta, att i personalförteckningen för inrikesdepartementet skulle upptagas en befattning såsom byråchef i lönegrad Cr 10 samt att en av de i samma förteckning upptagna befattningarna såsom förste kanslissekreterare i lönegrad Ca 29 skulle överföras till övergångsstat, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50, dels ock till Inrikesdepartementet: Avlöningar för nämnda bud-

Anslag till inrikesdepartementet.

getår anvisa ett förslagsanslag av 510 000 kronor.

Den föreslagna byråchefstjänsten var avsedd att inrättas å departementets statssekreteraravdelning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

b) till Inrikesdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 507 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet anfört:

»Ehuru utskottet väl inser, att arbetsbördan å ifrågakarande avdelning i och för sig kan motivera en kvalitativ personalförstärkning, är utskottet — med hänsyn framför allt till de allmänna principer, som vid årets budgetbehandling följts i fråga om tillskapandet av högre befattningar — icke för närvarande berett tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om utbyte av en förste kanslissekreterartjänst i lönegrad Ca 29 mot en befattning som byråchef i lönegrad Cr 10. I detta sammanhang kan erinras om att utskottet tidigare avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om inrättande å kommunikationsdepartementets statssekreteraravdelning av två byråchefstjänster i samma lönegrad.

Kungl. Maj:ts förslag har i övrigt icke givit utskottet anledning till erinran.

Den av utskottet förordade ändringen torde böra föranleda en nedsättning av anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän med i runt tal 3 000 kronor.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Sven Larsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Iwar Anderson, Gillström, Andrée, Ward, Bergström, Mårtensson* i Uddevalla och *Pettersson* i Degerfors, fru *Ericsson* i Luleå samt herr *Henriksson* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet

bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) besluta, att i personalförteckningen för inrikesdepartementet skulle upptagas en befattning såsom byråchef i lönegrad Cr 10 samt att en av de i samma förteckning upptagna befattningarna såsom förste kanslissekreterare i lönegrad Ca 29 skulle överföras till övergångsstat;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

c) till Inrikesdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 510 000 kronor.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Som vanligt i departementsframställningar under huvudtitlarna upptar denna första punkt i inrikesdepartementets huvudtitel äskanden om anslag till avlöning av arbetskrafterna i departementet och dess kansli. Vid behandlingen i statsutskottet på dess tredje avdelning har det på en punkt uppstått delade meningar beträffande detta anslag, nämligen i fråga om inrättande av en byråchefstjänst på departementets statssekreteraravdelning. Utskottsmajoriteten har på denna punkt avstyrkt Kungl. Maj:ts framställning. Jag vill inom parentes säga, att det här var lotten som avgjorde vilken meningsriktning som skulle stå för utskottsutlåtandet och vilken meningsriktning som skulle få gå fram reservationsvägen.

Redan år 1947, då förslag till personalorganisation för det nyinrättade inrikesdepartementet förelades riksdagen, varslade man om att en byråchefstjänst kunde behöva inrättas med hänsyn till den stora arbetsbelastning, som departementet sannolikt skulle komma att få, och erfarenheterna under de två år, som gått, ha styrkt detta antagande. Det är en stor arbetsbelastning på detta departement, som till andra uppgifter också nyligen har erhållit universitetssjukhusen.

Ett av skälen för att utskottsmajorite-

Anslag till inrikesdepartementet.

ten går emot departementschefens förslag på denna punkt är att riksdagen tidigare i år avslagit liknande förslag från annat departement. Chefen för kommunikationsdepartementet hade nämligen begärt två byråchefstjänster. En av dessa byråchefer skulle ha hand om investeringsverksamheten. Statsutskottet avstyrkte inrättandet av dessa tjänster, och riksdagen godtog utskottets förslag. Då menar utskottsmajoriteten, att om riksdagen har beslutat så i fråga om kommunikationsdepartementet, bör riksdagen besluta på samma sätt när det gäller inrikesdepartementet. Vi hävda emellertid, att inrikesdepartementet är arbetsbelastat till den grad, att en dylik kvalificerad tjänst behöver inrättas.

Gentemot denna motivering för avslag kan också anföras den omständigheten, att riksdagen dock tidigare i år har bifallit framställningar om inrättande av byråchefsbefattningar inom ett par andra departement. Ecklesiastikdepartementet, som tidigare hade en dylik befattning, har således fått ytterligare en, och vidare har jordbruksdepartementet, som tidigare inte hade någon byråchefsbefattning, fått en sådan. Väl kan det finnas anledning att erinra om riksdagens ståndpunkt när det gäller kommunikationsdepartementet, det vill jag inte förneka, men jag säger, att logik är det i varje fall inte.

Det sakskäl, som för oss reserverar är det starkaste, är den stora arbetsbelastningen inom inrikesdepartementet. Jag vet nu inte i vad mån ledamöterna — det kanske är litet närgånget att gå in på detta kapitel — ha möjlighet att närmare penetrera den nådiga luntan och jämföra volymerna en liten smula med varandra, men om man bara inskränker sig till att jämföra sidantalet, får man åtminstone någon uppfattning om arbetsbelastningen inom de olika departementen. Vidare vill jag framhålla, att intet departement har presterat så många sidor när det gäller propositioner till 1949 års riksdag som inrikesdepartementet, dock distanserat av ecklesiastikdepartementet med något hundratalsidor. Något säger väl detta, ty det går

ju i alla fall åt tid att pränta dessa sidor fulla — om innehållet skall jag inte diskutera i detta sammanhang. För att man skall kunna knyta kvalificerade krafter till framför allt statssekreteraravdelningen behövs det en toppbefattning som den föreslagna för att uppmuntra dugligt folk att träda in på detta område.

Jag vill inom parentes säga, att då jag här talar för departementschefens förslag om en utökning av antalet tjänster, gör jag det uteslutande av de sakskäl som ha förebringats. Jag är eljest av den grundskådningen — i den mån man kan ha någon sådan i detta hus — att man bör fara varliga fram när det gäller tillsättandet av tjänster, men å andra sidan kan man ju inte bara vifta bort alla de motiv som anföras, utan man får ju lov att ta hänsyn till dem, och det ha vi reserverar på denna punkt försökt att göra.

Ett annat skäl, varför utskottsmajoriteten inte anser sig kunna biträda departementschefens förslag är att det här egentligen icke är fråga om någon förstärkning av arbetskraften, ty det gäller här, säger man, att flytta upp en lägre befattningshavare — en förste kansli-sekreterare — i byråchefsställning. Det blir alltså bara en löneförbättring, och det kanske kan sägas. Men vill man, vilket vi anse behövt, knyta goda krafter till en avdelning som denna får man ta denna anordning. Det kan ju hända, att den befattningshavare, som det är fråga om, helt enkelt lämnar departementet för att söka sig över till ett annat område, och då står man där i alla fall och måste gå på det förslag, som här föreligger från inrikesdepartementets sida.

Vi vilja således inte godkänna de skäl, som anförts av utskottsmajoriteten, såsom avgörande, utan vi anse att departementschefen har presterat fullgoda skäl för vad han har föreslagit.

Det gäller här inga stora pengar. De, som närmare följt departementschefens framställning och gjort jämförelser med utskottsutlåtandet finna att utskottsmajoriteten har prutat 3 000 kronor och skri-

Anslag till inrikesdepartementet.

vit 507 000 kronor. Jag har ju vid olika tillfällen framhållit, att även små summor äro värda beaktande, och det kan gälla också i detta fall, men, mina damer och herrar, jag måste nog ändå säga, att jag tror att vi få betrakta denna nedprutning mera som symbolisk än reell.

Det har tidigare varit tal om arbetskrafterna i departementen, nämligen i samband med den av oss alla såsom tråkig ansedda företeelsen att propositionerna komma sent till riksdagen. Den 2 mars 1949 interPELLERADE högerledaren herr Domö statsministern i denna angelägenhet, och statsministern försökte självfallet ursäktas sig så gott han kunde och ta sina medhjälpare i departementen i försvar. Han återopade därvid också kostnaderna — det kostar pengar att ha tillräckligt med arbetskraft, och man får väga också den faktorn i det sammanhanget. Då sade högerledaren herr Domö följande: »Statsministern talade om att man har anledning att tänka på kostnaderna. Ja, visst har man det. Men ser man sakerna i sitt sammanhang, så inser man, att även riksdagskostnaderna bli mycket större, om propositionerna dröja, och om man jämför kostnaderna för arbetskrafterna i Kungl. Maj:ts kansli med kostnaderna för riksdagsarbetet, äro proportionerna sådana, att det mycket väl kan vara god ekonomi att öka ut kansliet.»

Med återopande även av vad högerledaren då anförde ber jag således, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som på denna punkt har avgivits av herr Sven Larsson m. fl.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Min ärade vän och trätobroder på bohuslänsbanken har enligt min mening nästan lagt ned för mycket energi på denna fråga, och han har därvid kommit att säga saker som osökt ge mig argument emot honom. Jag tänker då närmast på hans tal om logik. Vi ha i år suttit på tredje avdelningen och behandlat frågor om högre befattningshavare, t. ex. fängelsedirektörerna, där Kungl.

Maj:tt hade föreslagit en löneförbättring men där vi kommo fram till att man icke borde bifalla Kungl. Maj:ts förslag, därför att det rådde allmänt lönestopp. Man får inte ge på hand, att man kan höja lönen bara för de högre befattningshavarna, medan däremot hela arbetarvärlden och de lägre befattningshavarna hållas nere. Då är det inte logiskt att framföra de synpunkter, som herr Karlsson i Munkedal uttalade här i dag, medan både han och flera andra förut framfört rakt motsatta synpunkter när det gällde befattningshavare i ungefär samma löneställning. Därför menar jag, att det är mera logik i utskottsmajoritetens — om man får kalla den så; det är ju lika många på vardera sidan — ståndpunkt, som håller på att den princip, som tidigare gjordes gällande, skall följas över hela linjen.

Härtill kommer, att det inte är fråga om att få någon ny befattningshavare. Det är endast och allenast fråga om en uppflyttning i lönegrad, och därigenom tillmötesgår man inte alls herr Domös önskemål annat än under förutsättning att vederbörande befattningshavare på grund av denna lönehöjning — som inte blir 3 000 kronor utan endast omkring 1 200, eftersom han har haft lönefyllnad från något anslag som inte är direkt upptaget i lönestaten — skulle bli så uppmuntrad, att han presterade ett mycket större arbete.

Jag tror f. ö. att rätta sättet att lösa frågan om de försenade propositionerna är att man lägger undan de propositioner, som inte med nödvändighet måste komma fram för att driften skall ha sin gång, behandlar dem efter riksdagens slut och framlägger dem i början av nästa riksdag. Det tror jag är ett bättre sätt.

Jag tror inte heller det är riktigt, när herr Gustaf Karlsson säger, att man kan vara rädd för att inte få denna förstekanslissekreteraretjänst besatt med en användbar man. Jag anser mig ha skäl att bedöma saken så, att det inte torde bli någon vakans, om vi följa utskottets förslag. För att man skall bifalla Kungl. Maj:ts förslag fordras det enligt min me-

ning inte bara bättre bevisning än reservanterna anfört i reservationen, där det ju utan vidare motivering yrkas om bifall till Kungl. Maj:ts proposition, utan även bättre bevisning än herr Gustaf Karlsson anfört.

Jag skulle vilja tillägga, att om Kungl. Maj:ts förslag hade gått ut på inrättande av en ny befattning, hade man snarare kunnat tro på att det varit erforderligt att bifalla förslaget än nu, då det bara gäller så att säga en vanlig lönehöjning. Dessutom är jag för min del inte alls tilltalad av att man inrättar så många Cr-tjänster, att man nästan får inflation på dem, utan även av den anledningen tycker jag att det är onödigt att biträda förslaget, fast det naturligtvis är svårt att hindra den utvecklingen, när man redan har knäsat så många sådana tjänster. Jag tror emellertid att det hade varit bättre med en höjning i Casakalan.

Herr talman! Detta är åtminstone de väsentligaste skälen till att utskottsmajoriteten ansett sig böra hemställa om avslag på Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Jag ber att få understryka de synpunkter på denna fråga som ha framlagts här i kammaren av representanten för utskottsreservanterna.

Det bör påpekas, att detta icke är en ny fråga, som har kommit upp först i år. Redan under förberedelserna till inrikesdepartementets inrättande behandlade vi mycket ingående frågan om hur pass stor personaluppsättning detta departement skulle behöva, och bland annat diskuterade vi då inom Kungl. Maj:ts kansli rätt mycket, huruvida det skulle vara behövt att inrätta en byråchefstjänst på statssekreterarsidan i inrikesdepartementet, på samma sätt som man räknade med att ha inom socialdepartementet. Jag är övertygad om att, därest vi i 1947 års proposition hade tagit upp en byråchefstjänst på statssekreterarsidan i inrikesdeparte-

Anslag till inrikesdepartementet.

mentet, riksdagen hade accepterat personalorganisationen i det nya departementet på samma sätt som riksdagen gjorde när denna befattning inte fanns med. Men vi ha alltid haft den uppfattningen, att man skall vara återhållsam med nya tjänster, och vi omnämnde därför i propositionen endast, att det hade varit på tal att inrätta en byråchefstjänst men att vi icke ville föreslå riksdagen detta, utan i stället ville avvakta någon tids erfarenhet för att se, hur pass stor arbetsbelastningen på statssekreterarsidan blev, innan man från Kungl. Maj:ts sida kom med ett sådant förslag.

Nu har det gått i det närmaste två år, sedan inrikesdepartementet kom till, och nu ha vi gjort den bestämda erfarenheten, att om arbetet skall kunna bedrivas på tillfredsställande sätt inom departementet, behöva vi den chefstjänstemannabefattning under statssekreteraren, som en byråchef på avdelningen skulle innebära. Jag är fullt på det klara med att när det gäller att bedöma en statssekreteraravdelnings arbetsbörda, man inte bara bör titta på hur många sidor i tryck som flyter ut från den avdelningen, men någon hållpunkt kan det väl i alla fall ge för att bedöma omfattningen av det arbete som utföres där. Jag vill bara understryka vad som på den punkten yttrades av talesmannen för reservanterna. Om man t. ex. ser på sidantalet i de anslagspropositioner som utarbetats på statssekreteraravdelningen, så finner man att inrikesdepartementet 1948 låg på fjärde plats med 900 sidor, och innevarande år hittills ligger på andra plats med 853 sidor. Om man sedan ser efter vilka departement, som ha byråchefsbefattningar på statssekreterarsidan, finner man att det sedan gammalt finns sådana befattningar i försvarsdepartementet, socialdepartementet, finansdepartementet och ecklesiastikdepartementet — jag räknar då inte med byråcheferna på statssekreterarsidan i handels- och folkhushållningsdepartementen, ty de ha delvis andra uppgifter än att sköta propositionsarbetet.

Nu talade herr Mannerskantz om lo-

Anslag till inrikesdepartementet.

gik och sade, att skall man hålla igen på ett håll, så skall man hålla igen på alla, och det är alldeles klart, att det är en mycket stark ställning att föra fram en sådan ståndpunkt. Men jag tillåter mig då att än en gång understryka, att vid årets riksdag har finansdepartementets statssekreteraravdelning fått en ny byråchef, så att där nu finnas två, och att eklestistikdepartementets statssekreteraravdelning också fått en ny byråchef och nu har två. Jordbruksdepartementet har också fått en ny byråchef. Om jag inskränker mig till att jämföra vårt departement med eklestistik- och jordbruksdepartementen, ligger arbetsbördan i stort sett på samma nivå inom alla dessa tre departement.

Nu fann jag till min överraskning, när jag lyssnade till herr Mannerskantz, att om vi hade varit litet mer framåt i departementet och sagt, att vi skulle ha en ny byråchefsbefattning men att vi icke skulle vakanssätta eller draga in någon förste kanslissekreterare — om vi alltså hade begärt en större utvidgning än vi nu ansett oss böra göra — hade vi haft större utsikter att få igenom frågan här i kammaren. Och det kan nog hända att det ligger till på det viset. Men när jag har varit med om att skriva årets statsverksproposition under elfte huvudtiteln, har jag fått vara med om att säga nej till så många välmotiverade krav på löneuppflyttningar och nya tjänster, att jag har aktat mig mycket noga för att komma med ett förslag som skulle tillgodose departementets intressen bättre än de underlydande verkens intressen ha tillgodosetts.

Herr Mannerskantz sade nyss, att det enklaste sättet att klara propositionsarbetet till riksdagarna skulle vara att se till, att man inte kommer med propositionerna i sista stund utan låter dem stå över till en kommande riksdag, alltså att man passar på att, sedan riksdagen är slut, taga vara på tiden och utarbeta de propositioner som skola läggas fram till nästa års riksdag. Denna herr Mannerskantz' uppfattning utgår väl ifrån att vi på statssekreteraravdelningen ha att kämpa med långa, årligen

återkommande arbetslöshetsperioder för personalen, som alltså skulle kunna fyllas ut litet bättre på sommaren och höstkanten med propositionsarbete. Jag vill bara betyga herr Mannarskantz, att så förhåller det sig inte. Personalen på en statssekreteraravdelning får vara glad, om den några månader på sommaren och höstkanten kan få arbeta bara med normal arbetsdag och slippa att sitta på nätterna, som den får göra under hela vinterhalvåret.

Jag skall inte gå in närmare på denna fråga. Jag vill bara säga till kammarens ledamöter, att jag hyser den bestämda uppfattningen, att ett bifall till utskottsreservanternas ståndpunkt skulle vara ett riktigt ställningstagande i den nu föreliggande frågan.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Her statsrådet Mossberg anförde, att om man i förslaget om inrikesdepartementets bildande hade tagit med denna byråchefstjänst, hade den sannolikt blivit godtagen av kamrarna, och det kan ju vara möjligt, men det är rätt antagligt, att statsutskottet då hade börjat fundera på om inte den byråchefstjänst inom socialdepartementet, som då fick halva sin arbetsbörda avlastad, skulle ha dragits in — vi ha faktiskt dryftat litet smått på avdelningen, om det nu är erforderligt med två byråchefstjänster på statssekreteraravdelningen i socialdepartementet. Det kan ju hända, att det hade blivit den utgången då, och jag skulle därför tro, att det i så fall ändå inte hade blivit sammanlagt någon mer byråchefstjänst i inrikes- och socialdepartementen än det nu blev.

Sedan skulle jag vilja fråga rakt på sak: Om den nya tjänsten inrättas, blir den inte då besatt med samma person som nu bekläder tjänsten i Ca 29? Hela saken gäller alltså här: skall denne befattningshavare ha 1 200 eller 1 500 kronor mer eller inte? Det är väl egentligen hela frågan. Vi skola väl kunna förenkla frågan till vad den reellt gäller, och jag skulle vilja fråga herr statsrådet: Är det inte så?

Anslag till inrikesdepartementet.

Sedan är det fråga om antalet trycksidor i de olika departementens anslagspropositioner. Ja, det fanns en gång en man, som blev anmodad att hålla ett föredrag, och då frågades det, hur lång tid han behövde för att förbereda sig. Ja, sade han, får jag hålla på i två timmar, behöver jag inte någon förberedelse alls; skall jag hålla på i en halv timme, behöver jag två dagar för att förbereda mig, och får jag bara hålla på i tio minuter, måste jag ha en vecka på mig.

Det är nog mycket lättare att skriva långa propositioner, det är bara att klippa och ta med nästan rubb och stubb. Jag tror att det är svårare att göra propositioner, som innehålla allt det väsentliga som behövs för riksdagsbehandlingen men som äro korta. — Vi ha faktiskt resonerat med statssekreteraren i inrikesdepartementet om hur tredje avdelningen bedömer statsverkspropositionen i detta avseende, och vi ha sagt att vi tycka att reciterna äro onödigt långa, att de skulle kunna göras mera koncentrerade och att departementschefsuttalandena i stället kunde göras en aning fylligare — därvidlag rör det sig ju bara om några rader här och där. Det kan ju hända att det är av den orsaken, som elfte huvudtiteln är särskilt tjock, alltså att det följts en något annan princip vid reciternas utväljande. Det torde väl vara på det sättet, och omfånget kan därför inte vara någon direkt mätare på arbetets storlek.

Jag vill inte förneka, att inrikesdepartementet har många stora och viktiga ärenden, men karaktären av dem är ju i många fall sådan, att vederbörande ämbetsverk har gjort undan en stor del av grovarbetet, kanske mera än på vissa andra områden. Jag är därför även av den anledningen inte säker på att man kan lägga tjockleken av elfte huvudtiteln som måttstock.

Herr talman! Jag slutar med att fråga herr statsrådet en gång till: Är det inte så, att det hela rör sig om huruvida vederbörande befattningshavare skall ha 1 200—1 500 kronors löneökning?

Herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Jag begärde ordet för att svara på herr Mannerskantz' fråga.

Var och en, som läser utlåtandet, inser omedelbart, att det är riktigt, som herr Mannerskantz gör gällande, att om man inrättar en byråchefstjänst och samtidigt drar in en förste-kanslisekretärartjänst, blir det inte flera personer sysselsatta på avdelningen än tidigare. Men det torde väl också vara kammarens ledamöter bekant, att en uppsättning av befattningshavare inom ett verk också motsvaras av en arbetsorganisation inom verket med överordnade och underordnade befattningshavare, med befattningshavare, som stå i ledande ställning och ha ansvar för vad underlydande göra, och med befattningshavare, som stå jämställda vid sidan av varandra. Syftet är med inrättandet av en sådan här byråchefstjänst är att skapa en ledande befattningshavare på denna avdelning under statssekreteraren, en befattningshavare som skall kunna få vissa dirigerande uppgifter gent emot de andra tjänstemännen. Dessutom gäller det att skapa en befodringsmöjlighet för dem som arbeta på statssekreterarsidan.

Detta är det tyngsta arbete, som över huvud taget förekommer inom ett departement. Det gäller att under så många år som möjligt kunna knyta till sig duktigt folk, som vill ta på sig det stora omaklet att med eftersättande av fritid och mycket annat under hela vinterhalvåret arbeta på övertid inom en statssekreteraravdelning.

Herr JOHANSSON, JOHAN BERNHARD: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet har såsom huvudmotiv för denna uppflyttning åberopat det ökade arbete som förekommer inom departementet. Det är inte minst på den punkten, som tveksamhet har uppkommit, om man underlättar arbetet och minskar arbetstyngden genom att uppflytta en enda tjänsteman i departementet till en högre lönegrad. Vi

Anslag till inrikesdepartementet.

ha ju tidigare avvisat en liknande framställning, när det gällde kommunikationsdepartementet, där det också var fråga om uppflyttningar.

Herr statsrådet åberopar också de beslut som fattats beträffande finans- och ecklesiastikdepartementen. Där rådde också tveksamhet, men där förelåg dock den skillnaden, att där gällde det inrättande av nya tjänster, som faktiskt tillföra departementen ytterligare arbetskraft. Här är det däremot fråga om en löneuppflyttning rätt och slätt.

Jag måste säga, att när vi ha bedömt dessa uppflyttningsframstötningar inom Kungl. Maj:ts kansli, ha vi icke kunnat undgå att också rikta tankarna på den allmänna lönepolitik som för närvarande har igångsatts med lönestopp etc., och det har förefallit oss, att när man påbjuder ett lönestopp utanför kanslihuset, ligga dessa framstötningar icke riktigt i linje med den politik som just nu föres.

Därtill kommer att motiveringarna i propositionen äro ganska vagt och ofullständigt utformade vad det gäller de arbetsuppgifter som skulle ytterligare tillkomma denne befattningshavare i högre tjänstegrad. Det kan inte vara riktigt att de olika departementscheferna var och en beträffande sitt speciella departement göra separata framstötningar för uppflyttningar, nya tjänster o. s. v., utan det synes mig ha varit riktigare — om nu ett verkligt behov av en förstärkning av arbetskrafterna inom Kungl. Maj:ts kansli föreligger — att en allmän översyn över dessa förhållanden hade gjorts beträffande alla departement och att i alla dessa punkter en *sakligt* motiverad framställning hade förelagts riksdagen. Det torde väl vara väl mycket begärt, att riksdagens statsutskott, som enligt riksdagsordningen har skyldighet att noga granska statens utgifter, inte skall fästa avseende vid sådana spörsmål som de här föreliggande.

Jag menar därför, att just nu bör denna löneuppflyttning avvisas, och det må sedan stå regeringen fritt att, såsom jag nyss sade, låta verkställa en allmän översyn och framlägga en på sakskäl och utförlig redogörelse grundad motivering

till de förändringar, som eventuellt kunna behöva vidtagas i hela Kungl. Maj:ts kansli. Det måste verka osympatiskt utåt, när ett allmänt lönestopp har genomförts, att göra uppflyttningar i fråga om tjänster inom Kungl. Maj:ts kansli med den motiveringen att arbetet ökat, och vi ha i det föreliggande fallet mycket svårt att kunna godkänna det motivet, att en uppflyttning i tjänstegrad skulle kunna göra denna arbetsbörd lättare.

Jag skall inte bry mig om att gå in på den argumentering, som herr Karlsson i Munkedal förde, då han talade om sidoantalet i propositionerna — det är ju närmast löjligt att åberopa detta såsom ett argument för denna lönegrads-uppflyttning.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Endast några ord för att inte herr Johanssons yttrande skall föranleda missförstånd!

Jag uppfattade detta som om herr J. B. Johansson ville göra gällande, att de olika departementscheferna sitta i den behagliga situationen, att vi under budgetarbetet kunna göra våra framstötningar fullkomligt oberoende av varandra och att det alltså inte finns någon sammanhållande och samordnande kraft under propositionsarbetet. Men ledamöterna i kammaren ha sig nog väl bekant, att finansdepartementets viktigaste uppgift under höstarna är att sammanhålla och samordna de olika departementens arbetsuppgifter med avseende å statsverkspropositionen. Med den allmänna överblick över arbetsförhållandena i kanslihuset, som finansministern och finansdepartementet ha, underkastas från den sidan varje tanke på någon sådan här organisationsändring inom ett departement en mycket ingående prövning. Det förhåller sig alltså inte så att de olika departementen kunna göra framstötningar alldeles oberoende av varandra, utan en avvägning mellan de olika behoven sker även inom Kungl. Maj:ts kansli.

Anslag till inrikesdepartementet.

Herr BERLING: Herr talman! Då man i dag hör denna diskussion här i kammaren, är det nästan, som om det vore repris av den debatt, som fördes i statsutskottets fjärde avdelning vid det tillfälle, då liknande frågor beträffande kommunikationsdepartementet behandlades. Då gällde det också att förändra befattningar till högre tjänster, alltså ren löneförhöjning. Skillnaden är bara den, att fjärde avdelningen då lyckades få statsutskottet och riksdagen med på att för närvarande avslå framställningen, under hänvisning till rådande lönestopp.

Den föreliggande frågan har behandlats av tredje avdelningen, och denna har kommit till ett annat resultat. Frågorna äro emellertid fullständigt lika; att det i båda fallen rör löneförhöjningsfrågor, kan man inte komma ifrån. För övrigt har det ju vitsordats här i debatten, att man vill höja lönen för att kunna bevara en arbetskraft, som man befarar skulle gå till något annat arbetsområde, om inte denna placering i ny lönegrad skulle ske. Precis samma skäl anfördes när det gällde kommunikationsdepartementet.

Jag kan för min del inte förstå, att man skall behandla departementscheferna olika. Kommunikationsministern fick nej på sin framställning. Inrikesministern får förmodligen ja på sin. Jag tycker att det verkar nästan litet godtyckligt, om man på detta sätt skulle behandla dem olika.

Herr statsrådet anförde att det redan år 1947 var på tal att denna tjänst skulle inrättas. Men det har inträffat något mellan år 1947 och år 1949 — det blev ju ett allmänt lönestopp. Och jag har nu inte kunnat tänka mig annat än att man även inom departementen bör skilja mellan det, som är absolut nödvändigt, och det som är önskvärt, och inte föra fram löneförhöjningsfrågor, som under nuvarande förhållanden kunna bli prejudice-rande för behandlingen av andra framställningar av liknande slag.

Herr talman! Jag har velat i utskottet handla konsekvent, och jag har även där röstat i enlighet därmed. Jag har ingen

som helst anledning att rucka på den uppfattning, som jag inom utskottet givit uttryck åt, och jag ber därför att nu få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag har ett par små ting att påpeka. Herrar Mannerskantz och J. B. Johansson ansågo att vad som anförts om sidoantalet inte vore något värt som bevis för att det möjligen kunde vara rätt mycket arbete inom inrikesdepartementet. Jag antydde nog att denna statistik inte kunde anses vara någon fullständig bevisföring, men jag tillät mig ändå tro, att man därav skulle kunna dra någon slutsats om arbetets omfattning. Under debatten har jag i all hast gjort några anteckningar om det antal punkter, som behandlas i åtminstone några av de huvudtitlar, som i år ha framlagts, och jag finner då, att inrikesdepartementets huvudtitel upptar 216 sådana punkter.

Det är naturligtvis även i detta fall klart, att dessa punkter kunna vara av olika omfattning, av mycket olika svårighetsgrad m. m. Däröfver är jag fullt medveten. Men jag anser ändå, att dessa siffror också kunna ge en liten hållpunkt, om man inte på något sätt kan godkänna jämförelsen mellan sidoantalen i propositionerna, särskilt med hänsyn till herr Mannerskantz' påstående, att statssekreteraren i inrikesdepartementet och hans avdelning skrev av bara farten, så att svårigheten vid det arbetet egentligen vore att kunna stoppa upp i tid. Men låt oss nu jämföra antalet punkter!

Inrikesdepartementet har, som sagt, lagt fram 216 punkter, jordbruksdepartementet 205, ecklesiastikdepartementet 307, socialdepartementet 105 och kommunikationsdepartementet 80, enligt vad man kan utläsa av de olika huvudtitlarna. Detta kan väl ändå ge någon ledning vid bedömandet av arbetets omfattning.

Herr J. B. Johanssons anförande skulle ha passat utomordentligt bra, när vi behandlade den första huvudtitel — jag minns inte vilken det var, men det

Anslag till sexualhygienisk upplysningsverksamhet.

kanske var finansdepartementets — som gällde att bevilja anslag till sådana här tjänster, och när vi i år gävo finansdepartementet en ytterligare byråchefstjänst. Då hade detta anförande av herr J. B. Johansson — vars synpunkter i stort sett jag kan dela i fråga om statsutskottets arbetsuppgifter — varit lämpligt för att vid den tidpunkten fästa kammarens uppmärksamhet på allvaret i detta spörsmål, ty att det är en allvarlig sak, då man beviljar anslag till en sådan tjänst, förstår jag. Sakskälen för förslaget ha emellertid förefallit mig vara så starka, att jag ansett att man måste böja sig för dem.

Till herr Berling skulle jag vilja säga, då han jämför inrikesdepartementet med kommunikationsdepartementet, att där ändå förelåg den skillnaden, att kommunikationsministern begärt två byråchefstjänster. Men nu synes man inte alls vilja uppmuntra det departement som visar återhållsamhet i kravet på tjänster. Det tycker jag inte är någon riktig riksdagspolitik — det få damerna och herrarna ursäktas. Ett departement, som på någon punkt visar påtagliga ansatser till att reda sig med så litet folk som möjligt, tycker jag bör ha en liten uppmuntran, och jag vädjar därför till kammaren att biträda reservanternas förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Gustaf*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—56;

Nej—53.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 2—79.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 80.

Anslag till sexualhygienisk upplysningsverksamhet.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Bidrag till folkbildningsorganisationerna för anordnande av allmän sexualhygienisk upplysningsverksamhet för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 50 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Johan Bernhard Johansson, Manner-skantz, Rubbestad* och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Utskottet anser ifrågavarande upplysningsverksamhet icke vara av sådan vikt ur samhällets synpunkt, att medel för bidrag till densamma böra ställas till förfogande. Med hänsyn härtill och då det nuvarande ekonomiska läget manar

Anslag till sexualhygienisk upplysningsverksamhet.

till sträng återhållsamhet med statsutgifterna, hemställer utskottet, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke må av riksdagen bifallas.»

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Denna fråga rör anslaget till folkbildningsorganisationerna för anordnande av allmän sexualhygienisk upplysningsverksamhet.

För det första vill jag ifrågasätta beträffande hela denna sexualhygieniska upplysningsverksamhet i allmänhet här i landet dels om den är behöfvig och till nytta, och dels om den inte till och med kan verka i direkt motsatt riktning. Jag skulle knappast tro att det finns något större behov av upplysningsverksamhet i detta avseende. Upplysningsverksamhet beträffande sexualhygien bör gå ut på att man lär människorna den kristna etikens uppfattning på detta område. Detta försummas alltför mycket, herr talman, här i landet, och det skulle man lägga mera an på. Man skulle lära folk vad som står i sjätte budet, och man kan lära folk vad som står om dessa saker i Första korintierbrevet — jag tror det är i dess sjunde kapitel. Sedan behöver man inte veta så mycket mera. Men, herr talman, det är just därför, att man kommit bort från detta sätt att lära människorna, hur de skola ställa sig i sådana ting, som sådana här kvasiutvägar, det här gäller, tillgripas.

För det andra vill jag säga, att jag inte är riktigt säker på att man genom att överlåta detta upplysningsarbete till sådana här folkbildningsorganisationer alltid bedriver denna upplysningsverksamhet så, att den inte rent av verkar nedbrytande. Det kan hända att man till och med därigenom ger ett visst stöd åt uppfattningen, att en sexuell frihet inte är otillåten, och jag vet, herr talman, att detta på sina håll förekommer. Jag vill inte säga att det är allmänt, men jag vet att det förekommer, att unga människor bibringas den uppfattningen att det inte är så kinkigt med hur man skall ställa sig i sådana saker.

Såväl det ena som det andra skälet

gör, att jag inte för min del kan godtaga, att statsmedel anslås till denna sak, och med denna motivering ber jag att få yrka bifall till den reservation, som jag varit med om att föga till denna punkt av utskottets utlåtande.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Det är här fråga om ett litet anslag för bidrag till upplysningsverksamhet på detta område, vilken verksamhet kontrolleras av skolöverstyrelsen, som har att godkänna föreläsare. Jag vill erinra kammaren om, att när frågan om detta anslag första gången förelåg, åtminstone i dess nuvarande form — det var år 1946 — så beviljades det utan ett ords debatt. 1947 höjdes, vill jag minnas, anslaget från 30 000 till 50 000 kronor, och även det skedde utan ett ords debatt. Det är möjligt att den kristna etiken har verkat under tiden och att det är därpå det beror, att vi nu få en debatt i denna fråga. Jag vill visst inte underkänna de religiösa krafternas betydelse i samhället, men jag vågar tro, herr talman, att varken herr Mannerskantz eller jag äro så helt lämpade att ta upp denna fråga och diskutera den från en sådan grundval. Jag tror det är bäst att vi diskutera saken ur rent ekonomisk synpunkt.

Det gäller här att bevilja 50 000 kronor till kungl. skolöverstyrelsen för att denna i sin tur skall kunna lämna anslag till föreläsare på ifrågavarande område. Av departementschefens framställning i huvudtiteln framgår för övrigt, att bidrag av anslaget äro mycket eftersökta, att man måste gallra undan och försöker hålla denna upplysningsverksamhet på en så hög nivå som möjligt.

Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag,

Anslag till överståthållarämbetet.

som innefattades i den vid punkten av-
givna reservationen; och förklarade herr
talmannen, sedan han upprepat propo-
sitionen på bifall till utskottets hemstäl-
lan, sig finna denna proposition vara
med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering,
i anledning varav uppsattes samt efter
given varsel upplästes och godkändes en
så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet
hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten
80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemstäl-
lan och antages det förslag, som innefat-
tas i den vid punkten avgivna reserva-
tionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit
sina platser samt voteringspropositionen
ånyo uppläst, verkställdes omröstningen
genom uppresning; och befanns därvid
att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 81—112.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 113.**Anslag till överståthållarämbetet.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen
att dels bestämma, att på personalför-
teckningen för överståthållarämbetet
skulle upptagas i statsrådsprotokollet
uppräknade befattningar, dels godkänna
av departementschefen förordad avlö-
ningsstat för ämbetet, att tillämpas tills
vidare från och med budgetåret 1949/50,
dels ock till överståthållarämbetet: Av-
löningar för nämnda budgetår anvisa ett
förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

I den av departementschefen förorda-
de avlöningsstaten hade under anslags-
posten till avlöningar till övrig icke-
ordinarie personal beräknats ett belopp
av 165 000 kronor för avlöningar till per-
sonal på trafikavdelningens krisregle-
ringsavdelning för bensin- och gummi-

licenser. Beloppet motsvarade för närva-
rande utgående avlöningskostnader för
avdelningen.

Vid behandlingen av förevarande an-
slag hade utskottet jämväl förehaft en
från inrikesdepartementet under hand
överlämnad promemoria, dagtecknad
den 24 februari 1949, angående viss för-
stärkning av överståthållarämbetets per-
sonal utöver den i 1949 års statsverks-
proposition föreslagna.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande
punkten på anförda skäl hemställt,
att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts för-
slag bestämma, att på personalförteck-
ningen för överståthållarämbetet skulle
upptagas 1 ny befattning som förste by-
råsekreterare i lönegrad Ce 27, 2 nya
kanslisttjänster i lönegrad Ca 21, 4 nya
kanslibiträdestjänster i lönegrad Ca 11
samt för kansliavdelningarna 12 kontors-
biträdestjänster i lönegrad Ca 8;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts för-
slag godkänna under punkten införd av-
löningsstat för överståthållarämbetet, att
tillämpas tills vidare från och med bud-
getåret 1949/50;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts för-
slag till överståthållarämbetet: Avlöning-
ar för budgetåret 1949/50 anvisa ett för-
slagsanslag av 3 020 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet yttrat
bland annat:

»Utskottet vill icke heller motsätta sig
att anslaget uppräknas med 165 000 kro-
nor för personalförstärkning på trafik-
avdelningens krisregleringsavdelning.
Beloppet bör dock icke ställas till ämbe-
tets förfogande, förrän Kungl. Maj:t om-
prövat behovet av en så omfattande per-
sonalorganisation för ifrågavarande ar-
betsuppgifter. Enligt utskottets mening
borde möjligheter föreligga, att, sedan
numera en viss erfarenhet vunnits rör-
ande bensinransoneringen, fullgöra där-
med förknippade arbetsuppgifter med en
reducerad personalstyrka.»

Reservation hade anförts av herrar
Johan Bernhard Johansson, Manner-

Anslag till överståthållarämbetet.

skantz, Heiding, Sundelin, Ivar Persson, Boman i Kieryd, Rubbestad, Pettersson i Dahl och Bergstrand, fröken Elmén samt herr Birke, vilka ansett

dels att den nyss återgivna delen av utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Vad beträffar den föreslagna uppräkningsanlaget med 165 000 kronor för personalförstärkning på trafikavdelningens krisregleringsavdelning vill utskottet framhålla, att, sedan bensinransoneringen numera pågått en tid och övergångssvårigheterna övervunnits, det bör vara möjligt att avsevärt reducera den med hithörande arbetsuppgifter sysselsatta personalen. Utskottet förordar, att medelsanvisningen för nu ifrågavarande ändamål för nästa budgetår begränsas till 115 000 kronor.»

dels ock att utskottet bort under b) och c) hemställa, att riksdagen måtte

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna i reservationen införd avlöningsstat för överståthållarämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Överståthållarämbetet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 2 970 000 kronor.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag måste tyvärr ta kammarens uppmärksamhet i anspråk ännu en gång vid behandlingen av denna huvudtitel, men jag skall fatta mig kort. Denna punkt och punkten 115 röra samma sak, och skulle resultatet av behandlingen här bli, att utskottsmajoritetens ståndpunkt vinner bifall i punkten 113, kommer jag inte att yttra mig eller ställa något yrkande vid behandlingen av punkten 115.

I den föredragna punkten gäller det nämligen att till överståthållarämbetets och i punkten 115 till länsstyrelsernas förfogande kunna ställa större eller mindre belopp för bensinransoneringens skötande. Vi ha emellertid funnit,

att sedan bensinransoneringsarbetet från sin begynnelse blivit upplagt och kommit i gång och det mesta av det nuvarande arbetet rör verkställandet av kupongutdelning vid övergång från en period till en annan, måste man se till, att kostnaden för detta arbetes utförande minskas. Det är ju egentligen inte småsaker det här rör sig om. Här föreslås ju miljonbelopp, som gå åt bara för att sköta om detta arbete. Därför måste man ha uppmärksamheten riktad även på denna punkt.

När denna fråga behandlades på vederbörande utskottsavdelning, frågade vi, var man gjorde av de med dessa arbeten sysselsatta människorna under tiden mellan kupongutdelningarna, och vi fingo rätt otillfredsställande svar. Det antyddes att man försökte sysselsätta dem med annat arbete inom länsstyrelserna eller inom överståthållarämbetet. Det är då en redovisningsfråga, hur mycket av dessa pengar som gå åt just till detta arbete eller om de gå in i den allmänna rörelsen inom vederbörande länsstyrelse eller överståthållarämbetet.

Man bör också, tycker jag, sträva efter att så mycket som möjligt använda de tekniska och mekaniska hjälpmedel, vilka böra finnas särskilt inom överståthållarämbetet, som ju har en så stor kundkrets på bensinområdet. Arbetet med bensinransoneringen bör inte få gå alltför hantverksmässigt till, vilket jag tycker det gör på i varje fall vissa länsstyrelser, där jag kunnat studera förhållandena.

Det är också för att kunna animera till att arbetet mekaniseras så mycket som möjligt som vi ha velat föreslå en minskning i dessa anslag. Man kan naturligtvis nöja sig med att bara uttala en önskan att detta arbete skall rationaliseras och att man skall ekonomisera med personalen, men det blir mera tyngd, herr talman, i ett sådant uttalande, om man låter det ta sig uttryck även i fråga om anslagets utmätande.

Med åberopande av dessa skäl ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Anslag till överståthållarämbetet.

Herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Det är självklart att man bör försöka rationalisera och att man bör vara så sparsam som möjligt då det gäller personal för en sådan här krisuppgift. På den punkten föreligga inte några som helst skiljaktiga meningar mellan herr Mannerskantz och mig. Jag vill dock för ordningens skull säga här i kammaren, att det anslag, som herr Mannerskantz nu har tagit upp till diskussion, avser en beräkningspost; man skall alltså med utgångspunkt från hittillsvarande erfarenheter söka beräkna, hur stora kostnaderna komma att bli under nästa budgetår, därest ransoneringsförhållandena då komma att vara likartade med de nuvarande. Det betyder alltså, att den administration, som har sammanhang med bensinransoneringen, kommer att kosta vad den kostar, både med utskottets skrivning och med den skrivning, som herr Mannerskantz såsom reservant förordar. Kostnaden blir inte i första hand beroende på vad statsutskottet godtager som beräknat belopp i sitt utlåtande, utan den blir beroende på vilka ransoneringsföreskrifter trafikkommissionen utfärdar och på hur pass besvärligt det blir att administrativt handlägga dem ävensom på frågan om bensinransoneringens fortvaro och allmänna omfattning. Men jag betyder, att det är självklart att allt skall göras som kan göras för att nedbringa de administrativa utgifter, som följa med bensinransoneringen. Jag vill emellertid framhålla, att jag vid de undersökningar, som jag haft tillfälle att göra, inte har fått den uppfattningen, att länsstyrelserna och landshövdingarna ha underlåtit att tillgodose rationaliseringssynpunkten. Det gäller här en ganska besvärlig form av ransoning.

När utskottet nu skriver, att behovet av personal skall omprövas av Kungl. Maj:t, vill jag säga, att jag inte vet, hur Kungl. Maj:t skall kunna tillgodose detta önskemål från utskottets sida. Bensinavdelningarna vid länsstyrelserna äro som dragspel. Vid ransoneringsomläggningar eller kortutbyten måste personalen utökas, medan behovet av personal under tiderna däremellan är avsevärt mindre.

Sedan jag fått se utskottets skrivning på denna punkt har jag emellertid vänt mig till tre länsstyrelser för att höra, vad de gjort för att nedbringa kostnaderna. De ha svarat, att de ha rationaliserat denna verksamhet så långt det över huvud taget har varit möjligt; vid varje skifte av ransoneringsperiod och dylikt förekommer ändå konstant ett övertidsarbete av stor omfattning, därför att man vill hålla nere personalantalet — man drar då till sig personal tillfälligtvis från andra avdelningar inom länsstyrelsen etc.

Jag tror alltså inte att mycket mera är att göra på denna punkt, men jag betonar, att vi skola göra vad vi kunna för att minska kostnaderna.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Skillnaden mellan utskottets och reservanternas ståndpunkter är härfin; i penningar uttryckt gör den 50 000 kronor. Men utskottet nöjer sig med att rekommendera departementschefen att, när departementet nu får anslaget i enlighet med dess äskanden, ändå först undersöka, om några ytterligare förenklingar av arbetet kunna åstadkommas. Vi äro övertygade om — och efter det anförande, som hållits här av departementschefen, bör det inte längre råda något tvivel därom — att man också gör vad som är möjligt för att spara på detta område.

Jag inskränker mig alltså nu till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande mom. a) och särskilt rörande mom. b) och c) av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. a) hemställt.

I fråga om mom. b) och c), fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet i nämnda moment hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den

Ang. bidrag till kommuner för uppförande av brandstationer.

vid ifrågavarande punkt avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 113 mom. b) och c), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 47.

Punkterna 114—151.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 152.

Ang. bidrag till kommuner för uppförande av brandstationer.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till kommuner för uppförande av brandstationer för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ivar Nilzon* (I: 97) och den andra inom andra kammaren av herr *Boman* i Stafsund m. fl. (II: 113), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor till bidrag till kommuner för uppförande av brandstationer för budgetåret 1949/50.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 97 och II: 113 till Bidrag till kommuner för uppförande av brandstationer för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor.

Herr *NILZON, IVAR*: Herr talman! Departementschefen och utskottet ha gått samma väg här och endast äskat ett anslag på 100 kronor, alltså ett formellt anslag, till byggande av brandstationer under nästa budgetår. Det är ett mycket litet anslag, då vi betänka, att kommunerna för närvarande hålla på att bygga ut sitt brandväsen i enlighet med den nya brandlagen. Jag tog mig därför friheten väcka en motion, där jag yrkade, att detta anslag skulle höjas till 300 000 kronor, d. v. s. samma belopp som civilförsvarsstyrelsen har begärt. När jag gjorde detta yrkande beträffande brandstationerna och inte på samma gång yrkade, att man skulle höja anslaget till branddammarna, som ju äro lika viktiga ur brandskyddssynpunkt, var det inte därför att jag inte närmast såg på denna fråga ur brandskyddssynpunkt, utan med tanke på att den dyrbara materiel, som kommunerna nu i ganska stor utsträckning ha anskaffat, många gånger förvaras på ett mindre tillfredsställande sätt. Man har inte brandstationer, utan man får förvara den i provisoriska lokaler, som många gånger lämna mycket övrigt att önska. Det kan ju inte vara tillfredsställande, om denna dyrbara materiel på så sätt kanske i stor utsträckning förfäres.

Ang. bidrag till kommuner för uppförande av brandstationer.

Nu säger utskottet, och detsamma har departementschefen pekat på, att det den 1 juli 1948 fanns en reservation på 715 000 kronor, men av den voro ju i alla fall redan då 375 000 kronor bundna av redan beslutade bidrag, och det fanns vid samma tidpunkt ansökningar inne, som inte voro behandlade av civilförsvarsstyrelsen, på 235 000 kronor.

Skälet till att man inte vill ge mer i anslag är ju byggnadsregleringen. Man anser inte, att det kan lämnas tillstånd att bygga brandstationer i den utsträckning som vore önskelig, och då behöver inte anslaget vara större än vad man här har räknat med. Men om vi skola genomföra det brandskydd, som den nya brandlagen avser, vore det tacknämligt, om man i så att säga ömmande fall kunde ta litet hänsyn och bevilja byggnadstillstånd litet mer generöst än man gör för närvarande. Meningen är, att man inte skall bygga, man skall spara arbetskraft och materiel, men när en del av den materiel, som vi ha, sköts på ett mindre tillfredsställande sätt, så är det en olägenhet. Dels blir den kanske inte funktionsduglig, vilket är viktigt ur brandskyddsspunkt, dels blir den delvis förstörd genom den otillfredsställande förvaringen. Det kostar arbetskraft och materiel att reparera och ersätta den tidigare än som behövs om man får bygga brandstationer och kunnat skydda materielen bättre i dem.

Jag kan peka på en sådan sak som brandslangarna. De bli mycket ömtåliga, om de inte förvaras väl. Om det inte finns torkanordningar utan de få ligga våta efter användningen, fara de mycket illa. Jag har sett exempel på att man under sommaren, när vädret varit vackert, torkat dem i solen, men då kommer det för stark värme på dem, de bli för torra och brista. Man får därför lov att använda en hel del materiel till ersättning. Det är alltså inte säkert, att man utslutande sparar materiel och arbetskraft genom att det inte får byggas brandstationer.

Men det må vara med den saken hur det vill. Även om det inte skulle kunna bli någon mer generös tilldelning av

byggnadstillstånd för brandstationer, anser jag ändå att det har en viss betydelse, att kommunerna, när de skola ordna den kommunala byggnationen, på ett tidigare stadium få veta, huruvida de kunna få statsanslag. Även om det skulle bli reserverat någon tid, tror jag, att det vore klokt, om ändå anslaget funnes tillgängligt, när de kunna bygga. Man riskerar, att kommunerna, om detta anslag inte blir beviljat, i stor utsträckning få den uppfattningen, att det inte kommer att beviljas några statsanslag till brandstationer, och då komma de kanske inte så ivrigt att gå in för att ordna sitt brandväsen, som de skulle göra, om de visste med sig, att de skulle få statsanslag.

Det är på den grund jag har dristat mig att förorda, att detta anslag höjes till 300 000 kronor. Jag är fullt medveten om att jag inte har stora utsikter att vinna kammarens gehör för denna min uppfattning, då utskottet tycks ha varit enhälligt, men jag ber i alla fall, herr talman, att med stöd av vad jag här anfört få yrka bifall till den av mig väckta motionen i denna kammare, nr 97.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Den ärade motionären har naturligtvis alldeles rätt i vad han säger, ända tills han kommer fram till slutet. Inte far en brandslang väl av att ligga hopknycklad och inte bli torkad, och inte fara brandbilar och annan materiel heller väl av att inte skötas. Det är mycket önskvärt, att man bygger brandstationer åt alla våra brandkårer här i landet. Det är mycket annat, som också är önskvärt, och vi ha tidigare här i kammaren talat om att vi inte kunna tillgodose allt som är nödvändigt eller önskvärt. Vi befinna oss tyvärr i det skedet här i vårt land. Nu är bara frågan: Skall man medvetet sätta in en massa pengar på reservationer, när man vet, att de inte komma att kunna tas i anspråk på grund av den byggnadsreglering, som riksdagen har överlämnat åt regeringen att sköta och som riksdagen således inte

Ang. bidrag till den halvöppna barnavården m. m.

kan påverka? Jag tror inte, att det är så värst klokt. Då tror jag, att pengarna ligga bättre hemma hos skattebetalarna eller andra. Det är inte skäl att anslå medel förrän man kan bedöma det som i varje fall sannolikt, att de komma att kunna användas i verkligheten.

Detta, herr talman, är skälet till att utskottet har ansett det vara rätt meningslöst att bifalla motionen. I övrigt har motionären alldeles rätt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de där- under förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 153—161.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 162 och 163.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1949/50 till understöd för utomprocessuell rättshjälp jämte i ämnet väckta motioner m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. bidrag till den halvöppna barnavården m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till bidrag till den halvöppna barnavården m. m.

Med tillstyrkande i huvudsak av Kungl. Maj:ts i proposition nr 46 gjorda framställning hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) medgiva, att under budgetåret 1948/49 finge, utöver tidigare medgivet belopp av 1 550 000 kronor, av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård till ett belopp av högst 240 000 kronor;

b) medgiva, att under budgetåret 1949/50 finge till ett belopp av högst 2 000 000 kronor av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård;

c) till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 870 000 kronor;

d) till Bidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården m. m. för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»1946 års kommitté för den halvöppna barnavården har vid utformandet av sitt nu framlagda förslag tagit särskild hänsyn till det nuvarande krisläget samt möjligheterna att genom vissa åtgärder för omhändertagande av barnen stimulera de gifta kvinnorna till ökat förvärvsarbete. Sålunda rekommenderar kommittén för sin del som ett led i exportoffensiven en av statsmakterna kraftigt understödd kampanj, riktad till kvinnorna, för ökat förvärvsarbete, speciellt i de viktiga industrierna. Även om kommittén ur skilda synpunkter skulle anse det lyckligast, om en sådan kampanj i första hand kunde få gifta kvinnor utan barn och mödrar med äldre barn att söka sig ut på arbetsmarknaden, är det — framhåller kommittén — ett faktum, att många mödrar med småbarn nu avstå från förvärvsarbete endast på grund av bristen på daghem.

Utskottet kan i dessa hänseenden icke helt dela kommitténs upfattning utan finner i likhet med departementschefen, att det framför allt ur barnavårdssynpunkt är mindre tillfredsställande, att mödrar med småbarn i alltför stor ut-

Ang. bidrag till den halvöppna barnavården m. m.

sträckning intresseras för att taga förvärvsarbete utom hemmet, i synnerhet i de fall, då de under förvärvsarbetet måste överlämna vården av barnen till särskilda institutioner. För omhändertagande av barnen torde — utom i de fall, där av särskilda skäl åtgärder i sådant syfte icke erfordras — även få disponeras personal i sådan omfattning, att det tillskott av kvinnlig arbetskraft, som kommer produktionen till godo, i hög grad reduceras. Utskottet har icke heller kunnat bortse från att den arbetsbörda, som åvilar de förvärvsarbetande kvinnor, vilka därjämte ha hem och barn att sköta, i många fall blir alltför betungande. Då det dessutom torde vara ovisst, hur länge det nuvarande läget med brist på arbetskraft kan bestå, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka en huvudsakligen av arbetsmarknadspolitiska skäl betingad alltför betydande utbyggnad av den halvöppna barnavården. En viss utökning av småbarnsinstitutionerna synes emellertid nödvändig framför allt för vård av barn till ensamstående mödrar och andra kvinnor med försörjningsplikt eller sådana, som av särskilda skäl ha förvärvsarbete.

Departementschefen har föreslagit, att, därest nya förskoleseminarier inrättas i Luleå och Lund, statsbidrag måtte utgå till dessa. Då de nuvarande seminarierna äro belägna i västra och mellersta Sverige, tillstyrker utskottet, att statsbidrag må kunna beviljas till ett planerat seminarium i Luleå. Med hänsyn till den återhållsamhet, som utskottet förordat beträffande verksamheten i dess helhet, har utskottet däremot icke ansett sig i nuvarande läge kunna förorda bidrag jämväl till det föreslagna seminariet i Lund. Medelsbehovet torde däremot böra beräknas under hänsynstagande till att ett av de nuvarande seminarierna bör utbyggas till dubbelseminarium.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Hesselbom*, *Andrée* och *Bergstrand*, fröken *Elmén*, fru *Ericsson* i Luleå samt herr *Henriksson* ansett, att utskottets yttrande bort i nyss återgivna delar hava följande lydelse:

»Såsom departementschefen anförts synes det angeläget, att en nyrekrytering av kvinnlig arbetskraft för näringslivet i främsta rummet inriktas på sådana kvinnor, som ej ha vårdnaden om mindre barn. Det torde likväl få förutsättas, att många kvinnor med barn i de åldrar, för vilka daghemmen äro avsedda, av skilda anledningar deltaga och framdeles önska deltaga i förvärvsarbete. Daghemmen liksom övriga småbarnsinstitutioner äro därför av stor betydelse för kvinnorna och för samhället. För att tillgodose de behov av daghem och övriga småbarnsinstitutioner, som föreligga, finner utskottet därför i likhet med departementschefen, att en fortsatt utbyggnad bör äga rum.

Departementschefen har föreslagit, att, därest nya förskoleseminarier inrättas i Luleå och Lund, statsbidrag måtte utgå till dessa. Då de nuvarande seminarierna äro belägna i västra och mellersta Sverige, tillstyrker utskottet, att statsbidrag må kunna beviljas till de planerade seminarierna. Medelsbehovet torde jämväl böra beräknas under hänsynstagande till att ett av de nuvarande seminarierna bör utbyggas till dubbelseminarium.»

Herr **ANDRÉE**: Herr talman! I den proposition, som föranlett detta utskottsutlåtande, föreslås bland annat, att riksdagen skall fatta principbeslut angående statsbidrag till två nya planerade förskoleseminarier, ett i Luleå och ett i Lund. Statsutskottets majoritet har gått emot Kungl. Maj:t och ansett, att det skulle vara tillräckligt med ett förskoleseminarium, samt föreslår, att detta skall förläggas till Luleå. Utskottet har som motivering för sitt ställningstagande anförts, att det är mindre tillfredsställande, att mödrar med småbarn intresseras för att ta förvärvsarbete och lämna sina barn till barndaghem.

För min del vill jag inte bestrida, att en del av den kritik, som riktas mot barndaghemmen, kan vara riktig. Vi kunna emellertid icke komma ifrån att det såväl ur arbetsmarknads- som andra synpunkter måste finnas och tillskapas

Ang. bidrag till den halvöppna barnavården m. m.

nya barndaghem. Även om vi bortse från dagens konjunkturläge, så veta vi att under ett tiotal år framåt kommer det att råda brist på arbetskraft, dels på grund av de små kullarna, som tillföras arbetsmarknaden, dels på grund av det ökade antalet gamla. Vi ha i dag behov av ett ökat antal platser vid barndaghem, inte endast för att tillfredsställa arbetskraftsbristen inom industrien utan även inom andra områden. Jag nämner t. ex. sjukvården.

En sak, som utskottet alldeles glömt bort, är, att de föreslagna förskoleseminarierna också skulle utbilda lärarinnor för lekskolor och de s. k. barnträdgårdarna. Oberoende av konjunkturerna kommer det att vara ett intresse för oss och för mödrarna att de under ett par timmar kunna lämna sina barn till en lekskola eller barnträdgård. Redan 1940 års skolutredning förklarade, att såväl ur social som pedagogisk synpunkt borde man ha uppmärksamheten riktad på förskolåldern, och skolkommissionen har ansett det absolut nödvändigt, att barnen under förskolåldern ha tillgång till lekskolor och barnträdgårdar. De nu befintliga sex förskoleseminarierna äro alla geografiskt belägna i en del av landet, mellan Stockholm och Göteborg. Kommittén för den halvöppna barnavården har påvisat, att de, som utexamineras från de nuvarande förskoleseminarierna, i stor utsträckning ha tagit befattningar i närheten av seminarierna. De ha blivit placerade i trakterna kring seminarierna. Denna omständighet har bland annat varit ett motiv för departementschefen, när han har föreslagit ett nytt seminarium i Norrland och ett nytt i Skåne. Hur ett seminarium i Luleå under sådana förhållanden skall kunna avhjälpa bristen på denna personal i Skåne, har statsutskottets majoritet uraktlätit att visa.

Nämnda kommitté har utrett, att bristen på barnträdgårdslärarinnor våren 1948 uppgick till inte mindre än 136, och den förklarar också, att detta förhållande sannolikt icke har förbättrats i dag. Ett viktigt motiv för att riksdagen i dag skulle fatta ett principbeslut

om två förskoleseminarier är väl också, att kommittén förklarar, att frågan om småbarnsinstitutionernas personal är av sådan natur, att en planläggning på detta område måste ske i god tid.

Jag ber, herr talman, med vad jag här har anfört att få yrka bifall till den i ärendet föreliggande reservationen.

Herr **ELMGREN**: Herr talman! Det utlåtande av statsutskottet, som nu ligger på kammarens bord, behandlar en del förslag vilka, såsom herr Andrée nyss framhöll, först ha väckts av 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården. Som ordförande i denna kommitté har jag känt mig föranledd att begära ordet, dels för att med anledning av några uttalanden av statsutskottet i föreliggande utlåtande något närmare precisera kommitténs ståndpunkt i synnerhet beträffande daghemsverksamheten, dels för att med några ord motivera kommitténs förslag angående det omstridda förskoleseminariet i Lund.

Innan jag går närmare in på utlåtandet, ber jag emellertid att få uttala min tillfredsställelse och mitt tack till utskottet för den i stort sett positiva behandlingen av anslagsfrågan. Utskottet har ju accepterat Kungl. Maj:ts förslag om den aktuella medelsanvisningen, och det har man anledning att känna tillfredsställelse över, ty annars skulle de barninstitutioner det här är fråga om och de anstalter, som utbilda personal för dessa institutioner, kommit i ett mycket svårt läge.

Vad sedan utskottsutlåtandet angår, förefaller det, som om utskottet skulle ha fått en något felaktig uppfattning om kommitténs intentioner. Det kan väl ha sin förklaring i den omständigheten, att när man lägger fram ett provisoriskt förslag, kan man inte motivera det så utförligt. Man kan inte ta upp frågan i alla dess konsekvenser. Det är därför ganska naturligt, att det kan uppstå en del missförstånd. Det kan väl i en sådan situation vara en tröst för ett tigerhjärta, att även utskottet har gjort sig skyldigt till en del överdrifter. Jag lä-

Ang. bidrag till den halvöppna barnvården m. m.

ser i utskottsutlåtandet följande passus: »Utskottet kan i dessa hänseenden icke helt dela kommitténs uppfattning utan finner i likhet med departementschefen, att det framför allt ur barnavårdssynpunkt är mindre tillfredsställande, att mödrar med småbarn i allt för stor utsträckning intresseras för att taga förvärvsarbete utom hemmet.» Går jag tillbaka till s. 5 i utskottsutlåtandet, finner jag där ett fullt korrekt referat av kommitténs ståndpunkt. Där står: »Såsom betonats såväl av kommittén som i åtskilliga remissyttranden är det ur barnavårdssynpunkt långtifrån önskvärt, att mödrar med mindre barn taga yrkesarbete utom hemmet.» Det föreligger således inte här något motsatsförhållande mellan statsrådet och kommittén, vilket man skulle kunna tro, när man läser vad utskottet säger på sidan 7. Inte heller föreligger det någon meningsskiljaktighet mellan utskottsmajoriteten och kommittén på den punkten.

Statsutskottet synes nu främst ha reagerat emot en, som man säger, huvudsakligen av arbetsmarknadspolitiska skäl betingad alltför betydande utbyggnad av den halvöppna barnvården. Det är dock dessa arbetsmarknadspolitiska skäl, som tidigare ha föranlett statsutskottet att tillstyrka anslag till denna verksamhet. Så var det 1943, när anslaget första gången beviljades av riksdagen. Jag tror, att det kan vara ganska hälsosamt att påminna om hur diskussionen gick vid det tillfället, när befolkningsutredningen framlade sitt förslag. Som bekant var det den nuvarande statsministern, som då var befolkningsutredningens ordförande och som genom sitt arbete i departementet och utredningen hade rika tillfällen att sätta sig in i dessa frågor. Jag skall ta mig friheten att citera några ord, som statsministern skrev i det socialpolitiska standardverket »Ett genombrott» 1944 på tal om de här aktuella problemen. Han skrev följande: »Visst är det ett önskemål, att barnen få stanna hos mödrarna, i varje fall under den första tiden efter födelsen. Det är stora värden, som gå förlorade, om barnet och modern

skiljas på ett alltför tidigt stadium. Samhället borde ha råd att klara mödrarnas försörjningsproblem under en icke alltför kort tid efter barnets ankomst. Men man skall icke föreställa sig, att man i de familjer, där barnen nått en viss ålder, befördrar arbetsglädje och trivsel i hemmen genom att hindra hustrun från förvärvsarbete med ett sådant tvångsmedel, som bristen på barnkrubbor utgör. Önskvärt vore, att familjeinkomsten var så stor, att familjen kunde ta den standardsänkning, som det innebär, att hustrun avstår från sitt förvärvsarbete. Vore förhållandet sådant, skulle de ekonomiska förutsättningarna för hustrun att välja mellan att ta arbete eller låta bli föreligga. Nu förhåller det sig ju inte så, att en sådan valfrihet föreligger.»

Statsministerns syn på denna fråga överensstämmer helt med den ståndpunkt, som de flesta människor, som sysslat mera ingående med dessa problem, kommit fram till. I anslutning till vad han sade om spädbarnen vill jag peka på att det just nu råder en stark tendens att trots de stora köerna av barn, som vänta på platser i småbarnsinstitutionerna, avveckla spädbarnsavdelningarna vid daghemmen. Det är så vitt jag kan se en lyckosam utveckling, ty under barnets spädbarnsålder är det ju särskilt känsligt att skilja på mor och barn.

Nu måste jag beklaga, om vissa uttalanden i kommitténs provisoriska förslag ha tolkats därhän, att vi skulle vilja dirigera kvinnor med småbarn ut i förvärvsarbetet. Det har ingalunda varit meningen. Jag ber att få framhålla detta för att kanske något skingra de betänkligheter, som statsutskottet synes hysa.

Jag tror, herr talman, att man kan säga, att den senaste tidens diskussion i daghemsfrågan rätt ensidigt koncentrerats kring daghemmens samhällsekonomiska nytta. Man gör gällande, att de ur produktionssynpunkt inte betyda någonting eller i varje fall inte betyda så mycket, och statsutskottets majoritet är också inne på den synpunkten. Jag tror emellertid, att det är åtskilliga faktorer,

Ang. bidrag till den halvöppna barnavården m. m.

som man vid ett sådant resonemang måste ta hänsyn till. Det finns t. ex. inom industrien, låt mig säga textilindustrien, vissa trånga sektorer, såsom spinnerierna, där man tar emot den kvinnliga arbetskraften med öppna armar och där varje nyanställd åstadkommer ett högt produktionsvärde och har en viss nyckelposition, därför att denna sektor levererar material till andra delar av samma industri. Vi ha inom kommittén gjort en hel del beräkningar för att få fram just en siffra på hur mycket arbetskraft som friställes genom daghemmen. De siffror, som vi kunna redovisa, äro följande. Om man räknar med 100 daghemsplatser och drar ifrån den personal, som på olika sätt engageras i verksamheten, får man en nettovinst på 55 personer på arbetsmarknaden. Det kan ju hända, att den siffran verkar låg, men den är dock högre än de siffror, som skymtat i diskussionen hittills. Siffran är också ganska fördelaktig, om man jämför med vissa utländska undersökningar som gjorts.

Jag tror emellertid, att det är oklokt att låsa fast diskussionen vid ganska ensidiga ekonomiska synpunkter på daghemvården. Jag vill betona, att det här i alla fall är ett mycket starkt kommunalt behov, som tar sig uttryck på olika håll i vårt land. Det är på grund av statsbidragets ringa storlek i första hand en kommunal angelägenhet, om ett daghem skall komma till stånd eller inte. Och jag vill nämna, att för närvarande inte mindre än 7 000 barn stå i kö för att komma in på barntädgårdar och daghem. Det är således en rätt respektabel expektantlista, som man har.

Vad som har bekymrat mig i detta utlåtande av statsutskottet är frågan om utskottets principiella inställning till kvinnornas yrkesarbete. På s. 8 säger utskottet: »Då det dessutom torde vara ovisst, hur länge det nuvarande läget med brist på arbetskraft kan bestå, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka en huvudsakligen av arbetsmarknadspolitiska skäl betingad alltför betydande utbyggnad av den halvöppna bar-

navården.» Om detta skall tolkas på det sättet, att utskottet menar, att kvinnan skall tjänstgöra som något slags regulator på arbetsmarknaden, så att hon vid överfull sysselsättning skall kastas in i produktionen men så fort det blir depression och ont om arbete skall skjutas tillbaka till spisen, måste nog jag anmäla en avvikande mening. Jag tror, att en sådan åskådning står i strid med de intentioner, som finnas inom den svenska kvinnorörelsen och i synnerhet bland de yrkesarbetande kvinnorna i vårt land.

Det är ganska lätt att säga att den gifta kvinnan inte skall ha förvärvsarbete. Men kunna dessa kvinnor undvaras i produktionslivet, om vi skola klara de stora produktionssvårigheterna och finansiera de stigande statsutgifterna? Man behöver bara studera kalkylerna om arbetskraftsbalansen under de närmaste årtiondena för att bli betänksam i det avseendet. Herr Andréé var också inne på den saken, då han talade om den förskjutning av åldersgrupperna, som äger rum. Jag har i min hand några siffror, som jag tycker äro ganska skrämmande. Det är siffror, som Industriens utredningsinstitut har lämnat, och de äro alldeles färska. De visa antalet åldringar över 65 år åren 1950, 1955 och 1960. År 1950 ha vi 698 124 åldringar över 65 år, 1955 749 061 och 1960 802 991. På ett decennium räknar man således med att det skall bli över 100 000 fler åldringar över 65 år! Vi, som inom kommittén på basis av professor Wahlunds mera optimistiska kalkyler för några år sedan räknat med att man för att klara arbetsmarknadssituationen måste kalkylera med en ökad insats av kvinnoarbete under detta decennium på mellan 30 och 35 procent, vi måste ställa oss ännu mera frågande, när vi se dessa just i dagarna framräknade siffror. Den ökade försörjningsbördan på de produktiva åldrarna — inte minst i sammanhang med de stigande utgifterna för folkpensioneringen och för åldringarnas sjukvård — gör att man måste beteckna det som orealistiskt att inte i framtiden

Ang. bidrag till den halvöppna barnavården m. m.

räkna med de gifta kvinnornas yrkesarbete. Detta gäller även om man inte vill tvinga någon ut i förvärvsarbete, och även om man anser det särskilt önskvärt att mödrar med spädbarn stanna hemma.

Hur blir det för övrigt med effekten av andra samhällsåtgärder? Vi diskutera ju en stor skolreform, som skall gå ut på att ge en förbättrad yrkesutbildning åt ungdomen och därmed skapa yrkesambition också hos de unga flickorna. Skola de miljoner, som investeras på detta område, vara bortkastade när kvinnan ger sig? Jag tror inte att detta kan vara meningen, utan man måste nog som en följd av den förbättrade yrkesutbildningen räkna med en ökad arbetsinsats från kvinnornas sida.

Det är alldeles riktigt som utskottet säger, att det i många fall är en omänsklig arbetsbörda som åvilar de kvinnor, som skola sköta dels sitt hem och dels en plats i produktionen. Men den frågan skall inte lösas på det sättet, att man skjutsar kvinnorna ut ur produktionen, utan den måste lösas genom att man anpassar arbetslivet och hemmen så, att kvinnorna kunna orka med sin dubbla arbetsuppgift. I detta sammanhang kan man peka på en sådan sak som deltidsarbetet. Jag vet att det skapar många produktionstekniska svårigheter och möter invändningar av olika slag, men för kvinnornas och barnens skull måste arbetsmarknadens parter ta upp till diskussion och lösa frågan, hur man skall kunna ordna korttidsarbete för kvinnorna. Då slipper man också ifrån den pressande heldagvården för barnen och kan i stället arbeta med halvdaghem, vilka ur många synpunkter äro fördelaktigare.

Så vill jag säga några ord i den aktuella stridsfrågan om förskoleseminariet i Lund. Jag tycker att reservanterna äro mera konsekventa i sitt resonemang än utskottets majoritet. Det är ju på grund av geografiska skäl utskottet tillstyrker förslaget om ett seminarium i Luleå, men precis samma motivering kan anföras när det gäller seminariet i Lund. Jag ber att få påpeka att seminariet i Lund är nödvändigt — oberoende av allt tal om produktionskampanj och sådant

— med hänsyn till den rådande bristen på utbildad personal, och det skulle vara orättvist att ställa Sydsverige i ett sämre läge än andra delar av landet. Det är för närvarande svårare att skaffa folk till institutionerna i Skåne än till institutionerna i mellersta Sverige, vilket kanske främst beror på att man inte har något förskoleseminarium i Skåne. Institutionerna i Skåne växa kraftigt, och därför är det nödvändigt med ett nytt seminarium där.

Som en speciell motivering för seminariet i Lund skulle jag också, herr talman, vilja hänvisa till jordbruksdaghemmen. I hela landet finnas för närvarande inte mindre än 92 jordbruksdaghem, och antalet beräknas sommaren 1949 uppgå till 110. De flesta jordbruksdaghem finnas i övre Norrland, men 27 stycken ligga i Skåne. I övre Norrland — alltså området för det föreslagna nya seminariet i Luleå — äro jordbruksdaghemmen i verksamhet under juli månad, och det säger sig självt att det är mycket svårt att få utbildad och kvalificerad personal till institutioner, som endast äro i verksamhet en månad av året. Det är helt enkelt ogörligt att utbilda personal särskilt för dessa daghem. Man har därför valt den vägen att försöka intressera seminarister från så gott som alla landets förskoleseminarier för att praktisera vid jordbruksdaghemmen i övre Norrland, och det ha de gjort med mycket gott resultat. Jag har här åtskilliga uttalanden av provinsialläkarna i övre Norrland om denna sak, men jag skall bara citera ett av dem. Provinsialläkaren i Pajala säger: »Den lättnad, som dessa jordbruksdaghem kunna bereda utsläpade mödrar, kan aldrig överskattas. — — — I dessa daghem få barnen den tillsyn och omvårdnad, som mödrarna tyvärr i stor utsträckning ej kunna ge ens under mindre jäktade förhållanden. De komma säkerligen även att i stor utsträckning bidra till att ge mödrarna bestående intryck av modern barnavård, till fromma för det uppväxande släktet.»

Hade man ett särskilt seminarium i Lund, skulle man kunna förlägga terminerna så att flickorna vid seminariet

Ang. bidrag till den halvöppna barnvården m. m.

skulle kunna praktisera vid jordbruksdaghemmen i Skåne, och det skulle vara till stor fördel för verksamheten där. Tyvärr är det inte möjligt att tillfredsställande ordna de skånska jordbruksdaghemmens personalfråga, om man inte har ett förskoleseminarium i Skåne. När man går in för socialreformer bör det också vara praktiskt att i tid sörja för personalbehovet, så att vi inte som tidigare tyvärr ibland skett besluta reformer men inte ha någon utbildad personal, som kan föra dem i land.

Till slut vill jag framhålla, herr talman, att 1946 års kommitté för den halvöppna barnvården som sin väsentligaste uppgift inte sett daghemsfrågan utan främjandet av de småbarnsinstitutioner, som under en kort tid av dagen ta hand om barnen d. v. s. barnträdgårdarna eller som kommittén vill kalla dem — förskolorna. Dessa institutioner ha dels en pedagogisk motivering — de ge hemmen en uppfostringshjälp som är väl behövlig — och dels ha de uppgiften att lätta de hemarbetande mödrarnas börda genom att under några timmar av dagen taga hand om barnen. Det är dessa institutioner, som vi ha funnit vara särskilt betydelsefulla och som man i första hand måste planera för. Vi veta att oändligt mycket av betydelse ur uppfostringssynpunkt sker under förskoleåldern och att alla ansträngningar, som där sättas in, löna sig utomordentligt väl. Kommittén ser alltså förskolorna som det väsentliga och daghemmen allena såsom en ofta nödvändig utbyggnad av dem. Vi hoppas emellertid, att daghemmen skola bli både mindre och få kortare vårdtid, så att man slipper de mera diskutabla formerna av daghemsvården. Det är min livliga förhoppning att man skall kunna vinna allmän enighet om en utbyggnad av den halvöppna barnvården eller — som kommittén vill kalla den — barnstugeverksamheten efter de linjer, som vi i vårt huvudbetänkande komma att närmare redovisa.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! När man suttit och lyssnat till den senaste talaren har man nästan kunnat börja fundera på om det egentligen existerar något annat än daghemmen här i Sverige.

Nu frågade kommitténs ärade ordförande om statsutskottets principiella inställning till denna sak, och det är en fullt berättigad fråga. I den mån man inte kan utläsa utskottets inställning ur det föreliggande utlåtandet vill jag nämna följande. Vi äro alldeles på det klara med att det finns en hel mängd fullt rimliga behov, som måste tillgodoses genom daghem, harnkrubbor, barnträdgårdar och de övriga varianter av sådan här förskolevård, som kunna förekomma. Vi tycka att man skall ha en utbildningsverksamhet, som tillgodoser dessa fullt naturliga och rimliga behov i en takt som kan vara förenlig med den nödvändiga samordningen mellan alla de olika saker som skola till här i landet. Men vad utskottet kanske något starkare än kommittén vill betona är, att man inte alltför mycket genom lockande med daghem och annat i den stilen skall provocera gifta kvinnor att ge sig ut i förvärvsarbete. Jag har därmed inte sagt, att det är detta kommittén anser att man skall göra. Skiftningen kommer kanske mest fram i det hänseendet, att kommittén framhåller att det är ett faktum, att många mödrar med småbarn avstå från förvärvsarbete endast på grund av bristen på daghem. I utskottet tyckte vi nog att det inte är så dumt att de avstå.

Vi ha behandlat denna fråga ganska ingående på avdelningen, och vi tänkte oss där in i hur en dag förflyter för en moder med barn och förvärvsarbete. Hon skall stiga upp kanske klockan 5 eller $\frac{1}{2}$ 6 på morgonen och laga mat åt mannen och barnen och sedan försöka stöka i ordning någonting åt sig själv. Sedan har hon kanske ett eller annat skolbarn att skicka i väg eller åtminstone laga så, att de bli klara och kunna komma i väg senare. Därefter får hon ge sig i väg till det här daghemmet med de barn, som skola dit, eller ordna på nå-

Ang. bidrag till den halvöppna barnvården m. m.

got annat sätt så att de komma dit. Först därefter är hon klar att gå till sitt eget förvärvsarbete, som upptager hennes tid hela dagen och slutar kanske klockan 4 eller 5 på eftermiddagen. Vad skall hon då göra? Man kunde ju tycka att hon då gjort sitt fulla dagsverke, men nu börjar i stället det verkliga arbetet för henne. Hon hämtar småbarnen på daghemmet, skaffar mat och lagar middag åt mannen, som kommer hem och är hungrig, och åt skolbarnen. Sedan skall hon diska och städa och ordna allt sådant som åligger en husmor. Jag vet inte hur dags man kan tänka sig att hennes arbetsdag är slut.

Nu frågar jag alla som sitta här: Är det önskvärt att sådant skall förekomma? Jag förmodar att alla kunna svara, att det inte är önskvärt.

Då ha vi resonerat som så: låt oss begränsa utbildningen vid förskoleseminarierna — det är ju mest dem det rör sig om i klämman — till vad som behövs för att klara verksamheten vid de daghem som äro, man kan säga, mest nödvändiga. Man skall inte missbruka ordet »nödvändigt». Om kommitténs ordförande säger att ett förskoleseminarium i Skåne är nödvändigt, så bestrider jag att detta är rätta användningen av det ordet. Ett sådant seminarium kan vara önskvärt och nyttigt och bra, men nödvändigt är det inte. Jag är bara tacksam för att inte ordet ofrånkomligt användes, ty det missbrukas kanske ännu mera, men också ordet nödvändigt är enligt min mening för starkt i detta sammanhang.

En naturligare uppgift ha daghemmen när det gäller ogifta mödrar, som inte ha någon man att sköta om och som inte ha någon som bidrar till deras försörjning på samma sätt som en äkta man kanske gör. En god sak är också barnträdgårdarna, där de små under några timmar varje dag kunna få en tillsyn, som kanske är bättre än vad modern kan åstadkomma. Det finns en hel del liknande saker, som jag dock inte skall ingå på. Men man skall inte som motiv för ökningen av antalet seminarier åberopa att det gäller att få bort ännu flera

gifta kvinnor från hemmen för att hjälpa till i näringslivet. Det resulterar bara i ett stigande antal mödrar som bli nervösa och utslitna och konstiga, som man sedan kanske får kosta på en dyrbar vård och som måhända inte ens kunna ta hand om sina barn, när de blivit urståndsatta att vidare deltaga i produktionen. Då ha vi menat, att man gott kan gå fram i litet långsammare takt.

Här har inte nämnts, att det inte bara är det nya förskoleseminariet i Luleå som utskottet går med på. Utskottet tillstyrker också att ett dubbelseminarium inrättas, och denna utökning — som väl kommer att genomföras här i Stockholm — betyder ungefär lika mycket som ett nytt seminarium.

Att vi ha velat begränsa det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget genom att utsluta just seminariet i Skåne beror på att vi tycka att avstånden där inte äro så stora till de olika seminarierna i mellersta Sverige som de äro uppe i Norrland till närmaste seminarium. I valet mellan de båda föreslagna seminarierna var det därför ganska naturligt att man stannade för att låta Luleå få sitt seminarium.

Det är väl inte någon som begär av mig, herr talman, att jag skall gå igenom hela kommittéförslaget lika grundligt som kommitténs ordförande här har gjort. Jag har bara velat ange utskottets allmänna syn och framhålla, att vi principiellt äro av den uppfattningen att det är direkt skadligt, om alltför många gifta kvinnor deltaga i näringslivet.

De siffror om befolkningsutvecklingen, som kommitténs ordförande här har nämnt, behöva inte vara direkt skrämmande. Det är ju det tekniska framåtskridandet som har betingat utvecklingen hittills i vårt land. Vad är det som säger att vi inte om 8, 10 eller 15 år — åtminstone om människorna fritt få röra sig och verka här i landet — kunna producera kanske 50 procent mer än nu med ett mindre antal människor? Det är ju så vårt nuvarande samhälle har byggts upp och kommit till. Man behöver alltså inte se så svart på framtidsutsikterna. Men förutsättningen är,

Ang. bidrag till den halvöppna barnavården m. m.

att man får möjligheter till utveckling och kan utnyttja de tekniska resurser, som vetenskapen säkerligen ännu i den största utsträckning har i beredskap både för oss och för andra folk.

Herr Andrée frågade hur man skall kunna tillgodose behovet i Skåne av personal till daghem o. s. v. Det får naturligtvis tillgodoses av seminarier i mellersta Sverige. Det är ju inte så farligt, om människorna komma ut och få röra litet grand på sig. Jag skulle tro att man många gånger inte väljer den allra närmast belägna anstalten, utan att man gärna vill begagna tillfället att komma ut och se sig omkring. Jag tror alltså inte det är så farligt, om man måste förflytta sig ett par tiotal mil för att komma till ett seminarium. Också Skånes behov av sådana här vårdarinnor kan nog bli tillgodosett lika väl som behovet i andra landsdelar. Frågan är bara, om det sammanlagda behovet kan tillgodoses, och det problemet tror jag att varken kommitténs ordförande eller vi andra kunna lösa exakt. Detta måste bli en avvägningsfråga, och utskottet har menat att takten i utbyggnaden kunde vara ett seminarium mindre än som föreslagits i propositionen.

Med dessa synpunkter på frågan ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON: Herr talman! Jag kan helhjärtat instämma i utskottsmajoritetens uttalande, när man liksom kommittén, departementschefen och även reservanterna framhåller, att det är mindre tillfredsställande, att mödrar med små barn i alltför hög grad stimuleras att ta arbete utom hemmet.

Hellre än mödrar med små barn borde kanske de gifta kvinnor i åldrarna 40 och 50 år komma i fråga, som äro barnlösa eller som ha vuxna barn. Många av dessa kvinnor ha kanske i sin ungdom haft ett yrke av ena eller andra slaget, men de ha under årens lopp liksom kommit ifrån det och ha svårt att ta fatt på det igen där de en gång slutade. De ha kanske inte heller kommit

sig för med att själva ta ett initiativ för att få ett arbete. Jag tror att kanske just den kategorien kvinnor i många fall kunde stimuleras att delta i det nu för landet nödvändiga arbetslivet.

Jag kan också helt och fullt instämma i vad utskottet säger om den orinligt stora arbetsbörda, som får bäras av kvinnor med dubbla arbetsuppgifter, dels i ett yrke utanför hemmet och dels som husmor. Men jag skulle vilja säga till herr Mannerskantz: Är det verkligen nödvändigt att kvinnorna ensamma skola sköta arbetsuppgifterna inom hemmet? När båda makarna ha förvärvsarbete, är det väl ganska naturligt att de också båda hjälpa till med hemarbetet. Jag förmodar att en hel del av denna kammarens ledamöter i likhet med mig ha sett många exempel på att det i unga familjer nu för tiden är en helt annan ordning än förr. Ingen av kammarens ledamöter har väl heller kunnat undgå att lägga märke till det stora intresset för kurser i barnavård och hushållsarbete, som anordnas just för män. Tidningarna ha rätt mycket att säga, som visar det livliga deltagandet i dessa kurser. Anledningen till att man går igenom en sådan kurs är givetvis att man vill hjälpa till hemma, och jag vet att de allra flesta av dessa män göra det med glädje. Men trots att man på detta sätt delvis kan lätta husmödrarnas arbete, vill jag påstå, att de förvärvsarbeteande mödrarnas arbetsbörda är alldeles för stor. Arbetsbördan kan för övrigt bli för stor för båda makarna.

När det gäller att råda bot på kvinnornas och kanske också männens överansträngning, tror jag att man har en god tillgång i det deltidsarbete, som allt mer och mer börjar praktiseras och som i många fall kan ge en lösning av problemet. Om en kvinna har deltidsarbete, behöver hon ju endast vara skild från sitt barn under tre eller fyra timmar av dagen, och om det bara funnes tillräckligt med daghem tror jag inte att barnen skulle fara illa av att vara skilda från modern under de timmarna. Snarare tror jag att det kan vara till fördel för dem, om de under denna tid

Ang. bidrag till den halvöppna barnavården m. m.

tas om hand av kvalificerad och väl utbildad personal.

De gifta kvinnorna skulle genom deltidarbete kunna göra en betydande insats i arbetslivet, men inte nog med det, utan detta deltidarbete skulle också vara till fördel för dem själva. Därigenom kunde de bevara kontakten med sitt yrke och lättare återgå till heltidstjänst, när så behövs. Vi få komma ihåg att äktenskapet ingalunda är någon livstidsförsäkring. Det kan hända så oändligt mycket, som gör att hustrun för sin egen och sin familjs försörjning måste ha en ordentlig arbetsförtjänst. Jag vill bara påminna om sådana saker som att mannen kan bli sjuk eller att han dör. I dessa tider är det ju heller inte så ovanligt med skilsmässor. I sådana situationer är det ovärderligt för en kvinna, att hon inte helt och hållet har släppt kontakten med arbetslivet.

Om jag alltså i mångt och mycket kan följa utskottsmajoriteten, herr talman, är det mig ändå omöjligt att ge min röst åt vad som står överst på s. 8 i utlåtandet. Jag citerar: »Då det dessutom torde vara ovisst, hur länge det nuvarande läget med brist på arbetskraft kan bestå, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka en huvudsakligen av arbetsmarknadspolitiska skäl betingad alltför betydande utbyggnad av den halvöppna barnavården.» Det uttrycket påminner mig osökt om den tid på trettio-talet, då de gifta kvinnornas arbete utom hemmet sågs med högst oblida ögon, för att nu använda ett mycket hänsynsfullt uttryck. Arbetstillgången var då liten, och det ansågs att det i första hand skulle vara de gifta kvinnorna som skulle förvisas från arbetsmarknaden. Avskedande av gifta kvinnor förekom också i mycket stor utsträckning, inte alltid med den bästa urskillning. Om jag inte minns fel — och jag tror inte jag gör det — så kom det till och med fram förslag om en lagstiftning, varigenom gifta kvinnor skulle mista rätten till förvärvsarbete. Jag vet av egen erfarenhet att de gifta kvinnor som då hade förvärvsarbete ansågos som nära nog samhällsvådliga personer utan samhällsan-

da och samhällssolidaritet. Jag borde egentligen inte säga det, men ibland föreföll det nästan som om en del skulle ha velat att det skulle vara skottpengar på förvärvsarbetande gifta kvinnor.

Men, herr talman, tiderna förändras. I dag har samhället behov av den kvinnliga arbetskraften, och därför gör man allt för att stimulera även de gifta kvinnorna att gå ut i arbetslivet. Men de ord i utskottsutlåtandet, som jag nyss citerade, ge vid handen att de gifta kvinnorna vid en minskning i arbetstillgången skola vara de första som helt skola försvinna från arbetsmarknaden eller vilkas antal där åtminstone skall betydligt reduceras. Jag vill bestämt protestera mot ett dylikt tillvägagångssätt. Det kan inte vara rätt att de gifta kvinnorna skola stå till arbetsmarknadens förfogande i tider, då man behöver dem, för att kastas undan, så fort behovet av arbetskraft blir något mindre, och därigenom berövas en inkomst som många gånger kan vara nödvändig för familjens uppehälle.

Eftersom jag omöjligt kan gå med på en sådan tingens ordning, kommer jag att rösta med reservationen i vad det gäller avfattningen av början av utskottets yttrande.

De daghemsinstitutioner som herr Andrée talade om, tretimmarsbarntädgårdarna, är jag i förbigående sagt intresserad för, medan jag är mindre intresserad för heldagshemmen. Eftersom jag vet att det råder brist på kvalificerad arbetskraft för sådana hem, vill jag till sist säga, att jag även i fråga om inrättandet av förskoleseminarier kommer att rösta för reservationen, som går ut på att ett sådant skall inrättas även i Lund.

Herr ANDERSON, IWAR: Herr talman! Jag hörde tyvärr inte början av herr Elmgrens anförande, men av fortsättningen fick jag det intrycket, att herr Elmgren menade att statsutskottets tredje avdelning hade gått in för ett fullständigt avslag. Nu har han emellertid privat meddelat mig, att han hade börjat

Ang. bidrag till den halvöppna barnvården m. m.

sitt anförande med att uttrycka sin tacksamhet mot utskottet för dess välvilliga behandling av föreliggande ärende.

För min del anförde jag i avdelningen, att det finns så många ogifta mödrar och så många änkor med minderåriga barn, att någonting måste göras i den fråga vi nu behandla. Jag vill emellertid fästa de ärade kammarledamöternas uppmärksamhet på vad det är som skiljer utskottets och reservanternas ståndpunkter. Meningskiljaktigheten gäller endast seminariet i Lund. På alla övriga punkter äro vi ju fullkomligt eniga.

Jag skall därför inte sysselsätta mig med de stort upplagda anföranden som här ha hållits av herr Elmgren och fru Sjöström-Bengtsson, utan endast återföra debatten till vad den bör röra sig om, nämligen huruvida vi skola ha ett seminarium i Lund eller icke. För min del biträder jag avdelningens förslag på den grund, att jag har fått den uppfattningen att den konstaterade bristen på utbildad personal till väsentlig del kan avhjälpas om man utöver de redan befintliga seminarierna inrättar ett seminarium i Luleå och dessutom utbygger ett av de övriga till dubbelseminarium. Det tillkommer väl också en annan omständighet, som talar för bifall till utskottets förslag, nämligen att det torde bli ytterligt svårt att få byggnadstillstånd till nya daghem under de närmaste åren.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Efter det som herr Iwar Anderson har sagt sedan jag begärde ordet kan jag fatta mig mycket kort. Jag vill säga till fru Sjöström-Bengtsson att jag tror hon ser det som utskottet har skrivit på sidan 8 i utlåtandet alltför svart. Utskottet har erinrat om att det inte kan vara lämpligt att riksdagen, året innan kommittén kommer med sitt slutbetänkande, som riksdagen sedan skall ta ställning till, av arbetsmarknadspolitiska skäl bestämmer sig för att bygga ut den vårdform som det här gäller.

Vi kunna ju inte komma ifrån verkligheten. Bli det arbetslöshet så kastas vi ut från arbetsplatserna, män och kvinnor, och då blir det ju ingen efterfrågan på sådana daghem som det här är fråga om. Vare sig vi vilja det eller inte få vi stanna i våra hem på grund av att produktionslivet inte har behov av vår arbetskraft. Därför kan det väl vara klokt att fundera på den här frågan, till dess vi få *hela* problemet till bedömande.

Jag har under hand hört en hel del som ha sagt att utskottet har rätt men att de på grund av det som utskottet har skrivit på sidan 8 inte kunna gå med på utskottets utlåtande, även om utskottets mening är aldrig så riktig. Emellertid ligger det inte mera i utskottets yttrande än som jag nu har sagt.

Jag har begärt ordet också för att säga ett litet ord till utredningskommitténs ordförande och göra en vördsam hemställan om att kommittén, när den avlämnar sitt utlåtande och detta via en proposition kan komma på riksdagens bord, skall på något sätt åstadkommit en prognos över hur mycket arbetskraft vi över huvud taget ha möjlighet att utbilda för den ena och den andra vårdformen. Jag vill erinra om att vi ha brist på arbetskraft på många områden inom den slutna barnvården och att det också brister i fråga om utbildningen. Det blir en avvägningsfråga, och förhållandena böra bli klarlagda, så att man har en hållpunkt. Detta är utomordentligt viktigt. Man må tänka hur väl som helst om den halvöppna barnvården, men det kan finnas saker som äro angelägnare och som man får låta gå före i en situation där det råder brist på arbetskraft.

Ett annat önskemål som jag vill framföra till kommitténs ordförande är att det om möjligt göres en åtminstone partiell socialmedicinsk undersökning av det klientel det här gäller, så att man får en hållpunkt för att bedöma verkningarna av det dubbelarbete, som många kvinnor äro pressade att utföra, och kan draga slutsatser om konsekvensen av denna — jag vågar säga — omänskliga arbetsprestation.

Ang. bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

Det finns kanske andra önskemål också när det gäller utredningen. Ett av önskemålen är av rent ekonomisk natur: det skulle vara bra att få veta — och jag tar för givet att kommittén funderar på den saken — hur mycket det kan kosta att ställa barnhemmen i ordning och sedan vårda barnen där, alltså vad det kostar att frigöra en moders arbetskraft i hemmet för att hon skall kunna göra sin arbetsinsats i produktionen. För några år sedan gjordes en undersökning av den frågan i Västerås, och den visade då klart, att barnhemmen inte medförde någon ekonomisk vinst alls. Alldeles utan ekonomiska kalkyler kunna väl inte vare sig kommunerna eller riksdagen gå till ett slutgiltigt beslut.

Ja, detta är några synpunkter som jag på detta sätt har velat framföra till begrundan. Jag tror för övrigt att det finns så fullgoda skäl för utskottets ståndpunkt i denna fråga att kammaren bör kunna biträda utskottets uppfattning. Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med de ändringar i motiveringen, som förordats i den av herr Hesselbom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andrée* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med de ändringar i motiveringen, som förordats i den av herr Hesselbom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hesselbom* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 37.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av väckt motion om anslag till uppförande av nya kökslokaler m. m. vid alkoholistanstalten Asbrohemmet; och

nr 71, i anledning av väckt motion angående målsmanskapet för vårdhem för kroniskt sjuka m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1949/50 till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp jämte i ämnet väckta motioner.

I innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokol-

Ang. bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

let över kommunikationsärenden för den 3 januari 1949, föreslagit riksdagen att till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1949/50 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i proposition nr 78, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 25 februari 1949, föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa anläggningar för vattenförsörjning och avlopp under sjätte huvudtiteln för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eskilsson* och *Hjalmar Nilsson* (I: 83) och den andra inom andra kammaren av herr *Stattin* m. fl. (II: 97);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lars Andersson* m. fl. (I: 135) och den andra inom andra kammaren av herr *Boman* i Stafsund m. fl. (II: 168);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Emil Petersson* och *Sunne* (I: 136) och den andra inom andra kammaren av herr *Fröderberg* m. fl. (II: 169);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Grym* m. fl. (I: 84) och den andra inom andra kammaren av herr *Gavelin* m. fl. (II: 109);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Pålsson* (I: 246) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund* i Rådom m. fl. (II: 312).

I motionerna hade yrkats dels att det årliga bidragsanslaget skulle höjas till 10 miljoner kronor (I: 83 och II: 97, I: 135 och II: 168 samt I: 136 och II: 169), dels att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle erhålla bemyndigande att under budgetåret 1949/50 bevilja bidrag

med 10 miljoner kronor utöver för budgetåret anvisat anslag, att utbetalas först efter den 30 juni 1950 (I: 84 och II: 109 samt I: 136 och II: 169), dels ock att bidrag från det särskilda anslaget av 3 miljoner kronor icke skulle begränsas till vissa särskilda orter (I: 246 och II: 312).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen och propositionen nr 78 framställda förslag ävensom motionerna I: 83 och II: 97, I: 135 och II: 168 samt I: 136 och II: 169, sistnämnda motioner i vad de avsåge medelsanvisningen — till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1949/50 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 000 000 kronor;

b) att motionerna I: 84 och II: 109 samt I: 136 och II: 169, sistnämnda motioner i vad de icke behandlats under a), icke måtte av riksdagen bifallas;

c) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 246 och II: 312 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Utskottet delar den av arbetsmarknadsstyrelsen hävdade meningen att de medel, som enligt propositionen nr 78 avses för utbetalande av bidrag till anläggningar å i första hand järnbruksorter, icke böra anvisas såsom ett särskilt anslag. Utskottet är icke heller fullt övertygat om nödvändigheten av att hålla dessa medel — 3 miljoner kronor — strängt åtskilda från övriga för bidragsverksamheten avsedda medel. Motivet för den föreslagna ökningen av medelsanvisningen är emellertid att underlätta bostadsproblemets lösning på sådana orter, å vilka svårigheter att rekrytera för exportproduktionens höjande erforderlig arbetskraft föreligger. Det synes därför riktigt att dessa synpunkter så till vida beaktas vid beviljande av bi-

Ang. bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

drag enligt gällande bidragsbestämmelser, att bidrag må kunna inom en totalram av 3 miljoner kronor beviljas företag, vilka annars med hänsyn till begränsningen av bidragsmedel eller byggnadstillstånd icke skulle kommit i fråga för bidrag. Utskottet delar departementschefens uppfattning att beviljande av dylika bidrag bör ske i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen. Vid de överväganden som här erfordras förutsätter utskottet att en noggrann prövning föregår avgörandena och att bidrag med 'förtursrätt' icke beviljas med mindre anläggningsföretaget bedömes erforderligt för uppnående av det uppställda syftet. Beträffande i motionerna I: 246 och II: 312 framställt yrkande må framhållas, att den ståndpunkt utskottet intagit innebär att, därest bidragen till i det föregående angivna särskilda anläggningsföretag icke komma att uppgå till 3 miljoner kronor, återstoden må kunna utnyttjas för andra anläggningsföretag.»

Herr OLSSON: Herr talman! Då utskottet har gjort en ändring i den kungl. propositionen och denna ändring måhända kan tolkas så, att delade meningar råda om innebörden, kan jag inte underlåta att säga några ord i anslutning till det föreliggande utskottsforlaget.

Utskottet förklarar sig dela den av arbetsmarknadsstyrelsen hävdade meningen, att de tre miljoner kronor, som Kungl. Maj:t har föreslagit såsom statsbidrag till ordnande av vatten- och avloppsfrågorna på järnbruksorterna, inte skola skiljas från bidragsverksamheten i övrigt, utan slås samman med det ordinarie anslaget. Jag kan mycket väl förstå den uppfattningen med utgångspunkt från att anslaget över huvud taget är otillräckligt för det här ändamålet och att det därför föreligger ett stort behov av att öka möjligheterna att klara vatten- och avloppsfrågorna på många orter i landet. Jag kan också förstå arbetsmarknadsstyrelsens inställning, ty för styrelsen är ju detta en fråga som inte berör någon viss industri fram-

för andra industrier eller näringsgrenar. För många kan det te sig rimligast, att de olika orterna få statsbidrag i den mån de ur även andra synpunkter än dem, som järnbruksutredningen har hävdad, finnas vara berättigade till.

Jag vill emellertid starkt understryka, att Kungl. Maj:t, när järnbruksutredningen tillsattes, utgick från att järnbruksindustrien hade en sådan betydelse ur produktions- och även ur export-synpunkt, att det var nödvändigt att göra en särskild utredning om vilka åtgärder, som kunde behöva vidtagas för att klara järnbrukens arbeidskraftsförsörjning. Järnbruksutredningen har under den tid den har arbetat försökt att på bästa sätt skaffa sig en uppfattning dels om läget i arbetskraftshänsende på järnbruksorterna och dels om vilka åtgärder som kunna tänkas inom rimlig tid leda till en förbättring av arbetskraftsrekryteringen där. Därvid har utredningen kommit till uppfattningen, att bostadsfrågans ordnande på de flesta järnbruksorter är den viktigaste förutsättningen för att man skall komma fram till vad Kungl. Maj:t har eftersträvat, att få en någorlunda god arbetskraftsförsörjning vid järnbruken.

Bostadsfrågans ordnande på järnbruksorterna sammanhänger emellertid, enligt vad utredningen har förvisat sig om, i mycket stor utsträckning med möjligheterna att klara vatten- och avloppsfrågorna. För vissa järnbruks vidkommande är läget faktiskt det, att järnbruket och järnbruksortens vara eller inte vara beror på huruvida man kan lösa dessa frågor eller inte. Då har man att göra sig den frågan: Finns det någon anledning att vidtaga särskilda åtgärder för att klara vatten- och avloppsfrågan på järnbruksorterna och därigenom också i möjligaste mån klara arbetskraftsförsörjningen där, eller böra järnbruksorterna ställas på samma nivå som övriga orter och alltså vänta tills deras s. k. tur kommer? Järnbruksutredningen har för sin del ansett att ett försteg bör ges åt järnbruksorterna, och Kungl. Maj:t har delat den uppfattningen. I ett par motioner har man fram-

Ang. garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning.

fört en annan åsikt. I motionen nr 246 i första kammaren heter det: »Jag vill dock icke motsätta mig att ett särskilt anslag utgår, men jag är av den uppfattningen att anslaget i fråga bör få disponeras för vatten- och avlopps företag på alla orter oavsett karaktären hos dessa platser och sålunda icke bindas till vissa slag av orter.» I den mån statsutskottets utlåtande skulle kunna tolkas som någon eftergift för den tanken, vill jag säga, att den framstöt, som järnbruksutredningen har gjort, skulle bli fullständigt förfelad om man resonerade så, ty så stort som behovet av statsstöd i det här hänseendet är på alla möjliga håll är det inte troligt att järnbruksorterna skulle komma i något nämnvärt bättre läge, om det inte bleve någon bedömning med hänsyn till järnbruksindustriens betydelse.

Jag vill fästa uppmärksamheten på en sak som särskilt talar för att järnbruksorterna böra få en förmånsställning i jämförelse med många andra orter. Järnbruksindustrien är inte som många andra industrier förlagd till orter med ett differentierat näringsliv, där det finns industrier och näringsgrenar av olika slag och där det finns en samhällsbildning som har det mesta som behövs av olika slags anordningar, såsom skolor, sjukhus, hotell, restauranger, konditorier, nöjeslokaler och mycket annat. Järnbruksindustrien ligger på orter med ett odifferentierat näringsliv; i många fall är det helt enkelt järnbruket som bildar orten, d. v. s. järnbruket och orten äro ett. I ett sådant samhälle har man inte kunnat skaffa sig alla fördelar i olika hänseenden, som andra industriorter ha. Man saknar i många fall tillgång till det mesta av det som numera anses behövt för människornas trevnad vid sidan av arbetet och bostaden, t. ex. matserveringar, badhus, tvättinrättningar, idrottsplatser, samlingslokaler o. s. v. Vi ha inom järnbruksutredningen resonerat så, att en ort, som saknar så mycket av det som övriga tätorter i landet ha tillgång till, måste få särskilda svårigheter, när det gäller att draga till sig arbetskraft, och kanske

inte minst när det gäller att behålla denna arbetskraft.

Eftersom man nu är i ett sådant ekonomiskt läge, att man inte kan förse järnbruksorterna med allt i den vägen, som de sakna, bör man åtminstone försöka att ordna deras bostadsfråga på något så när tillfredsställande sätt. Utifrån detta resonemang ha vi kommit fram till uppfattningen, att järnbruksorterna böra ha prioritet, när det gäller lösandet av vatten- och avloppsfrågorna, ty klarar man inte dessa frågor, kan man i många fall över huvud taget inte klara bostadsförsörjningen. Den moderna bostadspolitiken räknar för övrigt med att tätortsbebyggelse inte skall tillåtas och statligt stöd inte komma till användning i andra fall än där man kan lösa vatten- och avloppsfrågan.

Jag har velat framhålla detta, för att motverka en eventuell tolkning av ordalagen i statsutskottets utlåtande, som skulle vara oförmånlig för de av utredningen och Kungl. Maj:t hävdade synpunkterna.

För min del gillar jag visserligen inte en del försiktiga formuleringar i statsutskottets utlåtande, men jag vill dock tolka utskottets utlåtande så, att statsutskottet delar Kungl. Maj:ts mening, att det extra anslaget för vatten och avlopp i första hand skall komma järnbruksorterna och andra jämförliga orter med exportindustri till godo, och först i andra hand, d. v. s. om inte allt behövs för detta ändamål, tagas i anspråk även för övriga orter.

I detta anförande instämde herr *Damström*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning.

Ang. garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 88 framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att — på i huvudsak de villkor, som angivits i ett mellan riksdagsmannen J. E. G. Fast i egenskap av utredningsman å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar, å ena, samt Västernorrlands läns landstings förvaltningsutskott, å andra sidan, träffat, den 14 februari och den 28 mars 1947 dagtecknat preliminärt avtal i ämnet — godkänna avtal med landstinget rörande vård av vissa patienter å garnisonssjukhuset och länslasarettet i Sollefteå.

Reservation hade anmälts av herr *Lundgren*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter torde finna, har jag till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation, och jag anhåller, herr talman, att med några ord få motivera min inställning.

För att utnyttja vissa militära sjukhus, vilka genom övergången från 1914 till 1925 års härordning blivit för stora för den militära sjukvården, och för att höja den militära sjukvårdens kvalitet tog dåvarande generalfältläkaren Bauer initiativ till samarbete mellan militär och civil sjukvård. En form för detta samarbete var att man upplät vissa militära sjukhus för vård av civila sjuka. Sålunda anordnade man militärsjukhusen i Eksjö och Sollefteå såsom medicinska avdelningar, under det att lasaretten i dessa städer blevo kirurgiska avdelningar, och garnisonssjukhuset i Linköping blev en öronavdelning, i viss mån i anslutning till landstingets centrallasarett i Linköping.

Detta samarbete mellan militär och civil sjukvård har av många olika skäl numera i stort sett avvecklats med undantag för några platser, bland andra Boden, vars garnisonssjukhus är ett centralsjukhus för Norrbottens län, och på sätt och vis sjukhuset i Karlskrona, där

man har ett visst samarbete mellan militär och civil sjukvård i andra former.

Enligt sjukhuslagen av år 1928 har landsting, så ock stad som ej deltagar i landsting, skyldighet att för dem, som ha sin vistelseort eller hemort inom landstingsområdet eller staden, ombesörja anstaltsvård för sjukdom, skada och kroppsfel, i den mån icke annan drager försorg om sådan vård. För denna vård utgår en av landstinget fastställd ersättning, lägre för dem som äro skrivna inom länet och något högre för dem som äro skrivna utom länet. Denna avgift utgår även för dem som samtidigt äro militärer. Enligt det föreliggande avtalets tredje paragraf skall kronan för vård och underhåll av militära patienter per vård dag betala ersättning motsvarande landstingets kostnad för vården vid lasarettet under näst föregående år. Utöver det dagbelopp, som kronan således har att erlägga, skall kronan dessutom för varje vård dag utgiva ett belopp av 3 kronor såsom bidrag till landstingets kostnader för byggnader och inventarier.

Såvitt jag förstår, är detta avtal onödigt, ty landstinget är under alla förhållanden skyldigt att mottaga militära patienter och vårda dem emot fastställd avgift. Det blir också en onödig kostnad för kronan. Den torde belöpa sig till omkring 20 kronor för patient och dag, varemot den fastställda legosängsavgiften kanske uppgår till 2 kronor för patient från länet och 7 kronor för patient från annat län. Andra landsting kunna med samma rätt begära att få ersättning för militära patienter, som vårdas på landstingets anstalter, enligt självkostnadsprincipen. Det gäller de flesta landsting, t. ex. landstingen i Örebro, Gävleborgs och Kronobergs län.

Nu har emellertid riksdagen redan godtagit den princip, varpå avtalsförslaget vilar. Riksdagen godkände nämligen för några år sedan ett liknande förslag till avtal med Östergötlands läns landsting. Därför kan det inte falla mig in att nu framställa något avslagsyrkande, men jag har velat påpeka denna sak, som jag finner ur kronans syn-

Ang. garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning.

punkt något egendomlig. Om staten av olika skäl skall betala ersättning till landstingen, böra utgifterna i varje fall inte få belasta fjärde huvudtiteln.

Jag har, herr talman, icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Herr Lundgren framställde inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men i sitt yttrande var han dock ganska kritisk gentemot det föreliggande avtalsförslaget.

Avtalet är byggt på samma princip som avtal, vilka tidigare ha träffats mellan kronan och olika landsting, med vilka samarbete sålunda inletts. Jag kan inte inse annat än att en sådan samordning av den militära och den civila sjukvården, som avtalet innebär, bör vara till ekonomisk fördel för såväl landstinget som staten.

Enligt avtalet skola värnpliktiga och vid försvarsväsendet fast anställt manskap, som äga rätt till fri sjukhusvård helt på kronans bekostnad — de kallas här militärpatienter — mot viss ersättning från kronans sida mottagas för vård å lasarettet i Sollefteå. På sådana garnisonsorter, där inte sådant samarbete äger rum med landstinget, vårdas de sjuka å garnisonssjukhus. Värnpliktiga äro emellertid i regeln inte inkallade under hela året, och därför kan det inte bli lika jämn beläggning på ett sådant sjukhus som på ett civilt sjukhus. Ur ekonomisk synpunkt bör det därför för det allmänna vara förmånligt att de sjuka vårdas på landstingets sjukhus. Inom åtskilliga landstingsområden ha liknande avtal tidigare ingåtts. Sålunda har Blekinge läns landsting träffat ett sådant avtal med staten för några år sedan.

Vederbörande landsting ha ansett, att de inte skola bekosta den sjukvård, som det åligger staten att ombesörja. Därför kan jag inte betrakta detta avtal på samma sätt som herr Lundgren gjorde. Man kan inte begära att de landsting, som samarbeta med staten, skola bestrida

kostnader för militärpatienterna, som eljest, där ett samarbete inte äger rum, få betalas av kronan. Det resultat man slutligen har kommit till är att staten skall betala landstingets självkostnad, nämligen dels beräknad kostnad per vård dag och dels en viss andel av kostnaden för lokaler och övriga anläggningar. Sistnämnda kostnad är, såsom herr Lundgren sade, beräknad till 3 kronor per dag och patient. Jag vill inte yttra mig om den kostnaden. Den är avvägd mellan parterna och godkänd av dem. Rent principiellt kan jag inte finna något oriktigt i det här preliminärt överenskomna avtalet, och jag kan inte förstå att herr Lundgren vänder sig mot den fördel, som enligt hans mening landstinget skulle få genom en alltför stor ersättning för vårdkostnaden.

Den samordning av den civila och den militära sjukvården, som kommer till stånd, är säkerligen till fördel ur medicinsk synpunkt. Det erkännes även på militärt håll, att den militära sjukvården på mindre garnisonsorter inte har varit så bra ordnad, som den blir genom samarbete med landstingen. Under sådana omständigheter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSSTRÖM: Herr talman! Jag ber först att få instämma i vad herr förste vice talmannen anförde. Jag är mycket förvånad över att anmärkningarna mot avtalsförslaget kommo från herr Lundgren. Det väsentliga för honom tycks vara, att man inte borde belasta fjärde huvudtiteln — alltså statsverket — med kostnaderna för militärsjukvården. Valet står här endast mellan staten, via fjärde huvudtiteln, och ett förut hårt skattetyngt landsting. Statens utredningsman har framlagt ett förslag, som accepterats såväl av staten som av landstinget. Jag tror att förslaget innebär en förnuftig organisation, som är till fördel för såväl staten som landstinget, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

Herr LUNDGREN: När det gäller militära patienter, som fordra sjukhusvård, måste de vårdas på de vanliga civila lasaretten. Det gäller både i Västernorrlands län och på andra håll. Men i Västernorrlands län kosta sådana patienter staten 20 kronor om dagen, under det att kronan t. ex. i Västerbottens län får betala 2 kronor om dagen, om den sjuke tillhör länet, och 7 kronor, om han är skriven utom länet. Jag finner detta inkonsekvent, och det är det jag har vänt mig emot. Andra landsting kunna med samma rätt göra gällande, att de skola ha ersättning enligt självkostnadsprincipen, och det kan bli ganska dyrt för kronan, om alla landsting skola få samma förmåner som Västernorrlands län har fått.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommitéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till byggnadsforskning och standardiseringsverksamhet;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från betalningsskyldighet till kronan;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till Flygtekniska försöksanstalten: Projekterings- och konstruktionskostnader;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka; samt

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till anskaffning av matematikmaskinutrustning m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 55, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 18 februari 1949, för riksdagen framlagt förslag rörande anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken.

Vidare hade Kungl. Maj:t i innevarande års statsverksproposition under åttonde huvudtiteln, punkten 171, föreslagit riksdagen att till Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 320 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon* (I: 240) och den andra inom andra kammaren av herr *von Friesen* (II: 308);

dels en inom första kammaren av herr *Ohlon* väckt motion (I: 40);

dels ock en inom första kammaren av herr *Arrhén* väckt motion (I: 91).

Det föreliggande utlåtandet omfattade tre särskilda avdelningar, nämligen I. Organisationsfrågor, II. Avlöningsgruppering för rektorerna vid vissa läroanstalter och III. Anslagsberäkningar. I avdelning I hade utskottet avfattat sin hemställan i två punkter, betecknade med I och II. Avdelningen III innehöll två särskilda, med 1 och 2 betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande avdelningsvis och punktvis.

*Avdelningen I.**Punkten I.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

Punkten II.

I de likalydande motionerna I: 240, av herr *Ohlon*, och II: 308, av herr *von Friesen*, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att från och med budgetåret 1949/50 bevilja anslag för en statens aftonskola vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg samt att på grund härav förslagsanslaget till avlöningar vid de allmänna läroverken för budgetåret 1949/50 måtte, utöver vad Kungl. Maj:t i proposition nr 55 till årets riksdag föreslagit, höjas med 16 500 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 240 och II: 308, i vad de avsåge inrättande av en statens aftonskola vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg, icke måtte av riksdagen bifallas.

Enligt en vid avdelningen I och avdelningen III punkten 1 avgiven reservation hade herr *Ohlon*, fru *Svenson* samt herrar *Staxäng*, *Kollberg* och *Widén* ansett, utom annat, att utskottet bort i förevarande punkt hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 240 och II: 308, såvitt nu vore i fråga, besluta, att vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg skulle från och med budgetåret 1949/50 successivt inrättas en linje med aftonundervisning, benämnd statens aftonskola för real- och studentexamen i Göteborg, organiserad med fyraårig realskola och fyraårigt latin- och realgymnasium.

Herr **OHLON**: Herr talman! För något över ett år sedan inlämnade Göteborgs stadsfullmäktige till Kungl. Maj:t en framställning om att det vid ett av läroverken i Göteborg måtte inrättas en statens aftonskola i stil med den som förekommer vid Kungsholms läroverk i Stockholm. Framställningen har tillstyrkts av skolöverstyrelsen, som har begärt att undervisningen skulle komma till stånd från och med höstterminen 1949. Överraskande nog har Kungl. Maj:t inte tagit upp framställningen i förevarande proposition.

Den som inte är inne i förhållandena skulle kunna ställa sig den frågan, om det är lämpligt att utvidga undervisningen på ett område nu, när det råder stor brist på lokaler och lärarkrafter. Mot den invändningen kan man anföra, att lokalerna redan finnas — de användas nu på förmiddagarna och skulle komma att utnyttjas för aftonundervisningen på eftermiddagarna — och även lärarna finnas. Undervisningen skulle nämligen bestridas av timlärare vid det läroverk, dit undervisningen skulle förläggas. Timlärarna äro de i lönehänseende billigaste lärarna, och statens kostnad för aftonskolan skulle under det första verksamhetsåret komma att uppgå till endast 16 500 kronor. Om tre år, d. v. s. under det fjärde verksamhetsåret, skulle kostnaden för statsverket komma att belöpa sig till cirka 83 000 kronor.

Det är en socialt mycket angelägen åtgärd, som Göteborgs stadsfullmäktige och skolöverstyrelsen ha hemställt om. I Göteborg finns det inga möjligheter för i förvärvslivet arbetande ungdom att vid sidan av sitt arbete få en vidare utbildning för realexamen eller studentexamen. I Stockholm existerar den möjligheten, såsom jag nyss nämnde, i statens regi vid Kungsholms läroverk, och däröver finns det två privata anstalter med gammal erfarenhet på detta område. Någon motsvarighet härtill finns inte i Göteborg.

Stadskollegiet i Göteborg, som hade i uppdrag att bereda ärendet, gjorde även en undersökning om intresset bland ungdomen i Göteborg för den ifrågasatta undervisningen, och det visade sig att trots att man givetvis inte kunde nå mer än ett litet fåtal av dem som kunde tänkas vara intresserade av saken, var det dock ett så stort antal, som förklarade sig villiga att delta i undervisningen, att man kan utgå från att klasserna skulle bli väl besatta.

Utskottet har skrivit mycket välvilligt i ärendet, och man kan läsa mellan raderna, att utskottet helst skulle ha sett, att Kungl. Maj:t hade accepterat förslaget. Men med hänsyn till det statsfinansiella läget har utskottet accepterat

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

Kungl. Maj:ts ståndpunkt, att frågan bör få vila tills vidare. Frågan är inte avskrivnen i ecklesiastikdepartementet; den ligger där i förbidan på ytterligare behandling.

Såsom representant för Göteborgs stad kan jag inte vara tillfreds med utskottets ställningstagande, och jag måste därför, herr talman, yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen i ärendet.

I herr Ohlons yttrande instämde herrar *Henry Johansson*, *Carl Eric Ericsson* och *Lindström* samt fru *Sjöström-Bengtsson*.

Herr **LARSSON, SVEN**: Jag vill, herr talman, till en början bara säga att den här gången har det inte varit av statsfinansiella skäl, som utskottet har ställt sig avvisande till framställningen från Göteborgs stadsfullmäktige. Utskottet konstaterar, att den försöksundervisning, som pågått vid Kungsholms läroverk i Stockholm, har slagit mycket väl ut. Jag tror att herr Ohlon uttryckte det så, att utskottet helst hade sett att framställningen hade kunnat tillmötesgå. Vi ha inte nämnt ett ord om det statsfinansiella läget i detta fall. Orsaken till att utskottet har ställt sig avvisande är endast den, att den framställning, som Göteborgs stadsfullmäktige har gjort, fortfarande ligger under behandling hos Kungl. Maj:t. Under sådana förhållanden anser statsutskottet det inte vara riktigt att nu föregripa Kungl. Maj:ts beslut i ärendet. Jag tror att det är en riktig inställning, och jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Ohlon m. fl. vid avdelningen I och avdelningen III punkten 1 avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upp-

repades, vara med övervägande ja besvarad.

Avdelningen II.

Utskottets hemställan bifölls.

*Avdelningen III.**Punkten 1.*

På sätt förut anförts hade i de likalydande motionerna I:240, av herr *Ohlon*, och II:308, av herr *von Friesen*, hemställts, utom annat, att förslagsanslaget till avlöningar vid de allmänna läroverken för budgetåret 1949/50 måtte utöver vad Kungl. Maj:t i proposition nr 55 till årets riksdag föreslagit, höjas med 16 500 kronor.

I motionen I:40, av herr *Ohlon*, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att energiska åtgärder måtte vidtagas i motionens syfte för att effektivisera tillströmningen till läroverkslärarbanan samt att de nya ordinarie tjänster, som måste inrättas vid läroverken, måtte få karaktären av gymnasieadjunktstjänster i lönegrad Ca 29.

I motionen I:91, av herr *Arrhén*, hade hemställts, att riksdagen måtte dels skyndsamt upptaga i motionen behandlade problem om lärarbristen vid våra högre skolor till övervägande och vidtagande av verksamma åtgärder, dels ock, under i motionen angiven förutsättning, anvisa till

1. Förstärkning av det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring kronor 160 000
2. Ökad ersättning för övertimmar vid föreslagen uppflyttning i löneklass » 150 000
3. Pensionerade lärares Löneförmåner i samband med uppflyttning i löneklass » 50 000

eller tillhopa kronor 360 000.

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 40, i vad den avsåge inrättande av gymnasieadjunktstjänster, samt motionen I: 91 ävensom motionerna I: 240 och II: 308, sistnämnda tre motioner i vad de avsåge förevarande anslag,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1949/50, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, vilka föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 18 februari 1949 anförst;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av fastställd personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1949/50, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk skulle tillsättas, besluta, huruvida befattningen skulle kungöras ledig såsom adjunktstjänst eller ämneslärarinnebefattning;

c) godkänna under punkten införd avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om de avvikelser från personalförteckningen och de överskridanden av maximerade poster i avlöningsstaten, som föranleddes av ombildningen av kommunala mellanskolor till samrealskolor;

e) till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1949/50 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 59 105 000 kronor;

II. att motionen I: 40, i vad den icke behandlats under I, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt den av herr Ohlon m. fl. vid avdelningen I och avdelningen III punkten 1 avgivna reservationen hade reservanterna ansett, utom annat, att utskottet bort i nu förevarande punkt under I hemställa, att riksdagen måtte, i anled-

ning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 40, i vad den avsåge inrättande av gymnasieadjunktstjänster, och motionen I: 91 ävensom med bifall till motionerna I: 240 och II: 308, sistnämnda tre motioner i vad de avsåge förevarande anslag,

a) bemyndiga — — — 1949 anförst;

b) bemyndiga — — — eller ämneslärarinnebefattning;

c) godkänna — — — budgetåret 1949/50;

d) bemyndiga — — — till samrealskolor;

e) till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1949/50 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 59 121 500 kronor.

Därjämte hade vid avdelningen III punkten 1 reservation anmälts av herr Ohlon, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **OHLON**: Herr talman! Jag har väckt en motion angående den allt mera akuta lärarbristen vid våra högre skolor, och må det därför vara mig tillåtet att med ett par ord beröra frågan.

Bara för några år sedan rådde det överproduktion på akademiskt utbildade lärare, och i början av 1930-talet var det svår arbetslöshet bland de yngre lärarna, inte bara bland klassikerna utan även bland naturvetenskaparna. På klassiker är tillgången fortfarande tillräcklig, men om de fåtaliga nya naturvetenskapare, som nu dyka upp vid läroverken, har det sagts, att de äro värda sin vikt i guld. Hur paradoxalt det än kan låta skulle man kunna säga, att lärararbetslösheten under 1930-talet utgör en av orsakerna till lärarbristen i dag, och härvidlag har statsmakternas, jag må säga hänsynslöshet spelat en stor roll. År 1933, då det fanns ett mycket stort överskott av naturvetare, som stodo i kö för att få arbete vid läroverken, genomfördes utan någon som helst övergångstid en gymnasiereform, tilltyd i ecklesiastikdepartementet, som på en gång omöjliggjorde för alla nyexaminerade naturvetare att få plats och därutöver hotade

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

ett 60-tal äldre extralärare inom ämnesgruppen med arbetslöshet. Samtidigt fingo humanisterna en tillfällig chans — tillfällig, ty reformen, som skulle gynna latinlinjen, visade sig i stället medföra en avfolkning av denna linje och en utvidgning av reallinjen. Detta var inte förutsett av statsmakterna, men inom lärarkretsar hade man nog klart för sig, att utvecklingen skulle gå i den riktningen. Samtidigt expanderade emellertid hela läroverksväsendet med resultat, att de övertaliga magistrarna fullständigt absorberades inom en tioårsperiod. Behandlingen av 1930-talets naturvetare glömdes emellertid inte så lätt. Lärarbanan hade kommit i vanrykte, och de naturvetenskapligt inriktade studenterna valde i stor utsträckning annan bana än lärarbanan. Staten har visat en anmärkningsvärd brist på framsynthet och förmåga att planera på detta område.

På 1930-talet tillsattes en tvåmannaberedning, den berömda Wicksell-Jernemanska utredningen, som fick i uppdrag att utreda sambandet mellan tillgången och efterfrågan på intellektuell arbetskraft. Utredningen, som närmast hade karaktären av en vetenskaplig-statistisk undersökning, framlade också en del konkreta förslag, och det viktigaste bland dem gällde en effektiv universitetsstatistik, kompletterad med ett prognosinstitut för klarläggande av utsikterna på olika levnadsbanor och alltså till vägledning för studenterna vid deras val av yrke. En dylik statistik och ett dylikt prognosinstitut skulle inte ha kostat staten mycket pengar, men förslagen ha det oaktat inte realiserats. För studenterna skulle de föreslagna åtgärderna ha varit till ovärderlig nytta, för att nu inte tala om nyttan för hela samhället, som hade fått ett medel i sin hand att reglera tillströmningen till olika levnadsbanor. Samhället hade också fått ett instrument för att med ledning av tillgången på intellektuell arbetskraft reglera reformtakten inom olika verksamhetsområden.

Nu går det hela på lösa boliner, utan något system och på ett sätt som utgör

motsatsen till vad man skulle kunna kalla planhushållning. Skulle man ge något namn för den rådande arbetskraftsfördelningen på detta område, skulle det vara »misshushållning». Under denna misshushållningsperiod ha läroverken kommit i klämma.

I den motion, som jag inlämnade vid riksdagens början, gjorde jag gällande, att tillströmningen i dag av filosofie magistrar långtifrån är tillräcklig för att ens upprätthålla nuvarande läroverksorganisation och räcker långt mindre till för en utvidgning av densamma. Läget för dagen är egentligen sådant, att man snarare borde slå igen vissa befintliga läroverk än upprätta nya. Jag har nämligen, herr talman, den hädiska uppfattningen, att ingen skola alls är bättre än en dålig skola, där lärarkrafterna inte hålla måttet. I motionen nämnades, att för närvarande finns det en brist inom den fåtaliga läroverkslärarkåren på inte mindre än 264 personer, varav 158 inom ämnesgruppen matematik, fysik och kemi och 47 inom ämnesgruppen geografi och biologi. I förhållande till den kår, som det här är fråga om, utgör detta avsevärda siffror. Det gäller då närmast icke-ordinarie tjänster.

I allt större utsträckning får undervisningen bedrivas med personer, som sakna varje som helst både facklig och pedagogisk utbildning. Redan nu finns det mindre realskolor, vid vilka de oexaminerade lärarnas antal är större än de utbildade lärarnas. Man blir ganska fundersam när man får höra, att en jur. kand. sättes att undervisa i ämnena geografi och matematik. Än mer fundersam blir man då man hör, att en teol. kand. förutom i kristendom har att undervisa i för hans examen så främmande ämnen som matematik, fysik, kemi och geografi. För att nu inte tala om att en person som saknar varje som helst akademisk utbildning vid ett av våra större läroverk har satts att undervisa i kristendom, modersmålet, engelska, historia, geografi och matematik. Vi ha kommit i det läget, att rektorerna tydligen som lärare ta emot nästan vem som helst

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

bara de få en person sittande i katedern.

Men inte heller de ordinarie tjänsterna börja kunna besättas. I främsta rummet gäller detta, såsom framhålles i motionen, lektorsbefattningarna. Det finns lektorsbefattningar som tillkommo i anledning av 1927 års läroverksreform men som ännu inte ha kunnat besättas med kompetenta innehavare. Helt nyligen har ansökningstiden utgått för 24 lektorat i matematik, fysik och kemi. Till dessa 24 tjänster ha anmält sig sammanlagt tre formellt kompetenta sökande, vartill kommer tre sökande som beviljats dispens. De övriga 18 tjänsterna sakna kompetenta sökande. Flertalet av dessa 24 lektorat torde få stå obesatta en längre tid framåt, om de ens någonsin kunna besättas.

Hittills har man kunnat rädda sig därigenom att det har funnits tillgång till kvalificerade adjunkter, som ha fått träda i lektorernas ställe och övertaga deras undervisning. Men inom ämnesgruppen matematik, fysik och kemi är läget i fråga om tillgången på adjunkter minst lika oroväckande som beträffande lektorstjänsterna, eftersom det i allt större utsträckning inträffar att ingen sökande anmäler sig till lediga tjänster. Sålunda har till 15 i ämnesgruppen matematik, fysik och kemi nyligen ledigförklarade befattningar ingen enda sökande anmält sig. Motsvarande gäller inom seminarieväsendet, vilket ju starkt har svällt ut under den sista tiden. Det har visat sig att ett stort antal seminarielektorstjänster som ledigförklarats inte ha fått någon sökande.

Svenska folket — ja, inte ens alltid höga vederbörande — tycks inte ha klart för sig, hur allvarligt läget verkligen är.

Nyligen gjordes det i ett officiellt tal gällande, att läget skulle ha ljusnat på senaste tiden. Ljusningen skulle bestå däri, att abiturienterna numera i större utsträckning förklara sig vid avgången från läroverken vilja välja lärarbanan. Det har också sagts att tillströmningen till de filosofiska fakulteterna har ökat.

Abiturienternas uppgifter om tilläm-

nad levnadsbana får man nog ta med en nypa salt. Därtill torde böra framhållas, att den ökade villigheten bland abiturienterna att välja lärarbanan främst gäller folkskollärarbanan. Men här är det fråga om de skolor som bygga ovanpå den sexåriga folkskolan. Även om man kan spåra en ökad befolkning av de filosofiska fakulteterna är det för den skull inte sagt, att lärarrekruteringen är säkrad. Man måste även se till hurudan rekryteringen av studentkadern vid universiteten är.

Universitetsberedningen har nyligen fått färdig en stor statistisk undersökning rörande det nuvarande studentbeståndet vid universiteten. Denna undersökning omfattar mångahanda förhållanden. Bland annat har undersökts sambandet mellan medelbetygen i studentexamen och frekvensen för dem som avlägga akademisk examen. Man har därvid funnit att blott 34 procent av dem som ha betyg mellan B och B + i studentexamen komma fram till akademisk examen. Frekvensen för avlagd akademisk examen stiger sedan lineärt med betygssummans stegring i studentbetyget till dess att man kommer upp till studenter med AB eller däröver, av vilka över 90 procent ta examen.

En motsvarande undersökning, som har gjorts för fackhögskolorna, visar helt andra förhållanden. Där framgår det att föga beroende av studentbetygen komma 90 procent, således praktiskt taget nästan alla, fram till examen. Varpå beror detta? Jo, vid universiteten tillämpas s. k. fria studier, och där sorteras de mindre studielämpade ut, under det att man vid fackhögskolorna har mera skolmässiga studier, varigenom man leder eleverna fram till målet.

Beträffande speciellt naturvetarna vid universiteten gäller, att av dem som i studentexamen inte kommit upp till betyget Ba är det bara 43 procent som ta akademisk examen. Av dem som ha mellan Ba och AB i studentexamensbetyget avlägga 61 procent examen, och av dem som ha över AB ta 86 procent akademisk examen.

Den s. k. studentsociala utredningen

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

har nyligen publicerat en undersökning som visar sammansättningen av elevmaterialet vid våra universitet för närvarande. Av denna undersökning kan med utgångspunkt från vad som nyss sagts konstateras, att bland naturvetarna i Uppsala, som jämsides med juristerna vid detta universitet ha de lägsta betygen, blir det inte fullt 50 procent som komma att kunna avlägga examen. I Lund kommer man inte ens upp till juristernas studentexamensnivå; där måste man räkna med att blott 43 procent ta examen. I Stockholm är läget något bättre. Där komma kanske omkring 46 procent att nå målet.

Att söka förutspå den framtida lärartillgången endast med ledning av antalet vid de filosofiska fakulteterna inskrivna studerande men utan hänsyn till studenternas betyg är alltså fullständigt meningslöst. Man torde för närvarande inte kunna räkna med att mer än ca högst 35 procent av de vid universiteten nu inskrivna naturvetarna komma läroverkslärarbanan till godo, eftersom endast 70 procent av dem som ta examen gå till lärarbanan och 30 procent välja andra levnadsbanor.

Efter 1905 års läroverksreform utvidgades läroverksväsendet särskilt på den naturvetenskapliga linjen. Det blev en mycket stor kader nytillsatta lärare åren närmast efter 1905. Dessa lärare hålla nu på att pensioneras. Vi måste därför för den närmaste femårsperioden räkna med en extra stor avgång. Det totala ersättningsbehovet torde komma att uppgå till omkring 3 000 lärare, under det att tillgången för samma period endast torde bli 1 000 lärare. Det hotar således att bli katastrof.

Olika förslag ha framkommit för hur man skulle kunna rädda situationen. Det har föreslagits öka timplärlöner för de lärare som vilja åtaga sig arbete utöver den ordinarie undervisningstiden. Vidare har det yrkats att pensionsåldern skall höjas. Det första yrkandet, höjda timplärlöner, har i väsentlig mån tillgodosetts redan i och med innevarande läsårs ingång. Det andra uppslaget, d. v. s. att i större utsträckning utnyttja

pensionerade lärare, torde innebära högst begränsade möjligheter att lätta läget. Dessa förslag äro ingenting annat än palliativ. Vi måste helt enkelt försöka att skapa en sådan ordning, att läroverkslärarbanan i framtiden blir konkurrensduglig gentemot andra yrken.

Jag tillåter mig att anföra ett exempel för att visa, hurudant läget nu är. En extra adjunkt är placerad i lönegrad 21. Det gäller inte bara lärarbefattningar vid de rent teoretiska skolorna utan även de tekniska gymnasierna. En extra adjunkt vid tekniskt gymnasium är antingen fil. mag. eller civilingenjör. Denne befattningshavare, som alltså är placerad i lönegrad 21, kan i tidningarna läsa att staten ledigförklarar extra ingenjörstjänster, för vilka det krävs teknisk gymnasieutbildning och som placeras i lönegrad 22. Staten ger med andra ord eleverna en högre lönegrad än vad man tillerkänt lärarna.

En civilingenjör som tjänstgör såsom extra adjunkt vid tekniskt gymnasium har utsikter att mycket snart bli extra ordinarie. Med den ringa konkurrens som råder för lärarbefattningar i de tekniska ämnena kan han också räkna med att ganska snart bli lektor. En fil. mag. däremot, som tagit anställning vid ett tekniskt gymnasium, kan där aldrig bli ordinarie. Hans enda chans är att gå över till läroverken och bli adjunkt, maximalt i 26 lönegraden.

Om vi inte få våra läroverk att fungera tillfredsställande, kommer hela den intellektuella arbetsmarknaden i vårt land att spricka. Vi komma då med all säkerhet att bli tvungna att dämna upp vår reformiver på alla möjliga områden. Vi hålla i vårt land på att glida in i samma situation som vi hade för omkring 100 år sedan, då den ena läroverksreformen avlöste den andra. Följden blev en fruktansvärd lärarbrist, varvid man måste hanka sig fram med lärare av alla möjliga slag. Den historiskt bildade vet, att denna period åtföljdes av två årtionden med sällsamt låg kulturell standard i vårt land och att den utmärktes av en försening av industrialismens genombrott i Sverige. Även den materiella standar-

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

den blev i det långa loppet lidande. Fara är att vi kunna komma in i en liknande situation även nu.

Det är visserligen sant, att ett av de verksamaste medel som finns för att stimulera tillströmningen till lärarbanan är att inrätta nya ordinarie befattningar. Jag begagnar också tillfället att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framföra ett vördsamt tack för det friska grepp, som han har tagit i och med att han har följt skolöverstyrelsens förslag om inrättande av 140 nya ordinarie adjunktjänster vid läroverken. Men sådant läget är för närvarande, så långt som vi ha kommit på det sluttande planet och med tanke på studenternas mentalitet nu jämfört med förr fruktar jag, att det i längden inte räcker med att bara inrätta nya ordinarie adjunktjänster. Vi måste nog se till att det blir åtminstone några befodringsmöjligheter för lärare med fil. mag.-examen. Jag föreställer mig att en sådan åtgärd inte minst skulle vara av psykologisk effekt, och den skulle kosta staten betydligt mindre än en hel del andra åtgärder som ha föreslagits i detta sammanhang.

Skolöverstyrelsen har hemställt, att arvodena för lärarkandidater skola höjas med 4 500 kronor, vilket skulle innebära en merkostnad för statsverket på omkring 700 000 kronor. Om man i stället inrättade ett antal gymnasieadjunktjänster, låt mig säga i 29 lönegraden, skulle det kosta statsverket mindre, eller i varje fall inte mer, men säkert ha en mångdubbel effekt. Dessutom skulle man ha större utsikter att som lärare få behålla många av dem som genomgått provår och provat på lärarbanan, men som under nuvarande förhållanden lämna läraryrket och således inte ge staten tillbaka vad staten har kostat på dem under provårsutbildningen.

I viss mån kan det för övrigt sägas, att skolöverstyrelsens förslag att ge lärarkandidaterna bättre ersättning redan är tillgodosett. Läroverkens extralärare ha visserligen ej reglerad befodringsgång, vilket föreslagits av statens lönenämnd och skolöverstyrelsen och som finns inom andra områden av statsverksam-

heten. I fjol sommar beslöt emellertid Kungl. Maj:t att extra adjunkt efter två års tjänstgöring skall befordras till extra ordinarie adjunkt, men med bibehållande av den tidigare lönegradsplaceringen, d. v. s. 21 lönegraden. Eftersom flertalet av de lärarkandidater, som gå provår vid läroverken ha två tjänsteår, komma de hädanefter att under sin provårstjänstgöring vara extraordinarie i 21 lönegraden och alltså tjänstlediga under terminerna. Men följden är att de komma att få avlöning i nämnda lönegrad under ferierna, vilket resulterar i att de få ett extra arvode på ungefär 2 000 kronor. Detta beslut har tydligen tillkommit utan riksdagens hörande, och Kungl. Maj:t har uppenbarligen inte betänkt, vilka konsekvenser som det skulle medföra. Det har resulterat i en merutgift till lärarkandidaterna för statsverket av 300 000 kronor per år. Det egendomliga är emellertid, att olika lärarkandidater på grund av detta beslut komma att få olika avlöning under provåret. Eftersom provårskandidaterna äro tjänstlediga under två terminer, skola de ha A-avdrag under nästföljande ferier. Avdraget blir större eller mindre, beroende på om den efterföljande ferien är sommar- eller vinterferie och beroende på den efterföljande feriens längd. Följden är att vi få en lång rad av olika stora provårsarvoden, varierande mellan cirka 2 000 och 4 200 kronor.

Det är i alla fall värdefullt, att detta beslut har fattats. Det kommer helt säkert att vid läroverken hålla kvar en hel del av de unga lärarna genom att de få bättre möjlighet att försörja sig under provåret. Jag tackar därför Kungl. Maj:t för det beslut, som har fattats angående extralärarnas placering som extraordinarie redan efter två år.

Jag slutar, herr talman, med att konstatera, att det problem som jag här tagit upp, sannolikt är den viktigaste fråga som för närvarande föreligger inom den åttonde huvudtiteln. Jag tillåter mig att rikta en allvarlig vädjan till Kungl. Maj:t att till grundlig utredning uppta frågan om hur vi skola kunna komma ur den nuvarande situationen. Det är

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

möjligt att en sådan utredning inte kan inskränkas till att bara gälla läroverken och deras lärarfråga, utan att man nödgas låta utredningen omfatta det intellektuella arbetskraftsproblemet i samhället över huvud taget.

Herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Med anledning av den föregående ärade talarens anförande känner jag mig uppfordrad att säga några ord.

Inledningsvis vill jag med skärpa understryka, att den situation, som vi ha kommit in i, icke har något som helst samband med reformer på läroverkens område, utan att den beror på helt andra faktorer. Såvitt jag kan bedöma är det två faktorer, som äro grunden för det nuvarande läget.

Den ena faktorn är den ökade tillströmningen till läroverken. Jag har inte siffrorna tillgängliga, men om inte minnet sviker mig, var det i början av 1930-talet så, att 12 procent av årsklasserna gingo över till läroverk eller motsvarande utbildning. För närvarande är motsvarande siffra 30 procent, d. v. s. tillströmningen till läroverken har mer än fördubblats. Man kan här med skäl tala om en dynamisk utveckling. Det är under sådana förhållanden inte underligt om det uppstår svårigheter beträffande tillgången på lärare. Intet förutseende i världen skulle därvidlag ha kunnat hindra att vi kommit i en besvärlig situation.

Den andra faktorn är nativitetsstegringen. Vi minnas nog alla här i kammaren, hurusom man under 1930-talet sörjde över de sjunkande födelsesiffrorna. Det väcktes motioner från alla riksdagspartier om befolkningspolitiska åtgärder, och vi tillsatte en befolkningskommission. Det blev också en förändring, förmodligen inte på grund av de åtgärder som riksdagen vidtog, utan på grund av andra skäl, ty förändringen är internationell. Vi ha kommit upp till mycket höga födelsesiffror, som nu försvåra möjligheterna att anskaffa tillräckligt med lärare och lokaler vid folkskolan och som komma att medföra samma svårigheter vid läroverken.

Föräldrarnas ökade benägenhet att ge sina barn läroverksutbildning och den ökade nativiteten äro således den väsentliga grunden till den situation, vari vi nu befinna oss.

Vad skola vi då göra för att lätta svårigheterna? Herr Ohlon säger, att här har det icke rått planhushållning, utan misshushållning. Man skulle med ett annat uttryck kunna säga, herr Ohlon, att här ha vi haft »frihet från reglerings-samhället», ty här har man låtit utvecklingen löpa fritt. Jag tror för min del att även om vi hade försökt att reglera på detta område, skulle vi i dagens läge ha haft en besvärlig situation — jag vill alltså inte precis påstå, att friheten från reglering har hela skulden till det nuvarande läget. Men här ha vi i alla fall ett exempel på ett område, där man inte klåfingrigt har reglerat, men där vi ha kommit i betydande svårigheter. För ett par andra lärarbanor ha vi däremot planhushållning, nämligen för folkskole- och småskolestadiet, och där räkna vi med att tämligen snart komma fram till jämvikt, om antalet av dem som vilja ägna sig åt dessa banor håller sig.

Men om vi nu kunna vara överens om att vi icke kunna leta fram någon syndabock, d. v. s. någon som har skulden till att vi i fråga om läroverken ha kommit i dessa svårigheter, utan att den nuvarande situationen har skapats av förhållanden, som ha varit oss övermäktiga, böra vi väl också tämligen lidelsefritt kunna diskutera, vilka åtgärder vi skola vidta för att få bättre förhållanden till stånd.

Jag vill då klart säga ifrån att det som jag i sista hand skulle rekommendera är det som herr Ohlon befarade, nämligen, att man skulle tvingas att slå igen vissa läroverksavdelningar. Vad skulle föräldrarna säga, om vi stängde en del av läroverken, eller bara låte bli att utveckla läroverken i den omfattning som antalet sökande nödvändiggör? I en kvällstidning kunde man i går läsa, att i Stockholm 2 500 sökande till läroverkens första klass inte kunna komma in. På andra håll i landet är situationen lyckligtvis mycket bättre. Men jag tror

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

att vi böra akta oss för att komma i det läget, att vi på grund av lärarbrist inte kunna ta emot i varje fall sådana godkända inträdessökande, som väl lämpa sig för läroverksutbildning. Vi måste tvärtom ha klart för oss, att vad vi behöva för framtiden är större tillgång på intellektuellt utbildad arbetskraft. Det gäller därför för oss att i stället för att minska studentantalet söka öka detsamma.

Härmed är jag, herr talman, framme vid de åtgärder som herr Ohlon rekommenderade för att förbättra lärartillgången, nämligen höjda löner och bättre befordringsmöjligheter. Detta är enligt min uppfattning icke på kort sikt några radikalmedel. Jag anser för min del att vi böra göra allt vad vi kunna för att lärarbanan skall bli tilldragande och jämställd med andra intellektuella yrken. Men det faller mig inte ett ögonblick in att tro, att vi skulle kunna komma ur de nuvarande svårigheterna genom att inrätta gymnasieadjunktstjänster eller ens genom att höja lärarnas löner åtskilliga lönegrader. Vad som brister är nämligen framför allt att vi ha ett för litet antal studenter. Vi behöva studenter i stor utsträckning för ingenjörbanan. Vi hålla ju på att utbygga de tekniska högskolorna för att kunna ta emot ett betydligt större antal elever. Vi behöva flera läkare och tandläkare. På detta sätt kan man gå från område till område och visa att vi behöva fler studenter. Att försöka råda bot på de nuvarande svårigheterna genom att höja lönerna på ett enda speciellt område är ungefär som att hålla auktion med sig själv. Det gäller att skapa lämpliga och rättvisa löner, men vi kunna icke avhjälpa en brist, som är allsidig, genom att höja lönerna på *en* punkt.

Herr Ohlon är läroverksman och känner säkerligen till vilket resultatet blev då vi höjde timarvodena för extratjänstgöring — det är faktiskt en ganska lärorik erfarenhet. För att locka lärarna att åtaga sig så mycket extra tjänstgöring som möjligt utöver det ordinarie timantallet höjde vi de extra timarvodena. Resultatet blev att privatläroverken inte fingo

några lärare till tidigare timarvodena, utan även de tvingades att höja beloppen. Den ena åtgärden griper således in i den andra.

Jag har för min del, herr talman, en mycket enkel syn på denna fråga. Jag tror nämligen att det inte finns någon annan möjlighet att komma ur de nuvarande svårigheterna än att något ändra på gränsdragningen mellan olika lärargrupperns kompetensområden. Vi ha redan adjunkter i betydande omfattning vid gymnasierna. Jag vet inte om våra erfarna läroverksmän anse, att det har skett någon katastrof genom att vi ha adjunkter i viss utsträckning i stället för lektorer. När jag framställer den frågan vill jag samtidigt säga, att jag inte har någon önskan att sänka lärarnas kompetens; jag bara framställer frågan.

Här kommer man nog ganska naturligt fram till den lösningen, att i stället för att ha sådana vikarier, som herr Ohlon talar om, vilka ha varken facklig eller pedagogisk utbildning, kan man låta folkskollärare undervisa i de lägre realskoleklasserna. Jag tror inte att det skulle hända någon olycka, om en folkskollärare undervisade i de lägsta klasserna i realskolan. En hel rad av ämnen i 1:5 och 2:5 i realskolan äro parallella med samma ämnen i femte och sjätte klasserna i folkskolan. Kan folkskolläraren undervisa där, kan han nog undervisa också i de lägsta realskoleklasserna. Jag bortser då från språkundervisningen, där man bör ställa kompetensfordringarna högre.

Då kan man, herr Ohlon, invända att det råder brist också på folkskollärare. Om jag här får använda ett något värdeslöst uttryck skulle jag vilja säga, att i läroverket är det diversehandel och i folkskolan grosshandel. Om man från grosshandeln flyttar över något litet till diversehandeln märks det där, men det märks inte så förfärligt mycket i grosshandeln. Dessutom hålla vi på för närvarande att fylla bristen på folkskollärare, och vi hoppas att snart vara framme vid jämvikt. Vidare har jag den uppfattningen, att vi måste provisoriskt utvidga småskollärarynnornas kompe-

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

tensområde, så att de kunna undervisa i folkskolans tre lägsta klasser.

Mitt program är alltså: Flytta över kompetenta och duktiga folkskollärare provisoriskt till det lägre realskolestadiet, flytta över en del småskollärarinnor till folkskolans tredje klass och öka rekryteringen av småskollärarinnor! Då blir problemet i sista hand om det finns ett tillräckligt stort antal unga och lämpliga kvinnor, som vilja ägna sig åt småskollärarinnebanan. Finns det det, och vi dessutom kunna få en ordentlig rekrytering på folkskolläraryrket, tror jag att vi kunna undvika katastrofen.

För att nu emellertid förebygga varje missförstånd vill jag starkt understryka, att jag betraktar detta förslag som ett provisorium. På lång sikt är det klart, att läroverken skola ha fullt och väl utbildade lärare. Men i stället för att i nuvarande situation låta det hela löpa och resultera i så orimliga förhållanden, som herr Ohlon här berört, tror jag att det är lämpligt att gå den väg, som jag här har antytt.

Jag vill vidare erinra om att man redan har vidtagit åtskilliga åtgärder, som jag emellertid inte nu skall beröra med hänsyn till den framskridna tiden och med hänsyn till att herr Ohlon inte ställt något yrkande. Rent allmänt vill jag emellertid instämma med statsutskottet, som talar om att vi här ha ett svårt och allvarligt problem att bemästra. Men jag tror att om vi gemensamt hjälpas åt skola vi visserligen inte kunna helt avhjälpa svårigheterna men åtminstone hindra att det blir någon katastrof, och så småningom skola vi väl kunna få fram större studentkullar och under kanske i viss mån ändrade förhållanden i samhället komma i jämvikt på nytt.

Herr ARRHÉN: Herr talman! Jag hoppas att i och med denna riksdag skola förhållandena inte bara på den högre skolans område utan även på folkskolans område för den närmaste framtiden bli en av de centrala frågorna för oss alla.

En av de mest glädjande företeelserna i vårt offentliga liv just nu är, att

det ser ut, som om det börjar gå upp för allmänheten, hur stora de problem äro, som föreligga på detta område för närvarande. Vi som tillhöra lärarkollegierna på olika orter ute i landet, vare sig det är vid läroverk eller vid folkskolor, ha nog länge haft lägets svårigheter klara för oss. Det har också varit anledningen till, skulle jag tro, att när diskussionen om skolreformen togs upp, möttes den till en början på sina håll av en kanske väl överdriven motvilja. Man visste nämligen att vad det här gällde att komma till rätta med var inte enbart de skolformer, som skulle göra tjänst för våra barnbarn, utan det var lika bekymmersamt att få klarhet i fråga om de skolformer, som skulle komma att gälla för våra barn, den nu uppväxande generationen.

Hur läget är för den högre skolans vidkommande har framgått klart och tydligt av det anförande, som nyss hållits av herr Ohlon. För min del hade jag bl. a. tänkt mig att framföra några av de synpunkter, som herr statsrådet nyss framförde. Det är inte alls min avsikt att ställa mig i något slags anklagarpose. Här har man bara att acceptera ett föreliggande läge, och anledningarna till detta läge ligga ungefär på de linjer, som herr statsrådet nyss antydde. I de utredningar och förslag, som ha framkommit i skolöverstyrelsen, har man just anvisat de möjligheter, som herr statsrådet här refererade. Inför den väldiga lärarbrist, som redan föreligger, och som nu i accelererad takt kommer att göra sig gällande, skall man naturligtvis, som herr statsrådet riktigt sade, inte kapitulera genom att stänga skolorna — det är en omöjlig åtgärd — utan man måste försöka laga efter läglighet. Därvidlag erbjuder sig den möjligheten — som förefaller ur olika synpunkter acceptabel med tanke på den utbildning, som för närvarande står våra folkskollärare till buds, sedan en höjning av utbildningsstandarden kunnat äga rum under de senaste åren — att den högre skolan upptar ett lån, om jag så får uttrycka saken, ur folkskolans lärarkollegier. Den brist, som på detta

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

sätt uppstår i folkskolans lärarkår, får sedan täckas genom att man i sin tur lånar ur småskolläraryrket. På detta sätt uppstår, och det kan vara värt att understryka som en illustration till den situation, i vilken vi befinner oss, det läget, att småskolläraryrket kommer att beklädas med nyckelställningen, när det gäller att lösa lärarfrågan inom undervisningens hela räjöng.

Jag accepterar alltså detta sätt att se på problemet, men måste då samtidigt understryka vad herr statsrådet sade i slutet av sitt anförande, att det hela gäller ett *provisorium*. Alla, som kämpat sig igenom skolutredningens och skolkommissionens betänkanden, veta att man där på var och varannan sida talar om behovet av lärare, som äro utrustade med mycket effektiva kunskaper och som bl. a. även skola äga vetenskapligt kritisk blick. Detta kräver man mot bakgrunden av ett enkelt *aprobatur* i en filosofie kandidatexamen! Man får sannerligen inte heller ordet »standardhöjning» i tankarna inför den uppläggnings av framtiden lärarfråga, som vi nyss hört utvecklas.

Men det är en sak för sig. Jag vill inte alls lägga huvudvikten vid den kritik, som skulle kunna sättas in mot denna uppläggnings, utan huvudsaken är, att vi över huvud taget hjälpligt kunna hanka oss fram under de närmaste åren utan att man kommer ännu större skada åstad. Den föreslagna vägen är naturligtvis den bästa för en lösning just nu av problemet om lärarbristen vid den högre skolan. Jag är nämligen fullt medveten om att vad som här föreslagits i form av ökning av provårsarvodena, om försök att skapa bättre betingelser för pensionerade lärare att återgå i tjänst o. s. v. äro småting, som inte på ett verksamt sätt bidra till en lösning av det större problem, som här föreligger. Dessa åtgärder äro som sagt för små, och vi kunna inte komma så långt på den vägen.

Vad som är mest tacknämligt i den proposition, som herr statsrådet nu senast har förelagt riksdagen, är utan tvivel att däri upptagits skolöverstyrelsens

petita rörande de 140 nya ordinarie adjunktstjänsterna. Det är i alla fall oerhört viktigt att läroverkslärarens yrke är attraktivt för de personer, som ha akademisk utbildning bakom sig, och de 140 nya adjunktstjänsterna komma att verksamt bidra till en snabbare befordringsgång. Antalet lärare över stat, som nu utgör ungefär 19 procent av det samlade antalet ämneslärare, sjunker i och med denna åtgärd till 16 procent. Mera betyder det alltså inte. Jag kan erinra om, att när 1927 års riksdag uttalade sig om denna procentsats, satte man siffran till 7. Vi ha alltså en ganska lång väg att vandra för att nå detta optimum. Det är 300 extra ordinarie tjänster kvar, herr statsråd, som i dagens läge måste göras till ordinarie för att vi skola nå den siffra som 1927 års riksdag betecknade såsom den önskvärda.

Jag hoppas att — som det schablonmässigt brukar heta i denna församling — herr statsrådet har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Jag litar fullkomligt på herr statsrådets goda vilja därvidlag. Och jag hoppas att vi genom beslut vid nästa års riksdag liksom även vid de två närmast därpå följande riksdagarna, alltså inom senast sammanlagt tre år, skola kunna uppnå den proportion mellan lärare över stat och på stat, som uppställdes som önskemål vid 1927 års riksdag. För övrigt — första gången detta önskemål framfördes var visst år 1858, så det finns här en ganska lång tradition att falla tillbaka på! Jag begagnar i alla fall gärna det tillfälle, som dagens debatt bjuder, att i likhet med herr Ohlon få framföra ett tack för det initiativ, som statsrådet nu tagit i detta avseende.

Sedan ha vi frågan om ersättning för övertimmar. Jag har därvidlag gjort mig skyldig till ett misstag i min motion. Jag trodde nämligen, att det var en förordning från 1947, som fortfarande gällde på detta område. Jag är visserligen — vilket jag antar gäller om de flesta i denna kammare — en flitig läsare av svensk författningssamling. Detta studium sker dock kanske inte

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

alltid med den glöd, som man skulle kunna önska! Det gick mig därför i augusti i fjol förbi, att Kungl. Maj:t utfärdat nya bestämmelser, när det gäller övertimmarna. Det var efter överläggningar med lärarnas organisationer, som man kom fram till det resultatet, att ersättning för övertimmar skulle beräknas som för extra ordinarie adjunkter i 27 löneklassen. Denna lösning stod inte i full överensstämmelse med lärarnas önskemål. De ha begärt arvode efter innehavd löneställning. En lektor skulle således få beräkna sin ersättning för övertimmar efter 33 löneklassen och så vidare.

Jag ber att därefter få säga några ord om de pensionerade lärarna. Jag undrar om inte detta problem i alla fall är av betydelse, när det gäller att ta vara på alla möjligheter att fylla läroverkskollegierna något så när med i verklig mening kvalificerad personal, som tidigare varit sysselsatt i yrket. Pensionerade lärare, som träda i tjänst, ersättas nu med $\frac{2}{3}$ av vad som enligt avlöningsreglementet tillkommer en befattningshavare i 21 löneklassen. Nu har SÖ föreslagit, att ersättning skall beräknas efter 24 löneklassen, och lärarna ha krävt 27 löneklassen. Jag skulle vilja hemställa till herr statsrådet att också ta denna fråga under övervägande. Jag har så många gånger hört, att det faktiskt finns ett stort intresse bland de pensionerade lärarna att återgå i tjänst, om de bara kunde få rimlig ersättning.

Sedan är det en annan fråga, som jag inte kan undvika att i detta sammanhang beröra och som jag tror också är av en viss vikt. Jag minns från min egen studenttid i Uppsala, att man hade hela härer av kvinnliga kamrater. Hundratal flickor utbildade sig till filosofie magistrar. På min tid, på 1920-talet, var det mycket populärt, och är det kanske fortfarande, att flickorna skulle studera språk. Sedan kom jag så småningom ut i yrket och kunde då konstatera, att trots utbildningen av detta stora antal flickor vid universitetet, hade de examinerade inte fyllt läroverkskollegierna i den utsträckning, som man

skulle kunnat vänta. De flesta hade gift sig. Jag minns inte nu, vad statistiken ger för procentsiffror därvidlag, men jag tror att omkring 60 procent av de kvinnliga studenterna gifta sig. Här ha vi ett kapital av utbildat folk, som vid viss ålder — låt oss säga vid 40-årsåldern — skulle kunna förmås att återgå till yrket.

Varför göra inte kvinnorna detta? Jag skulle för att belysa anledningen därtill kunna anföra ett exempel, visserligen inte ur min egen yrkeskår men ur en annan. Jag har en god vän, som är läkare och som har en mycket måttlig inkomst. Han är gift med en farmacie kandidat. Han har studieskulder, och familjen har det i allmänhet mer eller mindre bekymmersamt ur ekonomisk synpunkt och för en medelklassstillvaro. Frun tänkte, att hon skulle hjälpa sin man och stötta under ekonomin genom att ta en anställning. Hon tog alltså plats på ett apotek. Hon innehade den anställningen fyra månader och fick därför en lön på 3 030 kronor. Båda trodde, att detta på ett verksamt sätt skulle lätta deras ekonomiska situation. Resultatet blev emellertid, att hon på denna inkomst själv fick betala 1 000 kronor i skatt. Hennes inkomst lades därefter i enlighet med sambeskattningsreglerna på mannens, och det resulterade för hans del i, att han fick vidkännas ökad skatt med 1 000 kronor. För att hon skulle kunna förtjäna denna inkomst hade de anställt ett hembiträde, vars lön per månad — det gällde fyra månader — var 100 kronor. Det rum, som måste hyras för hembiträdet, kostade 50 kronor per månad och vivret för henne gick på 100 kronor per månad. Det blev sammanlagt 1 000 kronor. Därmed voro de 3 000 kronorna konsumerade! Hon slutade genast sin anställning och kommer naturligtvis inte att återgå. Även dessa förhållanden måste beaktas i detta sammanhang. Vad jag här sagt är ett skatteproblem, men det är viktigt, att man har denna synpunkt i minnet även när det gäller frågan om arbetskraften. Det är just dylika resultat av det bestående skattesystemet, som medföra, att de dollda reserver, som vi dock ha av utbildat

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

folk, och som skulle kunna göra tjänst inom bl. a. läroverkskollegierna, aldrig komma fram.

Till sist skulle jag vilja understryka vad herr Ohlon här kortfattat antydde beträffande utbildningskostnaderna och statens lönepolitik över huvud taget. Den student-sociala utredningen har presenterat ett visst siffermaterial i detta avseende. Jag konstaterar med ledning därav, att utbildningen för en juris kandidat går till ungefär 22 000 kronor i nuvarande läge, för en medicine licentiat till 35 000 kronor, för en tandläkare till 20 000 kronor, för en civilingenjör och en jägmästare till 16 000 kronor o. s. v. En filosofie magisterutbildning med de krav, som för närvarande ställas med provår och så vidare, går till över 19 000 kronor. Man har till och med gjort beräkningar över vad en lektorsutbildning kostar. Kostnaderna för dessa uppges ligga mellan 40 000 och 50 000 kronor. Det är således den dyraste utbildning som någon yrkesgrupp har, till och med dyrare än läkarnas. Dessa fakta ha sannerligen inte återspeglats i statens löneskalor. Det är detta, som det akademiska folket nu börjat upptäcka, och därför böra statsmakterna också ha denna företeelse under observation. Jag minns att vid ett tillfälle för några år sedan röstade jag själv i en lönefråga taktfast, ehuru med en viss känsla av att handla illojalt mot min kår, för att riksdagen skulle tillerkänna distriktslantmätnarna — som ha en utbildning på fyra år, således betydligt kortare än en filosofie magister, och för vilka utbildningskostnaderna enligt student-sociala utredningen uppgå till 16 000 kronor — en placering 2 lönegrader över lektorerna. Det var ett beslut, som inte hos mig kunde framkalla några vällustkänslor precis. Om staten fortsätter att driva en lönepolitik efter dylika linjer, kan detta inte undgå att få sin återspeglning även på det område, som vi här diskutera.

Herr talman! I övrigt vill jag endast — särskilt med hänsyn till de 140 nya adjunktstjänsterna — yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OHLON: Herr talman! Jag skall fatta mig kort, men jag måste begära ordet för att skingra ett par missförstånd.

Med mitt yttrande åsyftade jag icke alls att rikta något klander mot den nuvarande ecklesiastikministern. Jag håller nämligen före att de fel som blivit begångna — att dylika gjorts kommer man inte ifrån — ligga mycket längre tillbaka i tiden.

Lika litet som herr statsrådet vill jag ha till stånd någon reglering av arbetsmarknaden på detta område. Vad jag vill ha är upplysning. Vad jag klandrar regeringen för är att den under en långt tidigare period begick det fundamentala felet eller kanske rättare sagt den underlåtenhetssynden att inte acceptera ett förslag, som då förelåg om att införa en ordentlig universitetsstatistik med prognosinstitut, som skulle ha kunnat handleda studenterna och även varit till ledning för samhället vid dess expansion på olika områden. Jag håller nämligen före att om studenterna tidigare fått upplysning om hur läget skulle utveckla sig, så hade vi inte haft en så stor brist på lärare som vi i dag ha.

Beträffande bristen på naturvetare räcker inte statsrådets förklaring om den ökade tillströmningen till realskolan från 12 procent av årsklasserna till 30 procent, ity att det absoluta antalet nytillträdande lärare inom den naturvetenskapliga ämnesgruppen vid våra läroverk och andra högre skolor i dag är mindre än det var för 15 år sedan. Även om läroverksväsendet stått kvar på samma nivå i dag som 1930, skulle vi haft brist på lärare inom denna ämneskrets.

Nu säger herr statsrådet, att med lönehöjningar kommer man ingen vart. Man skall inte, förklarar herr statsrådet, »hålla auktion med sig själv». Nej, det skall man inte göra. Men då det nu bland de unga studenterna är en allmän uppfattning, vars riktighet inte kan bestridas, att lärarbanan ger ett ekonomiskt utbyte, som i lönegrad räknat ligger många trappsteg under vad jurister, tandläkare, ingenjörer, präster och så vidare erhålla, så är det ett faktum att nutidens ungdom med sin realistiska inställning till dessa

Anslag till de allmänna läroverken m. m.

ting väjer undan för lärarbanan. Framför allt är det kanske de mest intelligenta som sky banan, tyvärr.

Jag trodde att jag med mitt förslag om inrättande av gymnasieadjunktstjänster och med mitt förslag om att de högre läroverkens rektorat skulle öppnas även för adjunkter skulle komma att stå på samma linje som herr statsrådet, eftersom dessa programpunkter äro upptagna i skolkommissionens betänkande, vilket är undertecknat av herr statsrådet. Jag trodde därför också, att den här saken skulle politiskt sett ligga mycket väl till. I övrigt har man ju i betänkandet annonserat en fortskridande skolreform, som skulle gripa in på de områden, där det var nödvändigt att gripa in, och detta anser jag vara just en sådan punkt i skolkommissionens program, där den fortskridande skolreformen först borde göra sig gällande.

Nu säger herr statsrådet, att vi skola rädda situationen genom att låta adjunkterna undervisa i gymnasiet och genom att sätta in folkskollärarna i den nedre delen av realskolan, motsvarande folkskolans högsta klasser, och sedan skola vi låta småskollärarynnorna rycka in på det nuvarande folkskolestadiet.

I likhet med statsrådet håller jag före att den enda möjligheten att kunna komma undan nuvarande ordning — för att inte säga oordning — är att man släpper in hugade och kompetenta folkskollärare på realskolestadiet. Men man måste ha universitetsutbildat folk för språkundervisningen och även inom andra ämnen för stadiet ovanför folkskolans stadium. Antalet filosofie magistrar, som nu vandra in på lärarbanan, räcker emellertid inte ens till för att täcka det behovet, i all synnerhet gäller det de naturvetenskapliga ämnesgrupperna. Om herr statsrådet låte några experter sätta sig ned och räkna på detta ett tag, skulle herr statsrådet finna att hans nyss skisserade program icke är tillräckligt.

Såsom jag nyss nämnde är detta i stor utsträckning en psykologisk historia. Den som ligger vid universitetet sex, sju år och avlägger filosofie magisterexamen samt vandrar in på lärarbanan erhåller

praktiskt taget ingen annan befordran i sitt liv än de människor inom andra yrken, som stanna på ett av de lägsta stegen av sin tjänstemannabana. Utan att man erbjuder dessa lärare några lockelser löser man inte problemet. Och det är dessutom för statsverket den billigaste utvägen.

Jag har velat begagna tillfället att innan ännu alla fatalier äro försuttna öppet deklarerera min ståndpunkt, ty jag vill inte vara med om några år och ta ansvar för vad som då kommer att ske utan att ha sagt ifrån i dag.

Herr statsrådet **WEIJNE**: Herr talman! För att inte herr Ohlon skall tro, att jag har sprungit ifrån förslaget om gymnasieadjunkter, ber jag att få betyga, att jag är livlig anhängare av det, men såsom en del i en blivande skolreform, inte såsom en krisåtgärd. När vi komma dithän, att vi skola genomföra en ny skolreform, skall jag fortfarande förordna gymnasieadjunkter. Jag tror nämligen att det är fullständigt riktigt som herr Ohlon säger, att det behövs större befordringsmöjligheter än vi för närvarande ha.

Jag vill också tillägga, att när jag här talade om lönerna och sade att man inte kan hålla auktion, menar jag ingalunda att läroverkslärarna skola vara sämre betalda än andra. De skola ha den löneplacering som är rimlig med hänsyn till deras utbildning, arbete och ansvar. Men jag tror inte att man kan lösa ett bristproblem genom att öka lönerna än på den ena och än på den andra punkten, när man inte har tillräckligt underlag för att fylla bristerna på alla håll.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. bestämmelserna om minimiavstånd mellan halmstack och byggnad.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till folkskolinspektionen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1949/50 till vanförestalter;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till barnmorskeläroanstalterna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till anordnande av lokaler för statens rättsläkarstation i Lund m. m.;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare, som drabbats av silikos (stendammslunga);

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Erik Ask;

nr 87, i anledning av väckt motion om ersättning till makarna Sally och K.-E. Sundström för förlust på grund av oriktigt förfarande av vederbörande prövningsnämnd vid 1944 års taxering; samt

nr 88, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande rese-, traktaments- och flyttningkostnadsersättning åt vissa barnmorskor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker;

nr 26, i anledning av framställningar angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 27, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; samt

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall enligt 1909 och 1927 års militärsämningsförfordningar m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 20 juni 1935 (nr 395) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m.; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. bestämmelserna om minimiavstånd mellan halmstack och byggnad.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner om upphävande av gällande bestämmelser angående visst avstånd mellan halmstack och byggnad.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av väckta motioner angående beräkningen av dröjsmålsränta enligt förordningen om kupongskatt, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. bestämmelserna om minimiavstånd mellan halmstack och byggnad.

Första lagutskottet hade till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 17 i första kammaren av herr *Isaksson* m. fl. och nr 12 i andra kammaren av herr *Dickson* m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att det skulle bringas till länsstyrelsernas kännedom, att bestämmelserna i normalbrandordningarna beträffande visst minimiavstånd mellan halmstack och byggnad skulle utgå.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återropade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 17 och II: 12, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Nilzon* och *Pettersson* i Ersbacken, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 17 och II: 12, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta bringa till länsstyrelsernas kännedom vad utskottet i det av reservanterna föreslagna utlåtandet anförut i frågan om upptagande av bestämmelser om avstånd mellan stack och byggnad i brandordningarna för landskommuner.

I reservanternas motivering hade förordats, att bestämmelse om visst avstånd mellan stack och byggnad icke skulle intagas i brandordningarna för landskommuner.

Herr **ISAKSSON**: Herr talman! I normalbrandordningens 37 § finnes stadgat, att man ej må anbringa stack av otröskad gröda, halm eller hö på närmare avstånd än 12 meter från stall, ladugård, loge eller byggnad med eldstad.

Det är nu fjärde gången å rad som det i motioner kräves, att detta stadgade i normalbrandordningen skall strykas. Dessemellan har denna fråga

också varit föremål för interpellation här i riksdagen.

På grund av dessa ansatser måste litet var förstå, att denna bestämmelse åstadkommit mycken irritation bland jordbrukarna. Bestämmelsen kan ingalunda enhetligt tillämpas av dem som skola leva efter densamma. Detta kan bero bland annat på gårdarnas läge. En gård kan understundom ligga i nära grannskap till hus tillhörande en annan gård. Det finns ju belysande exempel på det från våra i många fall ganska tätbebyggda byar. I andra fall kan en gård ligga på gränsen till en grannes marker och på så sätt utgöra hinder för att man skall kunna hässa en stack på vederbörligt avstånd.

Dessa svårigheter i tillämpningen ha fört med sig att oerhört många jordbrukare ej följa dessa bestämmelser. Det är ju ändå på det sättet, att bestämmelser, som äro svåra att efterleva och tillämpa, får man ingen respekt för, och de få heller intet underlag i det allmänna medvetandet. Man frågar sig då, hur det går för alla de tusentals jordbrukare, som nu i praktiken ej tillämpa föreskrifterna, om det eventuellt skulle brinna i en stack och denna i sin tur skulle antända ett bredvidliggande hus. Ja, det blir väl så att var och en får stå sitt kast. I annat fall måste det väl bli en skärpt övervakning, men med en skärpt övervakning få vi ytterligare ett antal kontrollanter utöver alla dem vi redan ha, till allmän förargelse och irritation för jordbrukarna.

För att få rättelse på det hela och för att få folk att respektera dessa bestämmelser tror jag för min del att det fordras ett smidigare system än det vi nu ha. Bestämmelserna i normalbrandordningen äro ju tillkomna för att minska brandriskerna. Vissa bestämmelser måste väl alltid finnas, men nog borde den för jordbrukarna besvärliga och i tillämpningen så skiftande frågan som placeringen av en stack kunna lösas genom överenskommelser direkt mellan försäkringsbolagen och försäkringstagarna. Mig synes det, och tusentals andra med mig, som om man här gått en omväg via en

Ang. bestämmelserna om minimiavstånd mellan halmstack och byggnad.

normalbrandordning. Detta är enligt mitt förmenande att krångla till saken på ett onödigt sätt och mer än frågan kräver.

Vad säger då statistiken i detta fall? Ja, vid första påseendet av den statistik, som är framlagd i utskottets utlåtande — den står intagen på s. 10 — verkar den ju ganska bestickande. Enligt utskottets utlåtande omfattar denna statistik en tioårsperiod, nämligen perioden 1939—1948. Statistiken upptar tio fall, då halmstackar brunnit utan att antända annan egendom därför att ett visst avstånd funnits mellan stack och byggnad. Den brunna halmen har därvid värderats till 12 793 kronor och den räddade egendomen i form av hus m. m. till cirka 1 900 000 kronor. Av intresse är det emellertid i detta fall att se på fördelningen av bränderna. Om man sammanräknar de fall, då värdet av den räddade egendomen överstiger 150 000 kronor i varje enskilt fall, får man en summa av 1 625 000 kronor. Värdet av den brunna halmen uppgår därvid till 12 198 kronor. Om man å andra sidan tar de fall, då värdet av den räddade egendomen understiger 150 000 kronor, blir slutsumman 188 800 kronor, medan värdet av den brunna halmen endast uppgår till 595 kronor.

Detta visar ju att det är de stora gårdarna, som äro mest utsatta. Det kan givetvis ha sin förklaring bland annat däri, att förekomsten av barn är större på de stora gårdarna än på de mindre, men å andra sidan kan utvecklingen själv sägas ha eliminerat riskerna vid de större gårdarna genom den direkta skörde-tröskningen ute på fälten. På de större gårdarna forslar man inte hem mer halm till gårdarna än som egentligen går åt till kreaturens utfodring, och följaktligen minskas också riskerna för bränder genom stackars antändning.

Statistiken utgör enligt mitt förmenande ej något hinder för en annan ordning i detta avseende än den nuvarande. Den bästa lösningen är därvid att låta denna fråga regleras mellan brandstodsbolagen och jordbrukarna själva.

Vid 1947 års riksdag biföll andra kammaren för sin del med 97 röster mot 70

de då väckta motionerna om ett slopande av 37 § i normalbrandordningen, vilket alltså innebar att kammaren ansåg att frågan borde kunna lösas genom ömsesidiga överenskommelser mellan brandstodsbolagen och jordbrukarna. Jag vill uttala den förhoppningen, att första kammaren i år, i likhet med vad andra kammaren gjorde förlidet år, ville följa motionärernas yrkande.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr BRANTING: Herr talman! Det är för mig visserligen något främmande att behandla detta ärende, som ju i viss mån rör en fråga av betydelse för jordbruket, som handlar om förhållanden på olika gårdar och vilka anordningar som där kunna vara lämpliga eller inte. Emellertid har ju denna fråga, såsom den siste ärade talaren anförde, vid ett flertal tillfällen varit föremål för första lagutskottets behandling, och därigenom ha vi, en var av oss i utskottet, i viss mån kunnat känna oss som sakkunniga på detta område, i varje fall tror jag mig vara det tillräckligt för att här våga säga några ord till försvar för utskottets ståndpunktstagande.

Första lagutskottet har verkligen varje gång denna fråga varit uppe behandlat den med största omsorg och med en fullkomlig medvetenhet om att det förefinns en viss spänning mellan å ena sidan önskemålet om skydd mot brandfaran och å andra sidan de jordbruksekonomiska intressena. Här föreligger ett avväggningsproblem, och det gäller att ta en ståndpunkt, som ur båda dessa synpunkter är rimlig.

Den ärade talaren hänvisade till normalbrandordningen, men hans referat var något onyanserat. Han anförde icke att i själva verket numera, enligt den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t har tagit i en resolution i november 1947, ganska väsentliga möjligheter finnas för jordbrukarna att få dispens från 12-metersbestämmelsen. Jag hänvisar därvid till det referat av den kungl. resolutionen,

Ang. bestämmelserna om minimiavstånd mellan halmstack och byggnad.

som återfinnes på s. 7 i utskottets utlåtande.

De hörda remissmyndigheterna, alltså riksbrandinspektören och landsbygdens brandförsäkringsbolags förening, ha båda avstyrkt nu ifrågavarande motioner.

Det torde också förhålla sig på det sättet, såsom utskottet framhållit, att lantbrukarna icke alltid begagna sig av de möjligheter, som stå dem till buds för att erhålla lättnader i berörda hänseende.

Här är det ju inte fråga om en lagstiftningsåtgärd, utan det är fråga om en rekommendation, och förhållandet regleras närmare i brandordningar, som antagas av de lokala myndigheterna, under länsstyrelsernas överinseende. Det finns utan tvivel alltjämt gamla brandordningar, där formuleringarna kunna synas väl absoluta. Men jag har den uppfattningen, att med något initiativ från de intresserades sida kunna dessa brandordningar erhålla en formulering, som gör det lättare för jordbrukarna att komma till rätta med ifrågavarande bestämmelser.

Utan tvivel möta i vissa fall praktiska svårigheter för jordbrukarna att iakttaga bestämmelsen om ett visst avstånd mellan halmstack och byggnad, men genom dispensbestämmelserna öppnas dock väsentliga möjligheter för dem att få placera sina stackar på ett mindre avstånd från byggnad.

Vi se då och då i tidningarna uppgifter om fruktansvärda eldsvådor på landsbygden, då även stora mängder av djur blivit innebrända. Det är alldeles uppenbart ett stort intresse att se till att sådana bestämmelser finnas, som åtminstone ge ett visst skydd mot denna fara. Av utredningen framgår, att brandskyddssakkunniga egentligen skulle vilja ha ett *större* avstånd mellan stack och byggnad än 12 meter såsom normalavstånd. Den av talaren åberopade statistiken ger nog också närmast vid handen, att man, för att vara på den säkra sidan, skulle behöva ha ett avstånd av omkring 25 meter eller dylikt. Det låter sig inte göra av praktiska och ekonomiska skäl. Men att, såsom talaren förordade, helt

slopa alla bestämmelser på detta område och överlåta hela frågan åt jordbrukarna och försäkringsbolagen tror icke jag — och det har icke heller varit utskottets uppfattning — skulle vara en lycklig och betryggande lösning.

Jag ber därför för min del, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILZON, IVAR: Herr talman! När utskottet behandlade denna fråga voro vi inte riktigt eniga, utan det föreligger en reservation, och då jag tillhör reserverna skall jag be att få säga några ord.

I diskussionerna om denna fråga framkommer ofta den uppfattningen, att halmstackarna i sig själva skulle vara brandhärdar. Det är givet att en större eldsvåda kan uppkomma, om det tar eld i en halmstack som ligger för nära bebyggelsen, men förhållandet är ju det samma, om husen ligga för nära varandra. För att vara riktigt logisk skulle man då också resonera på det sättet, att även byggnaderna böra ligga på 12 meters avstånd från varandra, något som givetvis är praktiskt omöjligt att genomföra.

Man bortser från att denna sak särskilt för det mindre jordbruket har en mycket stor betydelse med hänsyn till bristen på arbetskraft. Såsom motionären herr Isaksson framhållit har bestämmelsen numera inte samma betydelse för det större lantbruket, där tröskningen numera till större delen sker ute på fälten. Men vid de mindre gårdarna, som själva inte förfoga över vare sig skörde-tröskor eller andra tröskmaskiner, måste man transportera hem sin gröda, och då är det givetvis av ganska stor betydelse ur arbetskraftssynpunkt, att man måste transportera ut halmen på det avstånd som är föreskrivet.

Vi ha i vår reservation framhållit att vi tro, att denna fråga kan lösas genom bestämmelserna i brandförsäkringsbolagens reglementen. Premiernas storlek fastställs ju med hänsyn till om bebyggelsen ligger för nära o. s. v., och det är då givetvis också möjligt att taga hän-

Ang. bestämmelserna om minimiavstånd mellan halmstack och byggnad.

syn till om det ligger halmstackar i närheten av byggnaderna.

Jag anser att motionären herr Isaksson här har klart och tydligt redogjort för vad vi anse, som äro på motionens linje, och jag skall därför inte upptaga tiden längre utan kan helt instämma i vad han sade.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ISAKSSON: Herr talman! Herr Branting antydde nyss, att utskottet har behandlat denna fråga med den allra största omsorg. Jag tror visst att så är fallet, men det hade ur lantbrukarnas synpunkt varit trevligare, om man inom utskottet kommit till det resultat som anvisas i reservationen och i motionen.

Jag vet mycket väl att en uppmjukning av bestämmelserna numera har skett och att jordbrukarna kunna vinna ändring, men detta förutsätter ett ansökningsförfarande med inlagor till respektive brandchefer och i sista hand till länsstyrelserna. Herr Branting pekade på att jordbrukarna inte i nämnvärd grad begagnat sig av dessa möjligheter, och det är nog riktigt, men de skriverier mellan jordbrukarna och myndigheterna, som man här tänker sig, utgöra i alla fall ett led i det s. k. krånglet i vårt land.

Herr Branting erkänner att vissa praktiska svårigheter vid tillämpningen finnas. Det påpekade också jag i mitt förra anförande. Men jag frågar mig då i alla fall, om inte denna angelägenhet skulle kunna ordnas direkt mellan bolagen och försäkringstagarna. Jag vet visserligen att normalbrandordningarna endast skola innebära ett slags anvisning för bestämmelserna i de olika brandförsvarsdistrikten, men det ligger väl så till att länsstyrelserna inte gärna godkänna en brandordning med mindre än att 12-metersregeln finnes med.

Jag tycker nog, herr talman, att denna fråga kan ordnas på det sätt som anvisas i motionen och i reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjorde pro-

positioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Isaksson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Isaksson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—70;

Nej—34.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion angående bestämmelser till förhindrande av vissa skenäktenskap, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning;

Ang. upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän.

nr 17, i anledning av väckt motion angående utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen; och

nr 18, i anledning av väckta motioner angående viss komplettering av lagen om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner angående viss ersättning av statsmedel åt delägare i »Svartbyns dikningsföretag av år 1941» i Överluleå socken;

nr 16, i anledning av väckta motioner om åtgärder för en mera produktiv fiskodling i Kalix älv;

nr 17, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.; samt

nr 18, i anledning av väckta motioner angående statlig kreditgaranti för lån till förvärv av fiskefartyg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om vissa åtgärder för att avskilja svårhanterliga och störande element från de kommunala ålderdomshemmen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän.

Föredrogos ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 129, hade herrar *Eskilsson* och *Isaksson* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att bestämmelserna i livsmedelskommissionens cirkulär av den 13 januari 1948 (cirkulär 3024/1948) rörande slaktgodemän måtte snarast upphävas.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att ifrågakvarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd förledda.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Sunne*, som ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen med bifall till förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att bestämmelserna i livsmedelskommissionens cirkulär av den 13 januari 1948 (cirkulär nr 3024/1948) rörande slaktgodemän måtte snarast upphävas;

2) av herr *Lars Andersson*, som dock ej antytt sin mening.

Herr *SUNNE*: Herr talman! I den av herrar *Eskilsson* och *Isaksson* i denna kammare väckta motionen har yrkats, att bestämmelserna angående skyldigheten att tillsätta slaktgodemän snarast upphävas.

I motiveringen framhålles bland annat, att såväl jordbrukarna som slaktgodemännen uppfattat denna kontrollinstitution såsom en onödig påлага, vilken icke ger betryggande kontroll men vållar besvär och kostnader.

Kristidsnämndernas kostnader för slaktgodemännens verksamhet uppgå enligt livsmedelskommissionens uppgifter till ca 1 500 000 kronor per år, ett ganska betydande belopp som till stor del lagts på kommunerna. Det förefaller motionärerna som om dessa utgifter måste betecknas såsom onödiga, i all synnerhet som man med hänsyn till det ekonomiska läget måste ålägga sig återhållsamhet med såväl kommunernas som statens utgifter.

Ang. upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän.

Statens livsmedelskommission har i sitt av utskottet infordrade yttrande medgivit, att det från och med hösten 1948 visat sig uppstå svårigheter för allt fler kristidsnämnder att tillsätta och behålla slaktgodemän samt att en allmän försämring av respekten för köttransoneringen har kunnat konstateras, allt bi dragande till att ransoneringen nu fungerar mindre tillfredsställande än under tiden närmast efter det de nya bestämmelserna infördes. Kommissionen har trots detta kommit till den slutsatsen, att slaktgodemännen böra bibehållas och deras verksamhet om möjligt effektiviseras.

Sveriges lantbruksförbund anför bland annat, att det med skäl skulle kunna övervägas att omedelbart avskaffa de kontrollätgärder — däribland slaktgodemannainstitutionen — som äro kostsamma och betungande och beträffande effektiviteten diskutabla.

RLF anser, att slaktgodemännens kontroll under nuvarande förhållanden icke kan bli effektiv, och vill tillstyrka en snar avveckling av deras verksamhet.

Svenska landskommunernas förbund har inte velat yttra sig i själva sakfrågan, men anser att staten ensam bör svara för kostnaderna.

Utskottets majoritet framhåller i sitt yttrande, att meningarna om värdet av slaktgodemännen ur kontrollsynpunkt äro delade. Man sammankopplar frågorna om slaktgodemän och slaktkontrollanter och framhåller, att så länge den ena institutionen finns bör också den andra finnas. Frågan om kostnaderna helt eller delvis skola bestridas av statsmedel har utskottet inte tagit ställning till. Slutet blir emellertid, att man yrkar avslag på motionen.

För min del har jag inte kunnat vara med om detta yrkande. Det är ju bevisligt, att i ett flertal kommuner slaktgodemän icke kunnat tillsättas därför att ingen velat åtaga sig uppdraget. För endast några dagar sedan framhöll en lantbrukare, som är ledamot av denna kammarare, i en tidningsintervju, att slaktgodemannainstitutionen är alldeles ur funktion i praktiskt taget hela Dalarna. Det

har också försports att läget skulle vara likadant i Värmland, och även i de övriga landskapen finns det stora »luckor», där idén med slaktgodemän helt slagit slint. Även om man formellt tillsatt slaktgodemän, har på många håll någon verkligt effektiv kontroll inte kommit till stånd. I samtliga de av utskottet infordrade yttrandena har den bristande effektiviteten vitsordats.

Det bästa vore naturligtvis, att köttransoneringen slopades. Sveriges charkuteri- och slakteriidkares riksförbund har ju också i dagarna vid sitt årsmöte uttalat sig för detta. Vågar man sig emellertid inte omedelbart på ett slopande av köttransoneringen, borde man dock utan vidare kunna slopa slaktgodemannainstitutionen. Den har visat sig vara en parodi på kontroll — men den kostar mycket pengar — det kan ju praktiskt taget varje jordbrukare i detta land intyga. Det ytterligt ringa antal fall av olaglig slakt som uppdagats visar ju också, hur orimlig kostnaden är i förhållande till effektiviteten.

Skulle utskottets förslag segra, så att denna institution bibehålles ännu någon tid, borde man kanske rent av låta slaktgodemännen genomgå något slags färgblindhetsprov, så att man får klart för sig att de åtminstone kunna skilja på vitt och svart! Att de genom sin blotta existens skulle skrämma någon som vill vara illojal från att begå olagligheter är det väl ingen som tror på.

När man nu på sina håll sammankopplar frågorna om slaktgodemännen och slaktkontrollanterna vill jag säga att någonstans måste man ju börja när det gäller att ta bort dessa regleringar.

Jag vill slutligen i detta sammanhang lämna den upplysningen, att andra kammararens tredje tillfälliga utskott har beslutat tillstyrka bifall till motionen i denna fråga i andra kammararens. Första kammararens utskott måste vara något mera konservativt.

Jag är förvissad om, att jag har stöd för min uppfattning från en stor majoritet av vårt folk, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Ang. upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän.

Häri instämde herrar *Sundelin, Jones Erik Andersson, Ivar Nilzon* och *Krügel*.

Herr **ESKILSSON**: Herr talman! Det utskott som har behandlat denna motion säger, att meningarna om värdet av slaktgodemännen ur kontrollsynpunkt äro mycket delade. Detta framgår bland annat av den omständighet, som herr Sunne här till sist anförde, att det tillfälliga utskott i andra kammaren, som har behandlat en likalydande motion, har tillstyrkt densamma under det att första kammarens utskott avstyrkt den.

De olika uppfattningarna om hur detta kontrollsystem verkar bero till mycket stor del på från vilka utgångspunkter man betraktar saken. Livsmedelskommissionen hävdar, att kontrollen i stort sett har givit goda resultat, även om det gnisslar här och var, men kommissionens uppfattning om slaktgodemännens stora betydelse torde mera vara grundad på teoretisk än praktisk värdesättning. Man har byggt upp ett vackert system med journaler och blanketter och rapporter och rutat in landet så att man skall nå praktiskt taget varje jordbrukare. Man ser efter hur detta system fungerar i teorien och tycker sig finna, att det hela i stort sett är ganska gott, även om det som sagt gnisslar här och var.

Helt naturligt kan man här i Stockholm inte ha någon direkt kontakt med tillämpningen i det praktiska livet. Kunde man se den rent praktiska tillämpningen ute hos de enskilda jordbrukarna, som drabbas av kontrollen, så tror jag att man skulle komma till en helt annan uppfattning än som nu är fallet. Man blir hänvisad till de rapporter, som underordnade myndigheter lämna. Det är ju kristidsstyrelser och kristidsnämnder, som äro satta att övervaka hur bestämmelserna följas, och när vi komma till deras uppfattning om kontrollens värde blir intrycket betydligt mera blandat.

I början av året riktade livsmedelskommissionen en rundfråga till de olika kristidsstyrelserna om hur systemet med

slaktgodemän slagit ut i verkligheten. Man hade på känn att resultaten inte voro så goda, utan att det hela började urarta. Vid läsningen av kristidsstyrelsernas rapporter måste man hålla en sak i minnet, nämligen att det ligger både i kristidsstyrelsernas och i kristidsnämndernas intresse att se saken i så fördelaktig dager som möjligt. De äro tillsatta för att fullgöra livsmedelskommissionens uppdrag och vilja naturligtvis gärna redovisa bästa möjliga resultat. Jag vet av egen erfarenhet från min verksamhet på detta område, att man vill försöka tyda allt till det bästa.

Men ändå blir intrycket av kristidsstyrelsernas redogörelser mycket blandat. Det fanns vid årsskiftet stora områden i vårt land, där man varken förra året eller i år lyckats anskaffa några slaktgodemän. Från olika håll klagas över att personer, som ha haft uppdraget, av sagt sig och att det är svårt, för att inte säga rent av omöjligt, att finna ersättare för de avgående. Institutionen har i själva verket överlevt sig själv! Slaktgodemännen klagat allmänt över att de i stor utsträckning själva vid sina kontrollbesök få föra de journaler, som jordbrukarna skulle föra. Detta är kanske inte så underligt, ty det har aldrig legat så mycket för Sveriges jordbrukare att föra journaler och lämna rapporter, även om myndigheterna under den gångna kristiden ha gjort vad de kunna för att lära dem den konsten.

Näväl, värdet av en sådan kontroll blir ju inte så stort. Kontrollen sker vid skrivbordet och går i själva verket ut på att få journalerna att stämma. Jag är för min del övertygad om att det inte är så stora skiljaktigheter mellan de siffror, som stå i journalerna, och antalet djur i ladugårdar och stallar, men att tro att kontrollen är effektiv är en chimär. Det blir en slentrianmässig rundvandring utan verkligt kontrollvärde.

En kristidsstyrelse i Sydsverige, som från de olika kristidsnämnderna mottagit rapporter om i stort sett goda förhållanden inom respektive områden, gör i sitt yttrande en sammanfattning, som

Ang. upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän.

jag tror väl motsvarar de verkliga förhållandena och som jag skall be att få citera: »Kristidsstyrelsen hyser den uppfattningen, att slaktgodemansinstitutionen icke fungerat fullt så tillfredsställande som kristidsnämndsordförandenas yttranden kunna synas giva vid handen. Kontrollen sker i en mängd fall mera för formens skull och avser icke att verkligen komma eventuella missförhållanden till livs. Det ringa antalet anmälningar, jämfört med styrelsens uppfattning om förekomsten av olagliga köttaffärer, torde giva belägg för denna styrelsens uppfattning.»

Vi ha nu prövat slaktgodemansinstitutionen i en andra upplaga under mer än ett år, och erfarenheterna från denna nya giv ha sannerligen inte varit uppmuntrande. Jordbrukarna i vårt land äro i de flesta fall lojala och följa myndigheternas föreskrifter efter bästa förmåga. Därom vittnar bland annat det synnerligen ringa antalet anmärkningar som gjorts av slaktgodemännen. Olagligheterna höra till undantagen, och mot medvetna lagbrytare torde slaktgodemansinstitutionen ha föga verkan — för dem äro kryphålen alltid tillräckligt stora. Det är alltså även i detta fall de lojala som bli föremål för kontroll. Därigenom vållas irritation och olust, ty kontrollen uppfattas av jordbrukarna som utslag av oberättigad misstro från myndigheternas sida och blir därför mycket impopulär. Systemet har många gånger under tillämpningen fått ett löjets skimmer över sig, och jag anser den omständigheten vara ganska farlig med hänsyn till den allmänna respekten för lagar och förordningar. Ett system som inte längre har någon förankring i det allmänna rättsmedvetandet, som betraktas såsom onödigt och ineffektivt av dem, som handha det, bör inte längre bevaras utan måste avskaffas. När det dessutom beräknas, såsom här nyss anfördes, att slaktgodemännen kosta över 1,5 miljoner kronor årligen, tror jag man kan säga att de praktiska resultaten mycket dåligt motsvara de inte obetydliga kostnaderna.

Vi säga oss alla i princip vara an-

hängare av minskade regleringar och större frihet, men det är ofta långt från läpparnas bekännelse och till handling. Här ha vi nu ett tillfälle att ta ett litet steg på vägen mot ett friare näringsliv, och jag anser att riksdagen inte bör försumma detta tillfälle.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Sunne avgivna reservationen, som tillstyrker den av herr Isaksson och mig väckta motionen.

Herr ANDERSSON, LARS: Herr talman! Jag har tillåtit mig att till utskottets utlåtande foga en blank reservation och vill med anledning därav säga några ord.

Det är väl utan gensägelse så, att jordbruksnäringen mer än någon annan näring både under kriget och under efterkrigsåren fått vidkännas och tåla regleringar och föreskrifter av olika slag. Det är därför alldeles självfallet att landets jordbrukare, när slaktgodemansinstitutionens avskaffande föres på tal, kanske mer än några andra önska att denna institution skall försvinna.

Jag må dock säga, att för den lojale föreningsjordbrukaren ha slaktgodemännen inte vållat det besvär och det obehag, som man söker göra gällande. Men slaktgodemännen ha i alla fall utgjort och utgöra fortfarande ett irritationsmoment, ty det är alldeles självklart att en lojal jordbrukare, som vet med sig att han fullgör allt vad samhället kräver av honom men icke desto mindre skall ha denna uppsikt över sig, finner detta vara irriterande, även om det inte har någon annan betydelse.

Det centrala i denna fråga är dock inte om slaktgodemansinstitutionen skall bibehållas, utan om vi inte skola kunna göra oss kvitt kött- och fläskransoneringen, som är orsaken till slaktgodemansinstitutionen. Denna institution kan sägas vara en sjuklig utväxt på kött- och fläskransoneringen. Man skulle då vara frestad säga, att om denna utväxt opererades bort, så skulle ju patienten, i detta fall kött- och fläskransoneringen, ha större förutsättningar att kunna leva

Ang. upphävande av bestämmelserna om slaktgodemän.

under något längre tid, medan patienten om man låter denna sjukliga utväxt sitta kvar snabbare skulle gå mot sin hädanfärd. Men sådana synpunkter får man kanske inte anlägga, utan saken måste väl ses på annat sätt.

I det längsta hade jag i utskottet hoppats att enighet skulle kunnat uppnås om en skrivning, som ganska kraftigt strök under nödvändigheten av eller kanske rättare sagt kravet på ett slopande av kött- och fläskransoneringen, eftersom situationen på kött- och fläskmarknaden väl nu är sådan att denna ransonering utan större olägenhet skulle kunna avskrivas.

Utskottets skrivning blev inte sådan som jag hade hoppats att den skulle bli, varigenom vi också, som jag även hade hoppats, skulle ha kunnat vara eniga i utskottet om att avstyrka motionen. I stället fingo vi en skrivning, som inte ordar någonting alls om själva kött- och fläskransoneringens upphävande — utskottets skrivning har ganska behändigt undgått den frågan och är förresten mycket neutralt hållen. När jag nu inte kunnat få utskottet att skriva som jag hade hoppats, är jag nog mest böjd för att ta ett steg framåt, även om det bara är ett litet steg, för att avhjälpa åtminstone något av jordbrukarnas besvärligheter genom att bifalla reservationens yrkande om slaktgodemannainstitutionens borttagande. Därmed vore ju ändå något vunnit.

Jag vill därför, herr talman, tillkännagiva, att jag vid en eventuell votering i denna fråga kommer att ansluta mig till reservationen.

Herr LÖTHNER: Herr talman! Jag är angelägen om att här i kammaren framhålla, att det vid detta ärendes behandling inom utskottet inte höjdes någon röst för ett bibehållande av kött- och fläskransoneringen och den därmed sammanhängande kontrollen eu dag längre än som är av behovet påkallat. För egen del vill jag deklarerera, att jag hoppas att den dagen skall komma så snart som möjligt, och jag förmodar att

det inte finns någon som har annan mening.

Men det är inte detta som det nu är fråga om. Motionen går inte ut på ett upphävande av kötttransoneringen, utan den går ut på ett upphävande av slaktgodemannainstitutionen. När denna institution senaste gången infördes, det var i början av år 1948, kom den till omedelbart efter en nyinförd kontroll över slakteriidkarna. Dessa två kontrollantgrupper, kontrollanterna över slakteriidkarna och kontrollanterna över djuruppfödarna, ha tillkommit i ett sammanhang och de bilda, såsom var och en vet, tillsammans ett system. När nu utskottet har skrivit som det har gjort beror det på att utskottet menar, att man bör akta sig för att bryta sönder detta system därför att man då skulle medverka till uppkomsten av irritation mellan två näringsidkargrupper, slakteriidkarna och djuruppfödarna, vilka äro så beroende av varandra för sina näringar. Vi ha velat undvika en sådan irritation som bleve följden om man toge bort kontrollen för den ena gruppen och bibehölle den för den andra. Det är detta som motiverar utskottets ställning i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag tror att det är herr Löthners juridiska förflutna som här sagt honom, att varje gång man har en lag eller förordning, måste man ha en särskild kontrollant för varje sak. Det finns förfärligt många olika slags lagar — det finns t. ex. en som säger, att man inte får begå tvegifte, det finns en annan, som säger att man inte får stjäla etc. Men inte behöver man ha en särskild kår av kontrollanter för varje lag, som ser efter att folk inte syndar just emot den lagen. Det är ju polisen, som skall se till att folk inte stjälar. Vem som skall se till att folk inte begår tvegifte vet jag visserligen inte, men inte behöver man ha någon särskild kår för det.

Om någon begår den synden att slak-

Om effektivisering av den statliga priskontrollen.

ta en kalv eller en gris utan att göra anmälan eller lämna kuponger därför, är det ju likadant som i fråga om andra lagar, att det är polisen som skall uppdaga sådant. Det finns ingen hållbar grund för att man skall anse, att just jordbrukarna äro så mycket sämre när det gäller att lyda lagar och förordningar än andra människor, att man för dem skall behöva ha en särskild kontroll. Att det sedan fordras en särskild redovisning inom slakteribranschen är en sak, som ligger på ett annat plan, och jag kan med stöd av den ganska goda kännedom jag har om slakteribranschen i allmänhet och även om själva jordbruksdriften inte finna, att sammanhanget mellan den branschen och jordbrukarnas är sådant, att det motiverar institutionen med slaktgodemän.

När man dessutom vet att på många håll slaktgodemännen ha insett sin psykologiskt sett ganska ohållbara ställning, vilket gjort dem ineffektiva, är det värre, herr Löthner, än om de inte hade existerat — jag menar inte såsom individer utan såsom slaktgodemän!

Jag ansluter mig till dem som ha yrkat bifall till reservationen.

Herr **HEIDING**: Herr talman! Jag anser att det är fullkomligt betydelseöst att ha slaktgodemännen kvar och att tiden bör vara inne att avskaffa dem. Man hoppas med skäl att vi skola slippa ifrån köttransoneringen snart nog, och då bör man kunna ta bort slaktgodemännen redan nu.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Näs-gård*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sunne vid utlåtandet avgivna reserva-

tionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sunne vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 54.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att det avstode från att rösta.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i förevarande ärende genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Om effektivisering av den statliga priskontrollen.

Föredrogs änyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om en effektivisering av den statliga priskontrollen.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 182, hade herrar *Ohman* och *Norling* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hem-

Om effektivisering av den statliga priskontrollen.

ställa om att effektiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning och för att pressa ner oskäligen priser snarast måtte underställas riksdagen för prövning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att ifrågakvarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr NORLING: Herr talman! Det har från vårt håll vid flera tillfällen motionerats om en effektivare statlig priskontroll. I samtliga dessa motioner har man särskilt fäst uppmärksamheten på de monopolistiska prissättningarna och uppskörtningen av allmänheten. Vid 1947 års riksdag yrkades sålunda, att den statliga priskontrollen skulle bestå även sedan kristidens varuknapphet, som var motivet till dess tillkomst, hade försvunnit, och enligt motionärernas mening skulle således även under normala tider priskontrollen inriktas på att stävja och bryta den monopolistiska prisuppskörtningen.

Även om riksdagen 1947 gav statsmakterna ökad befogenhet att ingripa mot oskäligen prissättning, har detta i ringa grad utnyttjats. Utskottet framhåller nu, att en statlig priskontroll icke alltid är ett lämpligt medel för att bryta de monopolistiska tendenserna. Utskottet har således kommit ett steg längre än den utredning, som 1945 helt bortsåg från priskontrollen som en faktor i kampen mot de monopolistiska verkningarna. I den motion som vi väckt påpekas också, att den statliga priskontrollen inte behöver vara det enda organet, utan att också andra organ kunna användas. Det säges i motionen: »Vi anse icke, att en statlig priskontroll helt kan lösa de problem, som uppstått för samhället genom monopolkapitalets ökade maktställning och dess hänsynslösa utnyttjande av denna sin makt för att utplundra lönearbetarna och övriga konsumenter. Såsom redan anmärkts, utgör den historiska lösningen av monopolismens problem samhällets övertagande av produktionsmedlen. Vi tro emellertid, att samhället kan uppnå avsevärda för-

delar även genom att använda sig av möjligheten att reglera och kontrollera prisutvecklingen.»

Vi ha sålunda i vår motion pekat på en väg, nämligen priskontrollen, men anses denna väg inte lämplig, är det ju ingenting som hindrar, att man kan taga ett annat organ för att bemästra den monopolistiska prisuppskörtningen och pressa ned de oskäligen priserna. Det övervakande organet — monopolutredningsbyrån — har ingen befogenhet att ingripa på annat sätt än att utreda de monopolistiska tendenserna och framlägga sina utredningar inför allmänheten. Sålunda har byrån framlagt utredningar om monopolerna inom den gren av näringslivet, som har med byggnadsverksamheten att göra. Dessa visa, att genom på förhand uppgjorda avtal om anbuds-förfarande, leverans- och försäljningsvillkor en uppenbar prisuppskörtning sker och kan konstateras i form av — som man uttrycker sig — oskäligen såväl mellanhands- som företagarvinster.

Det avslöjande som denna utredning framlagt i sina rapporter har visserligen från allmänhetens sida väckt stor uppmärksamhet, men några effektiva åtgärder mot prisuppskörtningen ha icke förmärkts. Kommerskollegium framhåller också i sitt utlåtande över motionen, att av de officiella utredningar som verkställts ha endast omkring 15 procent publicerats i pressen. Tidningarna ha således icke velat publicera dessa utredningar, och det är ju ganska naturligt, om majoriteten av tidningarna företräda de monopolistiska intressena, att man då inte inför allmänheten vill påvisa, hur dessa monopol verka i det offentliga livet. Man anför vidare, att på grund av det som varit infört ha omkring 7 procent av i kartellregistret införda överenskommelser upphävts. Detta visar, att det förtroende — eller man kanske hellre skall säga den naiva uppfattning — som man från början hade, att enbart genom publicering av dessa utredningar skulle monopolverksamheten upphöra av sig själv och dess åtgärder i skymundan upphävas, har slagit fel.

Även om nu utskottet anser, att pris-

Interpellation ang. vissa förhållanden i de polska hamnarna.

kontrollen inte är ett lämpligt organ för att bryta den monopolistiska prissättningen, borde alltså detta inte vara något skäl för att avslå motionen. Utskottet frambär som motivering för sitt avslag, att såväl nyetableringssakkunniga som priskontrollnämnden verkställa utredningar, som ha till syfte att hindra dylik verksamhet. Jag för min del anser, att man även på dessa skäl i stället borde från riksdagens sida godkänna motionens yrkande, ty genom ett sådant godkännande skulle man ge en riktlinje för de pågående utredningarna.

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till motionen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet endast yrkats, av herr *Norling*, att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt herr *Norlings* yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talman, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 150, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 74 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 151, till Konungen i anledning av väckta motioner angående beräkningen av dröjsmålsränta enligt förordningen om kupongskatt.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 26 bifölles även av andra kammaren.

Interpellation ang. vissa förhållanden i de polska hamnarna.

Herr *ERICSSON, CARL ERIC*, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! De förhållanden, under vilka den svenska sjöfarten på Polen samt representanterna för svenska handelsintressen i berörda hamnar ha att arbeta, måste tyvärr anses vara föga tillfredsställande, vilket vid skilda tillfällen belysts och påtalats i pressen och annorstädes.

Polska utrikesministeriet har enligt uppgift avgivit ett löfte, att det för sin del vore berett att medverka till vidtagandet av åtgärder, genom vilka de påtalade missförhållandena skulle förbättras. En särskild representant för en inom det polska utrikesministeriet tillsatt kommission säges skola ha i uppdrag att utreda dessa förhållanden för Gdansk och Gdynias vidkommande.

En fråga, som hänger samman med hela detta problem, rör de svenska sjömansprästernas möjligheter att utöva sitt ämbete enligt vedertagen sed. Enligt uppgift ha emellertid de polska myndigheterna för några veckor sedan indragit de svenska sjömansprästernas hamntillstånd, vilket innebär att prästerna berövats rätten att avlägga besök ombord å svenska fartyg i de polska hamnarna. Detta måste anses vara ett ingrepp i sjömansprästernas möjligheter att verka bland sjömännen, som är av både principiell och praktisk innebörd.

På grund av vad jag sålunda anført, hemställer jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr ministern

Interpellation ang. folkskollärarnas tjänstebostäder.

för utrikesärendena få rikta följande fråga:

Är Eders excellens i tillfälle att lämna riksdagen en redogörelse för de underhandlingar, som från svensk sida förts med polska utrikesministeriet rörande de otillfredsställande förhållanden, under vilka svensk sjöfart och handel och därmed förknippade institutioner såsom sjömansprästinstitutionen haft och har att arbeta i de polska hamnarna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spørsmål finge framställas.

Interpellation ang. folkskollärarnas tjänstebostäder.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **ANDERBERG**, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande interpellation.

Enligt kungörelse den 30 december 1946 (nr 887) kan bidrag av statsmedel utgå till skoldistrikt för kostnaderna för anskaffande av tjänstebostäder åt folkskolans lärare. Av bestämmelserna i 52 § folkskolestadgan följer, att skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostäder i allmänhet åligger endast landsbygdsskoldistriktet.

Fastän statsbidraget kan utgå med högst 12 000 kronor till nybyggnad av tjänstebostad åt ordinarie folkskollärare, har det ändå visat sig vara en ekonomiskt dålig affär för skoldistriktet att bygga tjänstebostäder. Det fastställda hyresavdraget kan ju nämligen med nuvarande byggnadskostnader icke amortera mer än en del av skoldistriktets egna kostnader. Här få alltså skoldistriktet på landsbygden vidkännas en extra utgift, som tätortsdistriktet slippa ifrån.

Det är givetvis ofrånkomligt, att ett statsbidrag av denna art måste vara förknippat med villkor av olika slag. Det måste bl. a. finnas bestämmelser om att de med statsbidrag uppförda tjänstebo-

städerna fylla de krav, som anges i gällande boställsordning för folkskolans lärare rörande bostadens storlek, bekvämligheter m. m.

Nu har man nog ändå här och var ute i landet en bestämd känsla av att statens folkskolinspektörer och skolöverstyrelsen i sina fordringar gå en liten bit längre än nödvändigt. Det torde särskilt vara på en punkt, som man reagerat mot tillsynsmyndigheternas förhållningsorder: det är frågan om bostädernas belägenhet i förhållande till varandra, när — som ofta är förhållandet — flera bostäder anordnas i samma byggnad. Kungl. skolöverstyrelsen — och därmed givetvis även statens folkskolinspektörer — har hävdad att sådana bostäder böra förläggas bredvid varandra i ett eller två plan. Skolöverstyrelsen, som först berört denna fråga i en skrivelse till statens folkskolinspektörer i juli 1947, har sedan behandlat frågan i publikationen »Aktuellt från skolöverstyrelsen» (1:sta häftet, s. 21). Där åberopar skolöverstyrelsen, att 1941 års lärarlönesakkunniga i sitt betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare uttalat sig för den ovannämnda förläggningen av lärarbostäder och att de sakkunniga också vid sina beräkningar av statsbidragets storlek utgått från kostnader för bostadshus av sådan typ. Mot de sakkunnigas uttalanden, betonar skolöverstyrelsen, ha Kungl. Maj:t och riksdagen icke haft något att erinra.

Nu förhåller det sig ju emellertid på det sättet, att önskemål från en tillsynsmyndighet kunna uttalas med en sådan bestämdhet, att de kommunala myndigheterna uppfatta det hela som dekret. Så har man tydligen mångenstädes gjort beträffande skolöverstyrelsens ifrågakvarande »önskemål», och man har utan större motstånd funnit sig i att bygga tjänstebostäderna på ett sätt, som man själv icke ansett vara det bästa. Det torde vara ofrånkomligt, att bostäder i enplanshus som regel måste bli mera material- och kostnadskrävande än bostäder uppförda ovanpå varandra. Det är då också tämligen naturligt, om man

Interpellation ang. folkskollärarnas tjänstebostäder.

ute i bygderna har svårt att förstå, att man i ett fall av statsmakterna tvingas att bygga på ett oekonomiskt sätt, under det att man i andra fall har att iakttaga största återhållsamhet.

Såvitt jag kunnat finna har riksdagen aldrig uttalat sig i den förevarande frågan. Det är därför som jag anhåller att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa frågan, huruvida han är beredd att medverka till att direktiven till skoldistriktet i här påtalat avseende ges en mindre förpliktande karaktär.

Även denna anhållan bifölls.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 299, av herr *Eskilsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande, m. m.;

nr 300, av herr *Isaksson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av tilläggsskatt å bensin, som användes vid jordbrukets drift;

nr 301, av fröken *Osvald* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, m. m.;

nr 302, av herr *Andrée* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, m. m.;

nr 303, av herr *Persson, Ivar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, m. m.;

nr 304, av herr *Persson, Ivar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949, m. m.; och

nr 305, av herr *Svedberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya grunder för avlöningen av präster m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.29 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.